

Sant Francesc d'Assís,
una parròquia, un barri, un temple...

*Associació Cultural
Centelles Riusech*

Oliva, 2006

Direcció i coordinació tècnica:

ANTONI ESTEVE I BLAY

Coordinació administrativa:

VICENT ROIG TOMÁS

Disseny de portada i maquetació:

ANTONI ESTEVE I BLAY

DORA SANTAPAU I LLOPIS

Plànol i dibuixos:

JOAN VICENT SERRANO LLORENS

Correcció lingüística:

ELS AUTORS, ANTONI ESTEVE, TERESA SAVALL

Portada:

ANTONI ESTEVE I BLAY

DORA SANTAPAU I LLOPIS

Fotografies:

D. FERNANDO TUR,

FAMÍLIA VENGUT BLAY,

VICENT ROIG I TOMÁS,

FRANCESC DEvesa,

MAÑÓ FOTÒGRAF,

FAMÍLIA SAVALL CLIMENT,

FRANCISCO SORIA,

JOAN SERRANO LLORENS,

LOLA SANCHIS,

VICENTE MORELL I FULLANA,

FAMÍLIA ALEMANY LUCAS,

FAMÍLIA BENIMELI PÉREZ

Dipòsit legal:

84-611-3868-5

ISBN:

V-4761-2006

Imprimeix:

GRÀFIQUES COLOMAR, S. A.

Aquest llibre ha comptat amb la col·laboració:

pavimentos de barro
Arlandis, s. l.

Índex

PRESENTACIÓ	7	Les primeres esglésies modernes	94
ANTONI ESTEVE		L'arquitectura religiosa moderna a	
<i>President de l'Associació Cultural Centelles i Riusech</i>		Espanya	94
INTRODUCCIÓ	9	L'arquitectura religiosa moderna a la	
MIGUEL GARCÍA		diòcesi de València	96
<i>Rector de la Parròquia de Sant Francesc d'Assís</i>		Lectura litúrgica postconciliar	97
EL FRANCISCANISME I OLIVA	11	Evolució constructiva	109
JOSÉ CASTELL BOMBOÍ			
VICENT CANET I LLIDÓ		ELS ELEMENTS CONSTRUCTIUS	
SANT FRANCESC D'ASSÍS. UNA PARRÒQUIA, UN BARRI UN TEMPLE		La fonamentació	123
JUAN VICENTE SERRANO LLORENS		Els murs de tancament	123
Introducció	41	Els forjats	125
I. LA PARRÒQUIA		El paviment	126
Definició de parròquia	43	La coberta	127
Inicis històrics de la parròquia de		La torre campanar	128
Sant Francesc d'Assís	44	Les portes i finestres	129
Els artífex de la nova parròquia	55	CONCLUSIÓ	131
Col·locació de la primera pedra	58	FONTS I BIBLIOGRAFIA	133
II. EL BARRI		ANNEXOS	135
Els barris de la ciutat	79	CINQUANTENARI FUNDACIÓ	
Orígens del barri de Sant Francesc	79	PARRÒQUIA DE SANT FRANCESC	
Tipologia de les vivendes	80	D'ASSÍS	181
Tipologia estructural de les vivendes	82	JOSEP COLOMAR GISBERT	
Desenvolupament estructural del		<i>Arquitecte Municipal d'Oliva</i>	
barri	83	SIMFONIA D'IMATGES	
Infraestructures	83	ANTONI ESTEVE I BLAY	
Població	83	Presentació	193
Edificis coetanis a l'església de Sant		Primer moviment. <i>Andante</i>	197
Francesc d'Assís	84	Segon moviment. <i>Andante Moderatto</i> ...	215
III. EL TEMPLE		Tercer moviment. <i>Allegro</i>	245
L'ESPAI SAGRAT			
Introducció	93		

Presentació

ANTONI ESTEVE I BLAY

President de l'Associació Cultural Centelles i Riusech

L'estudi del patrimoni cultural, la seua conservació i difusió, és una de les preocupacions i compromisos que l'Associació Cultural Centelles i Riusech ha assumit des de la seua creació. Des d'aquest punt de vista, considerem important que la nostra entitat cultural incorpore entre els seus projectes l'edició de treballs que han estat realitzats sobre algun tema vinculat al nostre patrimoni.

L'edició del present llibre cobra especial rellevància en aquest sentit. Ja que publiquem i difonem un estudi d'un dels nostres monuments més recents. I ho fem, amb el convenciment de què la contribució al coneixement, investigació i difusió del patrimoni i de la història passa necessàriament per la seua fixació en llibres com el que ara publiquem.

L'Associació Cultural Centelles i Riusech vol, mitjançant aquesta publicació, obrir les portes a tota la societat olivana perquè tots i cadascun del seus membres conega l'herència que el nostre passat més immediat ens ha deixat, aquella que ens permet descobrir els orígens d'aquesta parròquia, barri i temple. Hem volgut donar a conèixer els moments, esdeveniments ja història, precisament ara que tots aquests fets compleixen els seus cinquanta anys.

L'any 1953, naix a la ciutat d'Oliva, el projecte de creació d'una nova parròquia a arran de la donació d'unes terres a la parròquia de Santa Maria la Major. La creació d'aquesta demarcació religiosa, convertiria una part de la nostra ciutat en un nou barri. I el barri i la ciutat, quatre anys més tard, el 1957, iniciarien la construcció d'un nou temple parroquial.

Aquest llibre, és com una finestra oberta al passat des d'on els lectors i observadors podran apropar-se a aquells anys. Així doncs, com que la distància en el temps no és tan gran, tots podran recordar els fets i, a través de les imatges, reconèixer familiars, amics, veïns i, fins i tot, reconèixer-se ells mateixos.

Quan per primera vegada vam conèixer el treball de fi de carrera de Joan Vicent Serrano, *Estudi historico-constructiu del temple de Sant Francesc d'Oliva*, vam ser conscients de la seua importància i la Junta Directiva de l'Associació es va plantejar i acceptar la publicació d'aquest projecte que ara us presentem.

És un honor per a mi, presentar aquest primer estudi arquitectònic, íntegre, del temple de Sant Francesc. Un estudi que, de manera amena i comprensiva, ens permet conèixer la trajectòria que ha seguit el temple

des dels seu origen fins a la seua configuració actual. Joan Vicent Serrano ha dotat el seu treball amb una abundant documentació fotogràfica que es complementa amb molts plànols i dibuixos, realitzats per ell, que contribueixen a fer més dinàmica i comprensiva la història d'aquest monument.

Abans però, d'entrar en el treball de Joan Vicent Serrano, ens endinsarem en *El franciscanisme i Oliva: les arrels històriques de la parròquia de Sant Francesc*, treball realitzat per Vicent Canet i D. José Castell. Essent aquest treball l'última contribució del nostre estimat D. José Castell a la nostra història.

També he inclòs en aquest llibre el text íntegre de la conferència pronunciada per Josep Colomar, el dia 7 de maig de 2004, al Saló Parroquial de Sant Francesc. Una conferència estructurada en tres parts de les quals, a la tercera, *Rememorances*, l'autor reviu amb una especial sensibilitat i veritable emoció els anys d'infantesa i primera joventut viscuts en aquest Barri de Sant Francesc.

Completa aquest llibre un recull de fotografies que sota el títol de *Simfonia d'imatges*, arreplega més d'un centenar de fotografies d'aquells anys que ens mostren els ciutadans i ciutadanes que hi participaren, ara fa cinquanta anys, en els actes religiosos, socials i festius que sorgiren al voltant de la creació d'una nova parròquia, d'un nou barri. El de Sant Francesc de la nostra ciutat.

L'Associació Cultural Centelles i Riusech d'Oliva, ha volgut aprofitar els seus 10 anys d'existència per retre homenatge, amb aquesta publicació als olivans i olivanes que van viure els esdeveniments que ací es contenen i als ciutadans i ciutadanes que actualment viuen en aquest barri novell de la nostra ciutat.

Introducció

MIGUEL GARCIA

Rector de la Parròquia de Sant Francesc d'Assís

La influència franciscana a Oliva ha estat des de fa molts anys, molt intensa i molt constant. Adonem-se'n de que el poble posa a Sant Francesc d'Assís, com a patró d'Oliva l'any 1651. Aquesta data i la festa que es faria en el nostre poble d'Oliva, és de suposar que seria el cim d'una realitat que ja portava desenvolupant-se molts anys abans. Com a realitat curiosa presentem l'acta que es troba a l'arxiu de Santa Maria amb les coordenades que ens dona D. José Castell¹

"Decret del Pare S. Frances Patró nostre desta Vila de Oliva"

"En 7 de Febrer del present any 1651 Jaume Navarro notari. Escriva de la Sala y Jurats de la Vila de Oliva entrega lo decret de la festa del glorios Pare nostre San Frances Patró desta Vila de Oliva lo qual lo decreta lo Señor don Francisco Ferrer y ...mila prevere Canonge de la Santa Iglesia de la de Valencia Visitador general del present Archibisbat etc. Lo qual fonch concedit al justicia y jurats de la dita Vila, pera que lo dia de la festa del dit Pare S. Frances la tinguen de guardar y de precepte y millor si posen en data de 7 de juny de 1648 lo qual decret lo trobaran en lo saquet primer del Archiu a la part de la porta de la sacristia en fe de lo qual fas la present fèrmada de la mia ma hui deses dia mes y any

Me Vila, Archiver"²

El temple parroquial, per a mi, és entranyable, preciós de veritat, per la seua senzillesa, per la pau que ens transmet, perquè és fàcil posar-te en oració en el seu recinte, perquè m'encanten la llum, els vitralls, les imatges, i perquè em captiva la vida de St. Francesc. Estic segur que moltes persones del nostre poble, tant joves com majors, mostraran una forma de pensar molt semblant a la meua.

Hi ha un llibret xicotet, però important, titulat: *"El petit Príncep"*³ que raona el perquè unes coses es valoren més que altres, quan diu: *"el temps que has gastat tenint cura de la teua rosa és el que fa que la teua rosa siga tan important i diferent a les altres."* Els homes han oblidat aquesta veritat, però tu no pots oblidar-la (li explicava la raboseta al petit Príncep), eres responsable per sempre d'allò que tant has estimat. Eres responsable de la teua rosa⁴. El temps que he gastat en la parròquia és el que ha fet, que per a mi, la parròquia de St. Francesc siga tan importat. Però no he sigut jo a soles, he estat ajudat, des del 28 de gener de 1978⁵ fins ara, per tanta gent..., són tants i tants els qui han treballat sense fer ni pols ni remolí, que

sense anomenar-los, vosaltres els coneixeu molt bé, molts de vosaltres que esteu llegint aquests renglons, sereu un d'ells; que Déu us beneïska.

Vaig fer les pràctiques de diaca, abans de ser ordenat prevere, a Alcoi, a la parròquia de la Verge dels Desemparats, era una barriada molt humil, on la pobresa estava present. Els temps (1969) ajudaven i feien créixer les dificultats; en la parròquia hi era un rector vellet: mossèn Enrique, home bo, volgut per la gent i ple de saviesa, la que li havia aportat l'experiència de la seua vida il·luminada pel bon Déu manifestat en Jesucrist. Un dia parlant amb ell, perquè m'agradava escoltar aquell bon home, em diu, senyalant les macetes amb plantes seques o quasi mortes del seu balcó, *"açò no serà el missatge que Déu ens dona per a dir-nos que la feligresia estarà igual que les plantes d'aquestes macetes?"* Jo, jovenet com era, callava i deixava que la saviesa d'un home bo continués brollant. Després de molts anys, en venen a la memòria aquelles paraules de mossèn Enrique perquè aquella seua preocupació, hui és la meua.

Sempre he volgut que el reclam que fa el campanar i les campanes de la parròquia de St. Francesc fóra per anunciar a Jesucrist, Fill de Déu i el seu missatge de salvació per a tot hom. Que Déu em perdone les meues mancances i pecats, si com a rector de la parròquia no he contribuït al meu desig.

El treball de Juan Vicente Serrano Llorens és un gran treball, és el seu *"treball fi de carrera"* que m'ompli de satisfacció per moltes coses, una d'elles, perquè hem retrobat la memòria des de l'inici de la parròquia, gràcies a la gran quantitat de documents que D. Fernando Tur Ciscar ens ha deixat veure per a refrescar la memòria històrica de la Parròquia des del seu naixement. L'Associació Cultural Centelles i Riusech ha fet l'esforç per a que aquest treball pugua veure la llum i els olivans i olivanes beguen d'aquesta font parroquial, gràcies per haver estat sempre al costat de la parròquia i del barri de Sant Francesc.

Cal fer una menció especial recordant a D. Fernando Tur Ciscar⁶, a Dña. Ramona Vidal Lorente⁷, a Dña. Ramona Perez Gisbert⁸ i les seues famílies.

I a tots els qui heu treballat, a tots el qui heu mirat amb bons ulls i heu animat a treballar, a tots els qui porteu la parròquia de St. Francesc en el vostre cor, és a dir, en una paraula, a tot el poble d'Oliva, el meu agraïment i el meu respecte, i recordar-vos que hi ha moltes coses que no es veuen amb els ulls de la carn. Perquè com diu el petit Príncep: *"Allò que és important, essencial, és invisible als ulls, sols es veu bé amb el cor."* Jo també vos recorde el mateix que la raboseta li recordava al *petit Príncep*: El temps que has perdut en la teua parròquia i la gràcia de Déu, és el que fa que la teua parròquia siga tan important per a tu, eres responsable de la teua parròquia, *"eres responsable de la teua rosa..."*⁹

¹ Copiat al peu de la lletra per D. José Castell el dia 26 de març de 1999

² Arxiu de Sta. Maria: Llibre de Capítols; Codí: 2 - 2; Data: 1587 - 1700; Caixa 37/1; Pàgina: 95

³ Autor: DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine

⁴ Capítol XXI -XXII

⁵ Data de possessió del càrrec de Miguel García Aznar com a rector de la Parròquia de St. Francesc

⁶ Primer rector de la Parròquia de St. Francesc (17 de febrer de 1954 fins al 28 de gener de 1978)

⁷ Que dona els terrenys rústics, la casa on es construiria la casa abadia i el centre Parroquial St. Francesc

⁸ Que donaren els solars on es construiria el que hui és el temple parroquial St. Francesc.

⁹ Capítol XXI

El franciscanisme i Oliva:

Les arrels històriques de la parròquia de Sant Francesc

JOSÉ CASTELL BOMBOÍ
VICENT CANET I LLIDÓ

Dins aquest volum no podia faltar un apartat dedicat a tractar la llarga tradició franciscana present a Oliva des de fa segles. Una presència que ha deixat molts testimonis silenciosos, i que encara perviu als nostres dies en la comunitat de les clarisses.

En aquest capítol intentem oferir una ràpida i sintètica exposició del que ha estat la presència abans esmentada, sense entrar en tots els detalls que el tema mereixeria. De fet, només presentem un breu repàs del que ha estat l'evolució i expansió del franciscanisme en els primers segles de la seua existència, així com la seua arribada i implantació a terres valencianes.

De forma més detallada tractem el franciscanisme a Oliva, citant els documents més significatius i intentant esbrinar el fil conductor (a grans trets) de l'esdevenir històric dels franciscans i franciscanes a Oliva, així com de l'empremta per ells deixada.

1.- NAIXEMENT DELS FRARES MENORS (ELS FRANCISCANS)

1.1. Sant Francesc i els inicis de l'orde¹

A principis del segle XIII, els avanços intel·lectuals i la reforma institucional havien transformat l'Església. No obstant, aquestos progressos no havien arribat a notar-se en la fe de les masses rurals. El ràpid desenvolupament de les ciutats suposava un gran problema a nivell eclesial: el sistema parroquial havia estat creat per donar solució a les zones rurals, i els rectors es veien incapaços de servir a les multituds de pobres en les ciutats.

¹ Vegeu COLLINS, M. – PRICE, M.A., *Historia del cristianismo*, ed. Leopold Blume, Barcelona 2000, pàgs.110-117. I, també, CANTERA MONTENEGRO, M., - CANTERA MONTENEGRO, S., *Las Órdenes Religiosas en la Iglesia Medieval. Siglos XIII a XV*, Cuadernos de Historia 49, ed. Arco Libros, Madrid 1998, pàgs. 26-47.

Sant Francesc d'Assís, Margaritone d'Arezzo (1270/80). Pinacoteca Vaticana.

En aquesta situació van irrompre els frares, seguidors de dos hòmens notables que aconseguiren canviar el rostre del cristianisme medieval: sant Doménech de Guzman (1170-1221), fundador de l'orde de predicadors (els dominics), i sant Francesc d'Assís (1182-1226), fundador dels frares menors (franciscans).

Sant Francesc va nàixer amb el nom de Francesco di Bernadone, únic fill d'un ric comerciant italià. Durant la seua joventut fou ferit en una batalla contra la ciutat veïna de Perugia (1202), i hagué de tornar a casa per recuperar-se. En eixe temps va decidir rebutjar l'herència de la seua família per tal de dedicar-se al servici dels pobres, prenent al peu de la lletra els textos evangèlics d'abandonar-ho tot per seguir a Crist (1209). La seua norma de vida passà a ser l'Evangeli i com a símbol extern de professió va vestir una túnica cenyida per una corda i es va desprendre del calçat. Francesc es va entregar a una vida d'oració i servici prop de la seua població natal, i al voltant d'ell va créixer un grup de seguidors atrets pel seu carisma i fama de santedat. Compartien tot el que tenien i es van dedicar a predicar l'Evangeli en un llenguatge senzill, i a tindre cura dels pobres. Anaven de dos en dos com els deixebles de Jesucrist.

No obstant, no tot foren facilitats. Existien certes reticències cap aquestes agrupacions de laics predicadors, donada la proliferació de moviments herètics que també propugnaven la vida apostòlica i la pobresa. Així doncs, per tal d'evitar les sospites de l'Església, en 1209/10, sant Francesc es va dirigir a Roma amb onze companys per sol·licitar l'aprovació pontifícia. Innocent III va aprovar verbalment la seua "forma de vida apostòlica" i autoritzà el grup per exercir la predicació, però només sobre temes morals, donada l'escassa formació teològica d'aquestos frares.

Naixia així l'orde que, per desig del fundador, s'anomenaria "dels germans menors". En realitat, sant Francesc no pensava en la fundació d'un orde religiós, sinó en una simple fraternitat on s'imitaria Crist i es practicaria la penitència en totes les seues formes.

De tornada a Assís, els frares es van establir en la capella de la Porciúncula, cedida per l'abadia benedictina de Mont Subiaco. Al voltant d'ella van fabricar xicotetes cabanyes de fang i brancatge. Dedicats a la predicació, el grup va anar creixent davall l'atraient figura de sant Francesc, qui es debatia entre el treball apostòlic i el desig de recés eremític, que va alternar en distintes etapes.

1.2. L'orde segon: les monges clarisses

Prompte va haver-hi un grup de dones que també desitjava imitar l'ideal franciscà de pobresa. En 1212, santa Clara, procedent d'una família de l'aristocràcia d'Assís, i després de véncer la forta resistència paterna, va professar davant sant Francesc. Naixia així la branca femenina o les "dames pobres", més tard anomenades clarisses en honor de la fundadora.

En un primer moment, santa Clara i les seues companyes es van establir en l'ermita de Sant Damià,

cedida pel monestir benedictí a què pertanyia. Davant la prohibició d'establir regles noves, (decretada en el IV concili de Laterà), les monges van observar la regla benedictina; fins que en 1247 se'ls va concedir la de sant Francesc. Poc després, santa Clara va redactar una regla pròpia, aprovada per Innocent IV en 1253.

La seua expansió va ser quasi tan ràpida com la de la branca masculina; i en 1228 ja tenien 24 convents. El seu primer convent a la península ibèrica fou el de Pamplona, fundat en 1228. I en 1299 hi havia ja 49 convents, fundant-se 23 nous en el segle XIII.

1.3. Primera organització de l'orde

Innocent III, en aprovar la forma de vida de la primera fraternitat franciscana, va posar la primera base legal de l'orde. El programa de vida aprovat en eixa ocasió (1210) és conegut com a *regla primitiva* o *primera (regula prima)*; era només una breu col·lecció de passatges de l'Esriptura triats per a ressaltar l'estil de vida apostòlic i l'amor a la pobresa.

Amb el ràpid creixement per Itàlia, el sud de França i la península ibèrica, es va fer notar la necessitat d'una regla precisa per evitar l'anarquia i, fins i tot, les desviacions herètiques.

En el capítol general de 1217 es va fer una primera divisió en províncies i es van organitzar les primeres missions fora d'Itàlia. No hi havia jerarquies: tota l'autoritat i organització es concentrava en la persona de sant Francesc, el qual, més que el superior, era el pare i model. L'entrada en la fraternitat era, senzillament, per mitjà de la presa del pobre hàbit i del cordó.

Poc a poc, es va plantejar un enfrontament entre el grup dels lletrats (cada vegada més nombrosos i que volien una organització més detallada i estricta), i el fundador (que continuava defenent el seu senzill programa de vida sense més afegits). En eixe ambient, sant Francesc va viatjar a Egipte (1219), i aprofitant l'absència, els seus vicaris a Itàlia van intentar donar eixe pas en l'organització de l'orde; el sant va tornar ràpidament a Itàlia i, comprenent la necessitat de donar una major cohesió jeràrquica, va presentar al papa Honori III, en 1221, el text d'una nova regla (l'anomenada *regula non bullata*). Aquesta estava redactada en 24 capítols i es limitava a comentar les paraules evangèliques que van donar origen a la primera fraternitat. El to poc jurídic va fer que no fóra aprovada pel papa, fins que va ser retocada i matisada; aquesta és la *regula bullata*, de 1223, en la redacció de la qual va col·laborar de forma decisiva el cardenal Hugolino d'Òstia (el futur papa Gregori IX).²

² En aquesta regla s'estableix l'organització de l'orde, atorgant l'autoritat al ministre general i al capítol. S'insistia en la subordinació de l'orde a la Santa Seu, per mitjà d'un cardenal protector, que vigilaria l'ortodòxia i l'observança de la pobresa i la humilitat; també defendria a l'orde en la cúria romana i davant de la jerarquia en general. S'insistia, també, en la pobresa, tant individual com col·lectiva (amb l'estricta prohibició d'acceptar diners), i en la predicació en l'interior de la cristiandat i en les missions cap als no cristians.

1.4. L'orde tercer: els seglars

En 1221 sant Francesc va fundar el tercer orde franciscà, aprovat definitivament en 1289; era una associació de laics (fins i tot casats) que tractava de realitzar l'ideal franciscà fora del convent, en la seua activitat diària. Naixia de la convicció que l'Evangelí era un programa de vida possible per a tots els cristians.

Excepte algunes pràctiques complementàries (certes oracions, o més dies de dejuni que els altres fidels), només se'ls demanava que conformaren la seua vida d'acord amb la moral evangèlica: modèstia en el vestir, discernir les lleis legítimes de les il·legítimes, no portar armes (a ser possible), pagar els tributs... Entre ells destacarà la pràctica de la caritat (dirigida especialment als pobres i malalts), i l'amor a la pau (per la qual cosa van tractar de buscar l'amistat entre els partits i evitar les guerres entre les ciutats en la conflictiva Itàlia de l'època).

Franciscans recollits al *Llibre d'hores per als parisins*, s. XV. Biblioteca Nacional de París.

1.5. Recés de sant Francesc: últims anys de vida

Davant dels conflictes plantejats per l'organització de l'orde, i convençut que no era l'organitzador i administrador que es necessitava en eixe moment, sant Francesc va reunir els seus germans en capítol en 1220 i va declinar la direcció administrativa de l'orde, encara que conservava la direcció espiritual. Al mateix temps, va constituir ministre general a Pere de Catània i, més tard, en morir aquest, al germà Elies.

Després del capítol general de 1224, en el qual es va promulgar la *regula bullata*, sant Francesc es va retirar amb alguns companys per a portar una vida d'oració i penitència. Eixe mateix any va rebre els estigmes de la Passió. La seua salut s'anava debilitant, mentre augmentava la seua popularitat i fama de sant; en eixe recés va redactar el seu meravellós *Càntic del sol*. Ja pròxim a la seua mort va escriure el seu "testament", en el qual insistia, novament, en la pobresa i l'obediència a l'Església.

Rodejat dels seus deixebles més pròxims, va morir en 1226, sent canonitzat dos anys més tard per Gregori IX.

2.- DESPRÉS DE SANT FRANCESC: CONSOLIDACIÓ I NOUS REPTES

2.1. Aspectes conflictius i articulació dins l'entramat eclesial

Mort sant Francesc, es van agreujar els problemes sobre quina era la interpretació correcta de l'ideal de pobresa tant en la regla com en el "testament". D'altra banda, cada vegada era més nombrós el grup dels lletrats i clergues en l'orde, entre els quals van ser triats els ministres generals, successors immediats del fundador.

Davant les primeres disputes serioses, el papa Gregori IX va intervindre a petició del capítol general, i per la butlla *Quo elongati* (1230) va ratificar la validesa de la regla com a norma jurídica de l'orde. Pel que fa a la pobresa, distingia la propietat, que seguia prohibida, de l'ús de béns, que havia de ser tolerat. Estipulava, a més, que podia gaudir-se de convents i esglésies, mentre continuaren pertanyent als donants. També permetia la utilització dels diners si tenia caràcter de dipòsit i era gastat per una persona de confiança, no pels frares.

El propi Gregori IX va introduir una novetat en la constitució de l'orde: la seua quasi total exempció respecte a la jurisdicció episcopal, de la qual només dependrien per a la fundació de convents i la predicació.

Uns anys més tard, en 1245, Innocent IV va tornar a intervindre en el conflicte de la pobresa, declarant que tots els béns de l'orde, mobles i immobles, eren propietat de la Santa Seu; després va nomenar procuradors, per tal que portaren els assumptes jurídics.

La major part dels frares, considerant les necessitats de la propagació de l'orde i de realitzar un bon apostolat, com requeria l'Església, van acceptar les decisions pontifícies, habitant en convents i entrant en les Universitats. Però un grup, els anomenats "espirituals", van criticar al papa per haver desvirtuat el pensament de sant Francesc i van prosseguir l'estil de vida primitiu, en la més absoluta pobresa.

2.2. Sant Bonaventura

Correspondria a sant Bonaventura, ministre general dels franciscans entre 1257 i 1274, calmar temporalment el conflicte, gràcies a la seua santedat, prestigi i habilitat. Teòleg i filòsof, va saber guanyar-se el respecte de tots gràcies a la seua moderació i vida exemplar, tractant d'harmonitzar les exigències de la regla amb l'esperit del fundador, i tenint en compte les necessitats de l'Església i de l'orde, en eixe moment.

D'aquesta manera, sant Bonaventura va voler salvar l'ideal de pobresa i limitar tot el possible l'ús dels béns: va prohibir que es reberen diners, obligà a mendicar el pa diari i no admeté cap forma de propietat (perquè els béns de l'orde pertanyien de dret a la Santa Seu). En els estudis, l'altre punt conflictiu, el sant va ressaltar la necessitat de recolzar la predicació en la ciència. Va aconseguir crear una "via mitjana" que va suposar pau i equilibri (almenys temporal); i amb ella va consolidar un estil de pobresa, basat en l'ús pobre dels béns precisos.

2.3 L'escissió dels "espirituals"

En l'interior de l'orde seguia viva la discussió sobre la pobresa, i es mantenia el grup dels "espirituals" o defensors de la més absoluta pobresa, fidels a l'esperit franciscà dels orígens. En aquest grup rigorista es va infiltrar, a través de l'obra de Gerard de Borgo (+ 1276), el corrent mil·lenarista de Joaquim de Fiore. Segons aquestes interpretacions, sant Francesc seria el cap evangèlic anunciat per Joaquim de Fiore i ells els "hòmens espirituals" de la nova edat de l'Esperit Sant.

Entre els defensors de la postura extrema cal citar Pere Joan Olivi (+ 1298), el seu deixeble Ubertino de Casale i Àngel de Clareno. Al voltant d'ells va créixer aquest grup, sobretot a Provença i nord d'Itàlia. En alguns moments, en la cúria romana va regnar un ambient favorable als espirituals, la major aspiració dels quals era aconseguir la separació respecte a la "comunitat" (els que acceptaven els privilegis papals i la mitigació de la pobresa). Però en el concili de Vienne (1312), Clement V va promulgar la constitució *Exivi de paradiso* contrària als espirituals. Excomunicats els seus caps, alguns es van sotmetre als superiors de l'orde, però molts altres van seguir en la seua actitud i, en oberta rebel·lia al papa, van formar comunitats separades de l'orde. No servien de res els intents pontificis i del ministre general Miquel de Cesena per obtindre la seua tornada a l'obediència, i per això van ser excomunicats per Joan XXII (qui els designava com "*fratricelli*"). Alguns d'aquests grups van perdurar a Itàlia fins el segle XV.

No obstant, a pesar dels greus conflictes interns, l'orde franciscà s'havia refermat i havia captat el favor popular. Gràcies a això, va protagonitzar una gran expansió; i així, en 1316, comptava amb 34 províncies, 1.407 convents i al voltant de 45.000 frares.

2.4. Activitat cultural i influència social

Sant Francesc havia mostrat, als inicis, una actitud contrària als estudis. Això va canviar en 1219, quan va permetre que els seus frares cultivaren les ciències sagrades com a mitjà de santificació, i va nomenar com a mestre de la primera casa d'estudis de Bolonya a sant Antoni de Pàdua. Aquest canvi s'explica per la necessitat de recolzar l'activitat de predicació amb una bona formació teològica, així com per la presència cada vegada major de sacerdots i persones instruïdes en l'orde. D'aquesta manera, es va imposar la tendència cultural que portaria a la fundació dels Estudis Generals, que en 1240 existien ja a Bolonya, París, Oxford i Cambridge. Entre les principals figures dedicades a l'estudi cal recordar a Alexandre d'Hales (+ 1245), sant

Sant Antoni de Pàdua. Façana principal del temple parroquial de Santa Maria d'Oliva.

Bonaventura (+ 1274), Roger Bacon (+ 1294), Joan Duns Scoto (+ 1308), Ramon Llull³ (+1316), Guillem d'Ockham (+ 1349), Francesc Eiximenis (+ 1409) i Francisco Jiménez Cisneros (+ 1517).

Des dels seus orígens, l'orde franciscà va exercir una gran influència en tota la societat. Els seus convents eren centres de projecció espiritual a través de la predicació popular, la confessió, l'assistència a malalts i necessitats, la fundació de "Montepios", etc. No es pot oblidar tampoc el paper destacat com a consellers i confessors d'alguns reis; així, en 1398 Martí l'Humà va conferir a perpetuïtat l'ofici de confessors reials als franciscans, per a tota la família reial d'Aragó. També cal destacar la seua contribució a la difusió de pràctiques pietoses i noves devocions: el viacrucis, els betlems de Nadal, devoció al Nom de Jesús, nombroses vides de Jesucrist, etc.

Lletra capital que mostra diversos membres de l'estament clerical medieval.

2.5. Decadència dels ordes religiosos i llur reforma

En els segles baix medievals es va produir una sensació de falta de vitalitat dels ordes tradicionals, que es traduiria en escassetesa de noves fundacions de monestirs i convents. A pesar de tot, aquestos ordes es van beneficiar de l'ambient general de reforma i van veure nàixer grups actius que van fer una gran tasca de renovació dins d'ells.

Com a símptoma més greu de la decadència hem d'assenyalar la pèrdua de l'esperit ascètic, de manera que moltes vegades els monjos i frares, sense viure luxosament, portaven una vida còmoda i relaxada. En els ordes monàstics, la decadència fou anterior (i, potser, més greu), ja que aquestos estaven integrats en el món feudal, amb unes dependències temporals que els afectaven negativament.

Els símptomes més greus de la decadència als ordes mendicants foren l'abandó de l'esperit de pobresa, tant col·lectiva com individual, i les freqüents desobediències i indisciplines. L'organització centralitzada d'aquestos ordes va ser un inconvenient de difícil solució per tal d'aconseguir promoure la reforma, perquè els capítols provincials o generals, en els que predominaven els conventuals (partidaris de mantenir la situació), podien frenar i desfer la tasca dels observants, manant el seu trasllat quan hagueren aconseguit la reforma d'algun convent. Per aquest motiu, les congregacions d'observança buscaven aconseguir una àmplia autonomia jurídica, motiu pel qual van ser acusades de destruir la unitat.

³ Tradicionalment considerat com a terciari franciscà. De fet, en el moment de la seua "conversió" va tindre molta importància un sermó sobre la vida de sant Francesc d'Assís, al qui va prendre com a model.

2.6. La reforma a l'orde franciscà

La disputa entre conventuals i reformadors va ser especialment dura entre els franciscans. El papa Eugeni IV va intentar, en 1446, resoldre el conflicte separant a conventuals i observants en dues famílies autònomes, unides només pel ministre general i regulant la convivència entre les dues branques. A pesar d'aquesta separació quasi total, mai va haver-hi acord ni concòrdia entre les dues parts, i per això, en 1517, Lleó X va tallar definitivament els pocs llaços que les unien.

Mentrestant, s'havien anat formant congregacions d'observança i altres grups reformats en tots els països europeus. Tots ells tenien en comú el desig de restablir l'ideal de vida franciscà (especialment pel que fa a la pobresa), l'aspiració a la reforma de tot l'orde i (en molts casos), portar una vida apartada, eremítica, d'acord amb la primera orientació donada per sant Francesc.

A Itàlia, l'iniciador de la reforma va ser Pau de Trinci (+ 1390). Però l'impuls definitiu arribaria un poc després amb sant Bernardí de Sena (1380-1444), sant Joan de Capistrano (1385-1456), sant Jacob de la Marca i Albert de Sarteano.

Gran importància va tindre el procés reformador a la península ibèrica (d'on eren un terç dels membres de l'orde), a causa de la seua difusió, el seu fort arrelament popular i el favor amb què sempre va comptar per part dels monarques (en especial d'Isabel la Catòlica). A la península, la tendència reformadora fou primerenca (finals del segle XIV, principis del XV), i va adoptar dues tendències distintes: la constitució d'una congregació d'observança, reconeguda jurídicament en 1447, i el ressorgir de l'eremitisme franciscà.⁴

A França, els observants serien anomenats "coletans", per haver sorgit aquest grup al voltant de les clarisses reformades per santa Cua de Corbie, amb autorització de Benet XIII, en 1406.

3.- EL FRANCISCANISME A TERRES VALENCIANES⁵

3.1. Abans de la reconquesta

Molt poc després de l'aprovació de l'orde per part d'Innocent III van arribar al regne musulmà de València els primers missioners franciscans. Fra Joan de Perusa i fra Pere de Saxoferrato, dos dels primers

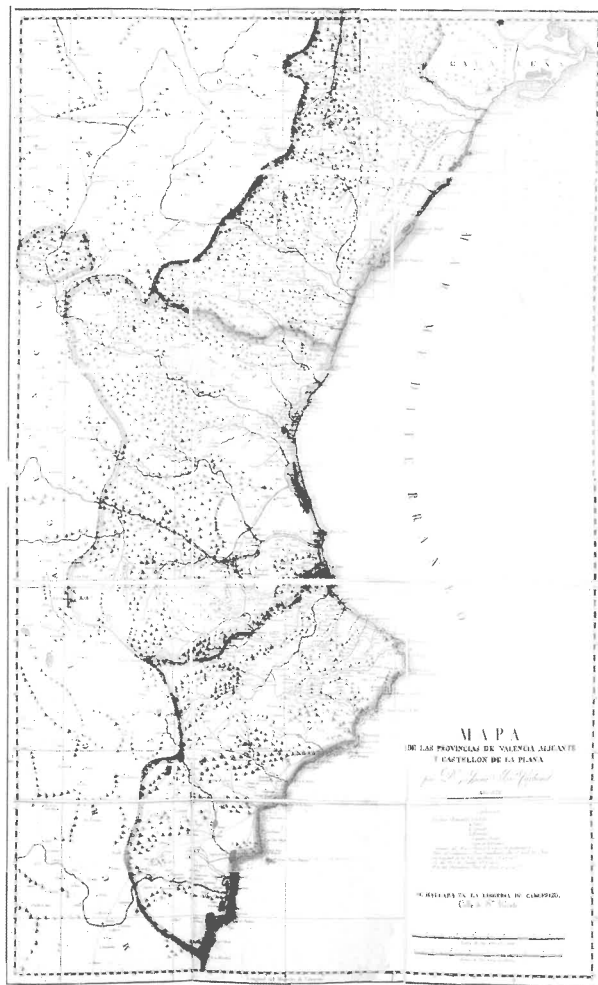
⁴ Caracteritzat per la creació de xicotets eremitoris o comunitats aïllades, en les quals es vivia en la més estricta pobresa i allunyats de tota preocupació intel·lectual. Els eremitoris es van mantindre davall l'autoritat dels superiors ordinaris de l'orde, a diferència de la independència aconseguida per l'observança.

⁵ Vegeu AGULLÓ PASCUAL, B. (O.F.M.), "Els franciscans a València", dins *El franciscanisme al País Valencià*, Saó Monogràfics 22, València 1995, pàgs. 4-9. O, també, MARTÍNEZ COLOMER, V. (OFM), *Historia de la Provincia Franciscana de Valencia. Tomo I*, Reproducció facsímil costejada per la província franciscana de València, Ed. Cisneros, Madrid 1982.

companys de sant Francesc, van vindre d'Itàlia (entre 1217 i 1219), i es van establir a Terol, pont entre Aragó i València. La seua amistat amb els cavallers aragonesos, Artal de Luna i Blasco d'Alagón, va facilitar el seu viatge a València per predicar als musulmans la fe de Crist. Encara que el rei Azoto intentara dissuadir-los dels seus propòsits i volguera salvar-los la vida manant-los eixir dels seus territoris, la seua vida acabà en martiri el 29 d'agost de 1228 (només dos anys després de la mort de sant Francesc). El rei musulmà de València, Cid Abu Abdala Ben Almanzor Zeit Abu Zeit, va manar la seua decapitació, en la plaça de la Figuera (hui plaça de la Reina).

Les restes d'aquestos màrtirs franciscans foren pietosament recollides pels cristians, i dipositades a les esglésies del Sant Sepulcre i Sant Vicent de la Roqueta. Jaume I, per la permuta d'uns destacats àrabs de Morella (que tenia captius a Terol) va recuperar les seues relíquies, a les quals professava gran devoció. Foren traslladades i rebudes amb joia l'any 1232. Des d'aquell moment, els dos màrtirs foren venerats en l'església dels franciscans de Terol, celebrats com a co-patrons de la ciutat i proclamats popularment amb el títol dels "Sants Màrtirs de Terol sant Joan de Perusa i sant Pere de Saxoferrato".

Poc després, durant la campanya militar de reconquesta del Regne de València, foren molts els religiosos (dominics, franciscans i mercedaris) que acompanyaren el monarca cristià. Pel que fa als franciscans, en les Corts de Monzó (octubre de 1236), prengueren part dos frares menors: fra Il·luminat i fra Guillem de Sede. D'ells parlen alguns documents

Mapa antic del Regne de València.

que fan referència a la conquesta de València (1238), i a la donació que se'ls fa del reial d'Àçmet Abualbara, en la porta de Boatella, així com altres donacions que aprofitaren per establir els primers convents.

3.2. Expansió i naixement de la Província de València

L'any 1233 es va dividir la península ibèrica en tres províncies: Aragó, Castella i Santiago. Posteriorment (1240), aquestes províncies es van dividir en "custòdies". Aquestes custòdies agrupaven a diversos convents governats per un "custodi", depenent de la província.

En 1357, en un capítol celebrat a Barcelona, els convents del regne d'Aragó es van separar dels de València, quedant dividida, la província, en dues custòdies. La custòdia de València tenia els convents de Xàtiva, Sagunt, Almenara, Bonrepòs, Paiporta i València ciutat; així com els hospicis-residències de Godel·la, **Oliva (?)**, Alcoi, etc.

Per altra banda, la custòdia de la Serrania tenia els convents de Calataiud, Terol, Daroca, etc.

L'any 1294, la *custòdia franciscana de València* estava composta pels convents de Terol, Daroca, València, Xàtiva, Morella, Molina d'Aragó, Sagunt i Calataiud. Tots ells fundats al segle XIII.

L'any 1424, consolidat el moviment observant⁶ en Aragó, es constituïa oficialment, amb butlla del papa Martí V, la primera *custòdia observant d'Espanya*, formada pels convents de Sant Esperit, Sogorb, Xelva i Manzanera, als que a l'any següent se'ls agregaren els de Tarazona, Sagunt, Carinyena i Alpartín; i més tard els de Barcelona, València, Tortosa i Alacant, tots del segle XV.

D'aquesta custòdia *observant* va nàixer la vicaria provincial l'any 1440, i, després, la *província observant d'Aragó*, en 1517, de la qual formava part la *custòdia observant de València*, que en 1539 comptava ja amb 13 convents en afegir als que tenia els d'**Oliva**, Onda, Puçol (del s. XV), Castelló i Alzira (del s. XVI). En 1559 aquesta custòdia va adquirir l'autonomia amb el títol de *província observant de Sant Francesc de València*, afegint vint-i-un convents més, als tretze convents que ja tenia (Cocentaina, Alcoi, Ontinyent, Agres, Benissa ...).

Quasi al mateix temps, naixia la branca dels franciscans "descalços", també coneguts com "alcantarin" (derivat del nom del seu fundador, sant Pere d'Alcàntara).⁷ De la primera província descalça d'Espanya,

⁶ L'observança, com ja hem vist en el capítol anterior, és un moviment de renovació i retorn a les fonts de l'orde.

⁷ A les darreries del s. XV, inicis del s. XVI, els franciscans de Castella van fundar ermitoris, cases de recés (també anomenats "*domus recollectionis*") i tenien un reglament basat en el silenci, el recés i la pobresa. Paral·lelament, van sorgir els franciscans descalços, amb un estil de vida molt semblant: anaven descalços, no podien posseir cap cosa, havien de viure en convents pobres, guardaven silenci quasi absolut i la pregària devia ocupar gran part de la jornada. Les dos iniciatives van anar prosperant amb el temps, i culminaren amb la formulació de constitucions pròpies, donades per sant Pere d'Alcàntara en 1561, que també van influir en la recol·lecció i descalcesa d'altres ordes religiosos.

la de Sant Josep (1559), va nàixer la custòdia de *frades menors descalços de Sant Joan Batista de València*, erigida en província independent l'any 1577.⁸

4.- ELS FRANCISCANS A OLIVA

4.1. Fundació del convent de Santa Maria del Pi

Els franciscans van fundar un convent a Oliva l'any 1448. Els primers religiosos que arribaren van prendre possessió d'una ermita preexistent dedicada a Santa Maria del Pi, ubicada al lloc que hui ocupa l'ermita de Sant Antoni. Aquest fou l'inici de la presència franciscana a Oliva.⁹ A continuació podem veure el text que fa referència a l'esmentada fundació:¹⁰

“A éste golpe les sobrevino otro, este mismo año [1448], en la fundación de dos conventos [120] uno en Oliva a solicitud de D. Francisco Gilabert y Centelles, primer conde que fue de aquella villa, y otro en Onda, a petición de sus vecinos. Como se sabía que la Custodia tenía facultad para fundar tres conventos de observantes, por virtud del Breve que alcanzó del anterior pontífice Eugenio IV, el conde y su muger doña Beatriz de Urrea,¹¹ suplicaron al vicario provincial que destinase algunos religiosos para que tomasen posesión del puesto donde tenía determinado fundar un convento de su religión. Señalólos el padre García a su satisfacción, y habiendo llegado a Oliva, donde fueron recibidos con semblante

Ermita de Sant Antoni. Oliva

⁸ A aquesta província van pertànyer els convents d'Elx, Monfort, Sollana, Villena, Aiora, Sant Joan de la Ribera de València, Lliria, Almenara, Sant Onofre de Xàtiva, Castalla, Onil, Benigànim, Carcaixent, Mont Sió de Torrent, Pego, Vall de Gallinera, Callosa i Sueca, entre altres. Tots fundats en el segle XVI.

⁹ Tot i que alguns autors, com el pare Conrado Ángel al seu manuscrit titulat *“Notas históricas de las seráficas provincias de Valencia”*, assenyalen l'existència d'un hospici franciscà a Oliva, cap a l'any 1397. Nosaltres no hem pogut corroborar aquesta informació amb cada document.

¹⁰ A l'hora de fer aquesta transcripció i les altres que apareixen al present capítol hem seguit els següents criteris: 1) hem respectat els grafemes originals tret de s/f, u/v, i/j, c/ç que hem regularitzat d'acord amb la llengua moderna. 2) Hem adoptat l'apòstrof i el guionet com en els textos moderns; així com l'ús dels signes de puntuació, accentuació, dièresi i parèntesi. 3) Els claudàtors indiquen reconstruccions evidents, aclariments i les pàgines del document original. 4) Les majúscules i les minúscules s'usen d'acord amb la llengua moderna.

¹¹ Cal advertir sobre el fet que en el moment de la fundació del convent encara eren, només, senyors de la vila. Fou poc després, el 14 d'abril de 1449, quan esdevingueren primers comtes d'Oliva.

*agradecido y muestras de mucho afecto, tomaron posesión de una ermita que se levantaba a la falda de un montecillo, y estaba dedicada a Nuestra Señora del Pino. Allí se construyó un convento con esta misma advocación, y entraron a habitarlo doce religiosos”.*¹²

Segons el que acabem de veure, la fundació del convent d'Oliva va tindre lloc l'any 1448. El papa Eugeni IV, amb la butlla *Inter desiderabilia* de 10 de setembre de 1440, havia autoritzat al vicari provincial *observant* d'Aragó per fundar tres convents en la seua província. Sabedors d'això, els senyors d'Oliva, Francesc Gilabert de Centelles i Beatriu d'Urrea, varen acudir al provincial, el pare Jaume Garcia, demanant-li que fundara un d'eixos nous convents a la vila d'Oliva, cap del seu senyoriu. I així, l'any 1448, van arribar a Oliva els dotze primers franciscans fundadors, que van prendre possessió d'una ermita dedicada a Santa Maria del Pi, edificada entre pins, a la falda d'una muntanyeta, no molt llunyana de la població.

Segurament, eixa ermita en què es van instal·lar els primers franciscans no reunia les condicions necessàries per albergar adequadament la comunitat religiosa. Això explicaria que, alguns anys més tard (1480), el comte d'Oliva incloguera al seu testament la construcció d'un nou edifici-convent. Així ho podem veure en el document següent:¹³

“A los primeros días del año 1480, el muy noble señor don Jerubín Centelles,¹⁴ primer conde de Oliva, cayó enfermo de muy grave enfermedad en la sobredicha villa de Oliva y para descansar su conciencia y confesarse llamó a un religioso de san Gerónimo, el qual luego que llegó a Oliva, como al dicho religioso le dieron a entender que el sobredicho conde había sido co[r]sario de ciertas galeras, no le quiso oír de confesión, no atreviéndose a darle remedio. Secundariamente llamó a un religioso de san Francisco, y por la misma razón hizo también lo mismo. Terceramente llamó al prior de este convento, que era el padre fray Miguel Grau, religioso y muy docto, compañero que fue y discípulo del glorioso arzobispo de Florencia, de nuestra sagrada orden de San Antonio. Este nuestro padre prior, como a prudente, viendo el peligro en que se hallava el paciente y que se había de dar remedio, le oyó de confesión y le mandó que en su testamento obligase a sus herederos hiciesen el monasterio del Pino y sustentasen aquél perpetuamente y hiciesen también ciertas almoynas perpetuas a ciertas casas pías, como es el hospital de Valencia, a la Puridad y otras partes; entre las cuales hizo a este convento una, al qual dexó

¹² MARTÍNEZ COLOMER, V. (OFM), *Historia...*, pàgs. 119-120.

¹³ Aquest document s'ha pres, en ocasions, com a relat de la fundació del convent de Santa Maria del Pi. En eixe cas, representa una versió diferent, amb divergències respecte a dates i circumstàncies. Vegeu, p. e., COTS MORATÓ, F., *Estudio histórico-artístico...*, pàg. 18, nota 11.

¹⁴ Per la data citada, i el fet d'anomenar-lo com a primer comte d'Oliva, es deuria tractar de Francesc Gilabert de Centelles Riu-sech i de Queralt. Querubí Joan de Centelles era fill de l'anterior i no fou comte d'Oliva, sinó senyor d'Aiora. A més, Francesc Gilabert, segons sembla, va morir al voltant de l'any 1480, tal com s'indica al text. Per a més informació vegeu FELIP SEMPÈRE, V., "Els Centelles, senyors de Nules i comtes d'Oliva", dins *Cabdells. Revista d'investigació de l'associació cultural Centelles i Riu-sech*. Num., 4, Oliva 2004, pàgs. 75-85; i, també, MESTRE i PONS, F., "Apunts biogràfics dels Centelles i Riu-sech", dins *El Palau dels Centelles d'Oliva. Recull gràfic i documental*, Associació Centelles i Riu-sech, Oliva 1997, pàg. 53-64.

que cada año perpetuamente se le diera cierta cantidad de turrone, clarea y neules a fiestas de Navidad, y confites el Jueves Santo, más que cada semana perpetuamente se le fuera dado al convento una arrova de pescado, o ocho sueldos para mercado, almoyna muy poca respe[c]to de las otras y respe[c]to de lo que costó, porque al dicho padre prior se le pegó la misma enfermedad y murió del mismo mal antes que el conde. La limosna de los confites duró asta el año 1540 no más. Y no sé cómo la limosna de los 8 reales aún dura, más es a poder de pleytos y con dos sentencias dadas a favor nuestro, la una en la Governación de Valencia a 7 de agosto de 1566, la otra por la Real Audiencia a 15 de Marzo de 1567. El testamento del dicho conde recibieron Juan Burgal, notario de Oliva, y Borredá¹⁵ de Valencia.

Francesc Gilabert de centelles i Riu-sech amb els capitans de la vanguardia. Fragment del fris de la Sala d'Armes del Palau comtal d'Oliva (HSA. New York).

Saquéla ad rubrum del convento de Luchente. Yo, el doctor Francisco Salelles, archivero".¹⁶

Com hem pogut veure, aquest relat ens situa en l'any 1480, quan el primer comte d'Oliva, Francesc Gilabert de Centelles, estava a punt de morir. Per tal de confessar-lo, va acudir un religiós de l'orde de sant Jeroni. Com que no s'atrevia a atendre'l per haver estat corsari, va acudir, segonament, un franciscà. Finalment, va acudir el prior del convent de dominics de Llutxent (fundat aquest l'any 1422), que havia estat deixeble d'un cèlebre arquebisbe de Florència.¹⁷ Aquest prior, com a penitència, li va imposar al comte que en el seu testament manara construir i sostenir el monestir de Santa Maria del Pi, així com fer entrega perpètua d'alguns aliments al convent de Llutxent.

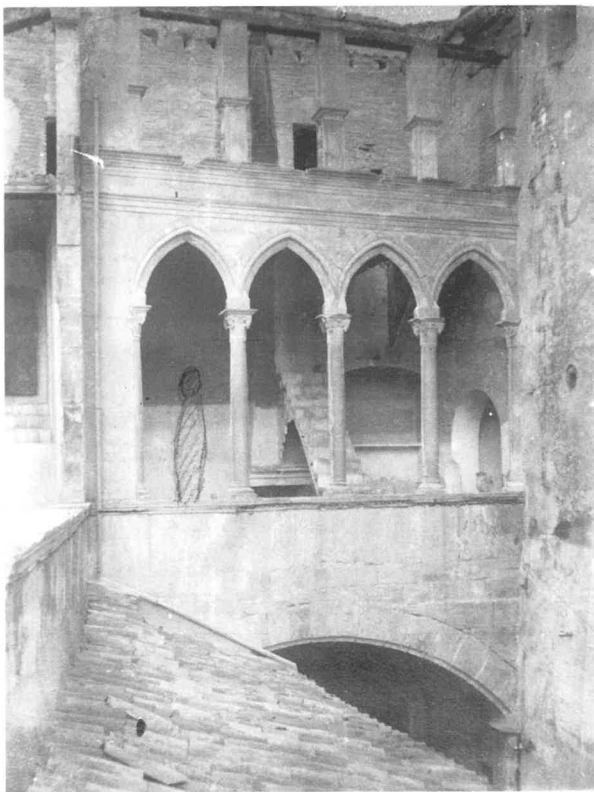
Doncs bé, aquest nou edifici degué ser la llar definitiva dels franciscans fins el terratrèmol de 1598. A més, devia ser un convent important dins la província seràfica, perquè sembla que hi va haver un estudi de filosofia i teologia, doncs consta que alguns franciscans (com Nicolau Factor) van estudiar allí.¹⁸

¹⁵ Segons FELIP SEMPÈRE, V., "Els Centelles...", pàg. 77, es tracta del testament fet el 21 de gener de 1480, davant el notari Pere Barreda; i segons MESTRE i PONS, F., "Apunts biogràfics...", pàg. 55, es tractaria del testament fet l'11 de gener d'eixe any, en presència del notari Antoni Barrera.

¹⁶ Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva, signatura XIII. *Manual de diferents coses (1633-1791)*, foli 85 r. Transcripció inèdita a cura de Manuel Martí Ascó i José Castell Bomboí.

¹⁷ Segurament: Antoni Pierozzi. Aquest va nàixer a Florència l'any 1389. Va ingressar en els dominics l'any 1406. Escrigué diversos tractats, i acabà sent arquebisbe de Florència, per nomenament d'Eugeni IV, en gener de 1446.

¹⁸ BELTRAN I RIUS, J., (O.F.M.), *Epitome o breve relacion de la vida, virtudes i milagros del beato P. Nicolás Factor ... : sacada de la vida que escriví ... Christoval Moreno i de los procesos hechos para su beatificacion y canonizacion / sacalo a luz ... Joseph Beltran ... Ex-Definidor, por agencias de algunos Religiosos de las dos Seraficas Provincias de Valencia i Cataluña* – Tortosa, per Josef Cid, 1786, pàg. 9.

Palau d'Oliva.

4.3. El terratrèmol de 1598 i el nou convent

L'any 1598 van haver uns forts terratrèmols que van afectar greument la vila d'Oliva. El terratrèmol del 26 de desembre va destruir el convent dels frares franciscans. Així apareix relatat per l'historiador franciscà Martínez Colomer:

“El convento de Nuestra Señora del Pino de Oliva, edificado 151 años antes, se había arruinado casi enteramente a la violencia de un terremoto: aún como le quedó el consuelo de que no había pe- / [331] recido ningún religioso. Dióse luego providencia para el pronto remedio de aquella comunidad, y ante todas ellas la de trasladar el Santísimo Sacramento a otra parte decente. El excmo. sr. duque de Gandía y conde de Oliva franqueó su palacio con generosidad; y los vecinos de aquella villa se esmeraron en preparar lo necesario para la traslación. Quando todo estuvo ya dispuesto, se formó una solemne procesión el día de san Estevan, y se trasladó el Señor al palacio del duque, donde se quedaron a vivir los religiosos en tanto que se construyese otro convento.

A principios del año siguiente, con la licencia del sr. patriarca y arzobispo de Valencia D. Juan de Ribera, se demarcó el terreno junto a un huerto del conde hacia

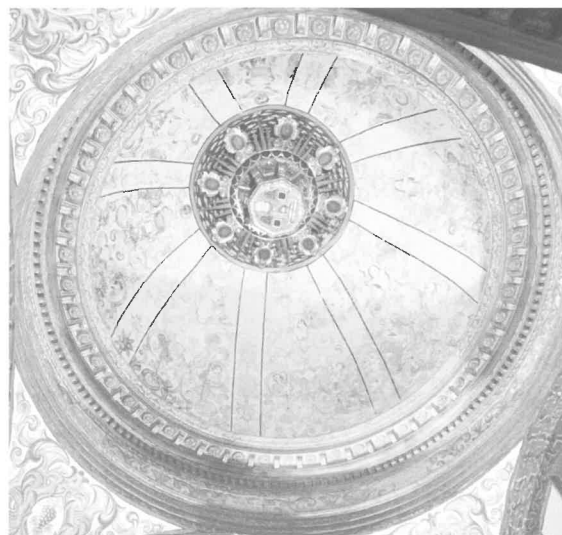
*la parte del oriente, y habiéndose señalado el día para dar principio a la fábrica, con asistencia del padre provincial, de toda la comunidad y de infinita gente, puso la primera piedra el excmo. sr. D. Carlos Borja, segundo conde de ese nombre, y se prosiguió la fábrica con todo el ardor posible, hasta dexarlo en disposición de habitarse”.*¹⁹

I així ens ho conta l'historiador Vives Ciscar:

“... siendo destruido completamente el convento de frailes franciscanos, situado en lo que hoy es ermita de San Antonio, edificio que por más señas se construyó con fragmentos romanos extraídos de

¹⁹ MARTÍNEZ COLOMER, V. (OFM), *Historia...*, pàgs. 330-331.

*Elca, que era donde estaba situada Oliva antigua, población al parecer de no poca importancia, según lo dan a entender los restos de mármol blanco (piedra que no se encuentra en la huerta de Gandia), las lápidas que procedentes de allí recogió mi sabio antecesor Mayans Siscar y aún se ven empotradas en las paredes del patio de la casa que fue de su propiedad, sita en la calle Mayor de Oliva y otras muchas que deben existir en el nuevo convento, reedificado con los restos del que arruinó el terremoto, en el huerto de los condes, que para solaz de tan nobles señores existía fuera de los muros de la población y que gustosos se desprendieron de él para construir el monasterio de Ntra. Sra. del Pino”.*²⁰

Interior de l'església de la Mare de Déu del Rebollet. On es pot apreciar l'escut episcopal de Sant Joan de Ribera.

Així, com hem vist, l'antic convent va quedar destruït pel terratrèmol, però sense haver de lamentar cap pèrdua personal. El duc Carles II de Borja (absent a Sardenya, d'on era virrei), per petició de la duquessa Artemisa de Dòria, va cedir els alts del palau comtal d'Oliva, permetent usar l'església del palau per als actes litúrgics dels religiosos.

A principis de l'any 1599, amb llicència de l'arquebisbe Joan de Ribera, es va demarcar un terreny per a l'edificació d'un nou convent. El terreny era propietat dels comtes i estava situat junt a un hort seu. Amb assistència del pare provincial, de tota la comunitat franciscana i de molta gent, va posar la primera pedra el comte-duc (que havia cedit el solar), i es va construir amb les aportacions del veïnat d'Oliva, del rei Felip III i l'arquebisbe Joan de Ribera²¹ (amb 100 escuts cadascun).²²

La construcció va finalitzar l'any 1606. El dia 4 d'octubre (festivitat de sant Francesc d'Assís) es va celebrar, al temple parroquial de Santa Maria, una solemne funció religiosa en acció de gràcies. Acabat l'acte es traslladà la imatge de la Mare de Déu del Rebollet²³ des del palau comtal a Santa Maria (on es va

²⁰ VIVES CISCAR, J., "El castillo del Rebollet. Aclaraciones", dins *El Archivo. Revista literaria semanal. Dirigida por Roque Chabás. Tomo I*, edició facsímil costejada per l'Excm. Ajuntament de Dénia i l'Inst. d'Estudis "Juan Gil-Albert", Alacant 1985, pàgs. 91-94. I, transcrit, a CASTELL BOMBOI, J., *Santa María del Rebollet patrona canónica de la ciudad de Oliva*, Oliva 2000, pàg. 35.

²¹ Encara hui es pot veure l'escut de sant Joan de Ribera al floró del transagrari de l'església del Rebollet.

²² Aquesta informació i la que segueix a VIDAL, J.M., "¿Quiénes han habitado el Palacio de Oliva?", dins *Patria Chica. Semanario científico, literario y de información agrícola*. Num XXV, Oliva, 25 de juny de 1932, pàgs. 2-3.

²³ Amb el terratrèmol de 1598 va quedar destruït el castell del Rebollet. Llavors, tot el que hi havia al seu interior fou traslladat a la Font d'en Carròs. Els d'Oliva van reclamar la imatge de la Mare de Déu fins que, amb la presència dels franciscans, la van agafar a la força. Hagué un pleit al respecte, que determinà: 1) Que la imatge li corresponia a Oliva, com a cap de comtat i per tindre una confraria en honor a l'advocació del

agafar el Santíssim Sagrament, i en processó al nou convent, amb l'acompanyament dels religiosos franciscans i gent del poble). Va oficiar els actes el degà de Gandia, i van portar les vares del pali el virrei de València, el duc de Gandia i els justícies i jurats d'Oliva. Eixe mateix dia, els pares franciscans van prendre possessió del seu nou convent.

En eixe nou convent va residir la comunitat de franciscans i la imatge de la Mare de Déu del Rebollet fins l'any 1835.

4.4. La desamortització i exclaustració de 1835²⁴

El 6 de setembre de 1835, amb la promulgació de les lleis de desamortització i exclaustració del ministre Juan Álvarez Mendizábal, els franciscans foren obligats a abandonar el convent (que passava a ser propietat de l'Estat), així com l'hort del costat i l'ermita de Sant Antoni.²⁵ Hi havia, en aquell moment, 24 frares professos i 12 estudiants.

L'exclaustració va afectar un gran nombre de franciscans, una bona part dels quals va anar a terres de missió (a la província de Filipines), altres anaren a Terra Santa, i molts es refugiaren a casa de familiars, ajudant en les parròquies. Tres anys després de la desamortització, la Santa Seu va regularitzar la problemàtica dels "religiosos aturats", permetent la possibilitat que els frares pogueren sol·licitar als bisbats la incardinació a les diòcesis, sense perdre la seua vinculació a l'orde.

Amb la desamortització, la imatge de la Mare de Déu també hagué de ser traslladada al temple parroquial de Santa Maria, on estigué 20 anys. L'Ajuntament encarregà al plebà, Juan Bautista Garcia Savall, fer la festa i novena a la Mare de Déu del Rebollet.

El convent fou comprat per un particular, que va destinar l'església com a celler, fins que el 2 d'octubre de 1853 fou novament comprat per onze hòmens llauradors del tercer orde franciscà.²⁶ Així, per tant, la

Rebollet, de fundació immemorial. 2) Que estiguera en el convent dels frares franciscans, sense que poguera reclamar la seua propietat cap de les dues parròquies. 3) Que no es traguera del temple a no ser en cas de grans necessitats i solemnitats públiques, prèvia acta notarial escrita a l'entrada i eixida de l'església del convent.

És interessant veure les versions tan diferents d'aquest fet segons si l'autor és de la Font d'en Carròs a: ESTEVE, A., "El castillo del Rebollet", dins *El Archivo...*, pàgs. 69-71 i 77-78. I ESTEVE, A., "Allá van leyes do quieren... duques", dins *El Archivo...*, pàgs. 145-148). o si l'autor és d'Oliva. VIVES CISCAR, "El castillo del Rebollet. Aclaraciones", dins *El Archivo...*, pàgs. 91-94. Tots dos transcrits a CASTELL BOMBOÍ, J., *Santa Maria...*, pàgs. 31-41).

²⁴ Aquesta informació, en part, prové del manuscrit del pare Conrado Àngel titulat "Notas históricas de las seráficas provincias de Valencia", pàg. 303. El qual, al seu temps, cita l'Almanaque de Las Provincias de l'any 1940, pàg. 287. Ho podeu trobar, també, a CASTELL BOMBOÍ, J., *Santa Maria...*, pàg. 109.

²⁵ Cal advertir que, amb la construcció del nou convent (1606), l'antic no fou del tot abandonat. Sobre les runes de l'antic convent es va reedificar una ermita dedicada a sant Antoni de Pàdua (abans l'advocació era de Santa Maria del Pi). En aquella ermita van residir alguns pocs religiosos franciscans que, pel mes de juny (amb motiu de la festivitat de sant Antoni de Pàdua), celebraven solemnes cultes religiosos i feien distribució de calderes de menjar als pobres. Era tanta la gent que acudia que, fins i tot, se celebrava allí un porrat.

²⁶ Concretament: el 2 d'octubre de 1853, Aurora Vidal (viuda de Francisco Vte. Terrades), va vendre a Fco. Escrivà Vidal (i deu llauradors més) la propietat del convent. Escripura de venda feta davant el notari d'Oliva, Francisco Ibiza.

imatge de la Mare de Déu del Rebollet retornà a l'església de l'ex-convent el 28 d'octubre de 1855.

L'ex-convent, per iniciativa de mossén Juan Bautista Escrivà Llorca (qui el va comprar), acabà destinat a col·legi. Foren les germanes carmelites de Santa Joaquina Vedruna les que passaren a fer-se càrrec de l'ensenyament i l'immoble, des del 8 de setembre de 1902. En 1926, Juan Bautista Escrivà va vendre el col·legi a les carmelites vedrunes, davant el notari d'Alcoi, Francisco López.

Per acabar la informació relativa a l'edifici, assenyalem que, durant la II República, es va produir la demolició de la capella de la comunió i del campanar, per tal d'ampliar la carretera.

5. L'EMPREMTA DEL FRANCISCANISME A OLIVA

5.1. Els franciscans i l'ensenyament²⁷

Abans de l'any 1480 Oliva ja tenia una escola de primeres lletres, que comptava amb 46 alumnes, segons consta als cens escolar de l'any esmentat. I tot sembla indicar que el magisteri estava a càrrec dels franciscans. En el consell celebrat el 28 de setembre de 1587 es va acordar establir una aula de Gramàtica (el que podríem anomenar "segona ensenyança"), i van requerir al pare provincial dels franciscans per a que accedira a designar un frare del monestir del Pi per ensenyar la Gramàtica "als fadrinets de la villa". En un principi, aquest treball estava retribuït únicament amb el menjar que li se donava al pare franciscà, més deu lliures "per rahó dels fadrinets pobres que no poden pagar".

Així van continuar les coses fins el 14 de desembre de 1596, en què van portar de València el *magister* Vicent Aranda per fer-se càrrec de l'Aula, amb l'esplèndid sou de 80 lliures. No obstant, en 1620 fou anul·lada aquesta dotació, i en 1621 tornaren els franciscans a la regència de l'Aula, per 20 lliures anuals.

5.2. Sant Francesc: patró d'Oliva

No coneixem el document pontifici pel qual es decretava que sant Francesc d'Assís era el patró de la vila d'Oliva. No obstant, hi ha dos documents eclesiàstics que apunten en eixa direcció. El més antic és de l'any 1648 quan, a petició dels justícies i jurats de la vila d'Oliva, el visitador general de l'arquebisbat de València, Francisco Ferrer i Milán, manà que el dia quatre d'octubre (festivitat de sant Francesc d'Assís) fóra guardat com a festa, adduint que aquest sant era el patró de la vila des de temps immemorial:

²⁷ Vegeu VIDAL, J.M., "Galería de olivenses ilustres", dins *Patria Chica. Semanario científico, literario y de información agrícola*. Num XXIX, Oliva, 23 de juliol de 1932, pàgs. 2-3.

“Nos Don Francisco Ferrer y Milán, presbítero, canónigo de la Santa Iglesia Metropolitana de Valencia y por los M. I. señores canónigos y cabildo de la dicha Santa Iglesia, visitador general del presente arzobispado diocesano de Valencia. Por cuanto los justicias y jurados de la presente villa de Oliva dixerón que en la dicha villa tenían particular devoción al seráfico padre San Francisco y su día no ser de guardar por el motu proprio del papa Urbano VIII de buena memoria.

Y como la dicha villa de muy antiguo tiempo le aya tenido por patrón nos suplicaron que para que la dicha festividad fuese guardada fuesemos servidos conceder licencia poniendo en todo nuestra autoridad y decreto para la validad y firmesa de que se guarde la dicha fiesta en el día de San Francisco. Por lo que el dicho señor visitador general, y por aver constatado no tener otro patrón la villa, puso por las presentes su autoridad y decreto assí como por parte de los dichos jurados de la dicha y presente villa, fue suplicado mandando a todos los vecynos y moradores de la presente villa, como por las presentes se les manda, que en el día de San Francisco que es a quatro de octubre nadie quebrante la dicha fiesta assí como las demás que la Iglesia nuestra madre tiene mandadas a todos los fieles christianos.

*Datto en la villa de dicha Oliva, continuando nuestra visita, a siete de junio de 1648 mon. Francisco Ferrer, visitador general sede vacante. De mandato de sr. visitador general sede vacante. Vicente Blas de San Clemente presbítero secretario de visita sede vacante”.*²⁸

Pocs anys més tard, en 1651, es redactava aquest altre document que, basant-se en l’anterior, ratificava la festivitat de sant Francesc com a dia de precepte a la vila d’Oliva, per ser aquest el seu patró:

*“En 7 de febrer del present any 1651, Jaume Navarro, notari, escrivà de la sala y jurats de la vila de Oliva, entregà lo decret de la festa del gloriós pare nostre San Francés, patró desta vila de Oliva. Lo qual lo decretà lo señor don Francisco Ferrer y Milà, prevere canonge de la Santa Iglésia de la de València, visitador general del present archibisbat etc. Lo qual fonch concedit al justícia y jurats de la dita vila, per a que lo dia de la festa del dit pare Sant Francés la tinguen de guardar y de precepte y millor si posen en data de 7 de juny de 1648. Lo qual decret lo trobaran en lo saquet primer del Archiu a la part de la porta de la sacristia, en fe de lo qual fas la present fermada de la mia mà hui deses dia mes y any. M. Vila, archiver”.*²⁹

5.3. Fira i festa en honor a sant Francesc

En 1623, el comte-duc Carles de Borja i Centelles va atorgar a la vila d’Oliva permís per a que es poguera establir un mercat anual extraordinari que durara quatre dies “feriats” (o siga, sense comptar el

²⁸ Arxiu Parroquial de Santa Maria d’Oliva, signatura XIII. *Manual de diferents coses (1633-1791)*, foli 185 v.

²⁹ Arxiu Parroquial de Santa Maria d’Oliva, signatura 2-2 Caixa 37/1. *Llibre de Capítols (1587-1700)*; foli 95.

diumenge).³⁰ La data l'havien de fixar els jurats de la vila, que van determinar que fóra el primer divendres després de sant Miquel (29 de setembre).

En 1704, buscant que el mercat "feriat" se celebrara en dies fixos i que contribuïra a donar-li major importància a la festa de sant Francesc, es va determinar que se celebrara els dies 4, 5 i 6 d'octubre.

El 25 de setembre de 1840 l'Ajuntament del poble va decidir l'ordenació i distribució de la fira que s'havia de celebrar els dies 4, 5 i 6 d'octubre. A més, descriu en quins carrers s'han de col·locar cadascuna de les diferents parades, segons els productes que ven.³¹

5.4. Intent de canviar la titularitat de la parròquia de Santa Maria

La influència i popularitat franciscanes eren tan fortes a Oliva que, en un determinat moment, arribà a plantejar-se el canvi de titularitat de l'església de Santa Maria (des de sempre posada sota l'advocació assumpcionista que hui coneixem). Com bé assenyala Francesc Cots,³² als llibres de visites pastorals, des de 1583, en referir-se al títol del temple es deia: "*... la yglesia parrochial de dicha vila y altar mayor della, pues es so ynvocación de san Francisco*".³³

Fins a tal punt arribava la devoció a sant Francesc, que el plebà Jacint Roses, en encarregar la creu parroquial l'any 1691, va projectar col·locar al seu revers la imatge del sant italià. De fet, durant el segle XVIII la imatge del sant va presidir el retaule major de Santa Maria, i hi hagueren diverses tensions i esforços per eradicar llur "titularitat" i tornar a la primitiva dedicació assumpcionista. En la visita pastoral de 1733, el visitador insistia en el fet que l'arquebisbat només reconeixia la titularitat de la Mare de Déu, ordenant el canvi de la imatge de sant Francesc per la imatge de l'Assumpció en el segell i la creu parroquials.³⁴ Aquest manament fou reiterat en la visita de l'any 1736:

Sant Francesc d'Assís. Faça principal temple parroquial de Santa Maria d'Oliva.

³⁰ El 27 de març de 1298 Jaume II, per privilegi reial, va concedir a Oliva que tots els dijous poguera haver mercat, per a que la vila rebera increment. El 5 de maig de 1514 es concedeix que el mercat passe a divendres. Una curiosa ordenança dels jurats de la vila de 1415 determina "que en los dies de mercadurías no vatgen los porchs solts per los carrers de la vila".

³¹ Vegeu BENÍTEZ, V., "Antecedentes y visicitudes de nuestra Feria", dins *Sant'Ana* num. 10, Oliva, juny de 1963, pàg. 7. I, també, CARDONA, S., "La Feria de Oliva a través de la historia", dins *Sant'Ana* num. 57, Oliva, juny de 1967, pàgs. 5, 6 i 12.

³² COTS MORATÓ, F., *Estudio histórico-artístico del templo de Santa Maria la Mayor de Oliva*, Ajuntament d'Oliva 1989, pàgs. 18-19.

³³ Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva. *Visita pastoral de 1583*, foli 1. I, també, a les visites de 1594, 1597, 1620 i altres. Totes elles contingudes a la Caixa 38 de l'esmentat arxiu parroquial.

³⁴ Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva. *Visita pastoral de 1733*, foli 276.

“...Por cuanto en el mandato trigésimo de la visita del año 1733, en atención de estar dedicada la iglesia de esta villa a María Santísima bajo el título de la Assumpción, se mandó y ordenó que en el sello se pusiera su imagen con las centellas y olivo para que se distinguiera del de otras iglesias; reconociendo en la presente visita que el glorioso patriarca san Francisco ocupa un lugar principal en el altar mayor. Y que, según muchas escrituras antiguas que han aparecido de los años 1315 y 1402, se intitula esta iglesia bajo el título de San Francisco, lo que se comprueba con el mismo sello que usa la referida Iglesia en que se encuentra la impresión de las llagas, una oliva y en el tronco las armas de los condes de Oliva, con un lema en la orla que dice: “Ego sicut Oliva fructificavi”, y que no se opone a la devoción de María Santísima la de San Francisco. Deseando que los feligreses logren así amparo de María Santísima como el del glorioso patriarca san Francisco. Declaramos y mandamos que dentro de tres meses se haga sello nuevo en la forma sobredicha y que en él se hañada la imagen de María Santísima bajo el título de la Assumpción con el mismo lema: “Ego sicut Oliva fructificavi”, interponiendo para su maior validez y firmeza de nuestra autoridad y decreto judicial. Dattis in actu vissitationis de la iglesia parrochial de la villa de Oliva a los veinte y siete días del mes de junio del año mil settecientos treinta y seis. Juan de la Torre y Despuig, visitador general. Por mandato del muy ilustre sr. vicario general Dr. Pasqual Sanchis, presbítero”.

No obstant, malgrat la insistència, molts anys després encara hagué d'intervindre el comte-duc perquè es compliren les disposicions dels visitadors. I ho feu amb aquesta carta:

“Muy señores míos: Me hallo con noticia de haberse suscitado algunas diferencias entre los individuos de ese rvdo. clero y otras, que movidas de su particular devoción han querido sostener que el titular de esta Iglesia Mayor es S. Francisco de Asís, desentendiéndose de los antiguos fundamentos y robustas causas en que parece apoyan su opinión los que defienden que esa Iglesia Mayor no ha tenido ni debido tener otro titular que a Maria Santisima en el Misterio de su Asumpción. Y aunque entiendo que en éste no pudiera haber duda, mediante que según me hallo informado, se han hecho ya presentes a ese rvdo. clero las noticias por donde resulta que recobrada por los christianos esa Villa en el año 1244, dedicó el rey D. Jaime de Aragón su mezquita, con la de Valencia y otras, a María Santísima con el título de la Asumpción; que ha sido reconocida siempre con el mismo hasta ahora y titulada la Iglesia Mayor de Oliva, y que usaba antes, en comprobación de ello, gravada la imagen de María Santísima en la cruz de plata, en la de madera dorada, y en el sello. Me ha parecido recordar a ese rvdo. clero estos hechos constantes calificados con lo que resulta de las visitas que respectivamente hicieron en la misma Iglesia el nro. sr. patriarca D. Juan de Ribera en el año de 1579; el Ilmo. sr. Aliaga en el de 1620, y el ilmo. sr. obispo maronense en 1644. Y con haber continuado gravada en cruces y sellos la imagen de María Santísima en dicho misterio hasta que en el año 1691, el entonces plebano D. Jacinto Roses, parece que con mal entendida devoción, o con otros

estímulos que ahora no conducen, dispuso y llevose a efecto la variación de cruces y sello, colocando en uno y otra la imagen de S. Francisco, supuesto titular y omitiendo la de Ntra. Sra., hecho que aún cuando hubiera tenido otro apoyo más sólido que la voluntad o culpable condescendencia de dicho plebano, quedó desvanecido en la visita que hizo el ilmo. sr. obispo de Albaracín en el año 1733, mandando reponer cruces y sellos al estado que tenían antes de la novedad hechas por dicho plebano, poniéndose la imagen de Ntra. Sra. No parece que con estas noticias pueda dudar el rvdo. clero que es María Ssma. en el misterio de su gloriosa Asunción la verdadera y única titular de esa Iglesia Mayor. Solicitudes o especies infundadas, remedie desde luego el daño, poniendo inmediatamente en todas sus cruces la imagen de María Santísima en el misterio de su Asunción a espaldas de la de Christo Crucificado, según y como lo estaban antes de la novedad hecha por el plebano Roses. Informándome de haberse cumplido para evitar que, en fuerza de las obligaciones de patrono, me sea preciso llevarlo a efecto por otros medios. San Ildefonso, 15 de septiembre de 1777. B. L. M de vm. el marqués conde-duque".³⁵

5.5. L'andana

En el segle XVII les confraries de la Mare de Déu del Roser i els membres del tercer orde de sant Francesc van prendre com a model l'antiga "andana"³⁶ per comunicar als seus confreres la defunció d'algun dels seus membres, ja que, segons estatuts, tenien el deure d'acompanyar-los en el trànsit de la mort. En el segle XVIII aquesta notificació es va generalitzar a tots: "confreres y confreresses de totes les confraries".

5.6 El via crucis i les casetes del calvari

Els dimecres de quaresma (abans de la guerra civil) els membres del tercer orde baixaven al Panteó de Santa Maria per resar el rosari i fer el viacrucis³⁷ representat per persones. Després, s'acomiadava a les

³⁵ Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva. *Libro de Memorias de 1765*, foli 61 v.

³⁶ Es tracta d'una part del cerimonial que cal fer en cas de defunció per la mort d'un comte d'Oliva. El síndic del consell havia d'anar pels carrers "de paraula, ab veu baixa y dolorida" notificant a tots la "andana faedora per la vila", segons aquesta fórmula: "A tots en general y cascú en particular notificam com nostre Señor Déu Jesucrist és estat servit enportar-sen de esta vila al altra al ilustrísim señor conde de la present vila y baró de les baronies de Pego, Murla, La Font, Orba y Alaguart... Y així seran ajuntats y congregats en la iglesia major demà a les (...) del matí a la misa de cos present, per a que en ses oracions pregunen a nostre Señor col-loque en la seua santa glòria". Aquest cerimonial apareixia a un manuscrit que es guardava a l'arxiu municipal fins 1936. Es titulava "Títols de la Villa de Oliva" (Estatutos del Ayuntamiento, siglo XVI).

Tret d'una acotació signada per J.V. (José Maria Vidal) a l'article de P. SALLA, "Los entierros de Oliva antes de Nuestro Señor Jesucristo...", dins *Patria Chica...*, Num XVI, Oliva, 23 d'abril de 1932, pàg. 2.

³⁷ Cal afegir, a més, que aquest pietós costum té els seus orígens en els pares franciscans, encarregats de la custòdia dels Sants Llocs (Terra Santa), després de les croades. Allí, a Jerusalem, tots els divendres els franciscans dirigien un via-crucis públic, recordant el camí del calvari sofrit per Jesucrist. Amb el pas del temps, aquesta devoció fou exportada a tot arreu.

Casetes del Calvari. Muntanya de Santa Anna. Oliva

dones i els xiquets i començava l'exercici de la "Passió de Nostre Senyor Jesucrist".³⁸

També antigament, el dia de sant Josep i el diumenge de Rams, per la vesprada, es feia el viacrucis en el calvari, organitzat pel tercer orde franciscà. Es tracta d'una antiga tradició, ja que en 1749 consta el pagament a fra Andrés Piños per les plàtiques del viacrucis i el sermó corresponent. Consta, a més, que "*por el coste de los azulejos y las rejas del viacrucis del calvario se pagó en 1800 a Josep Roger 7 libras, 4 sueldos y 2 dineros*".³⁹

Aquest calvari fou beneït per fra Andrés Savall el diumenge de rams de 1950. I en 1967 encara consta que el tercer orde franciscà es va fer càrrec de les despeses necessàries per arreglar els desperfectes.

5.7. Els "passos" de setmana santa

El pas del Natzaré fou fundat pel tercer orde franciscà l'any 1780.⁴⁰ Aquesta imatge tenia la seua capella en el convent dels franciscans i havia estat una idea promoguda per ells. Consta que en 1782 el tercer orde va pagar les quatre vestes per als que portaven la imatge del Natzaré en el calvari de Divendres Sant. Aquestos anaven amb vestes franciscanes de negre, amb escapulari del tercer orde i cordó franciscà. El tercer orde, a més, pagava dos cors de cantors de les germandats del Natzaré i el Sant Sepulcre. I, en les processons, postulaven per

sufragar aquestes despeses i enviar almoina a Terra Santa.

³⁸ Informació recollida per José Castell Bomboí dels testimonis de José Sanchis (prevere), Amalia Colechá Navarro, Alejandro Vives Miralles i José Parra (Pepe el flaret).

³⁹ Informació extreta del "*Llibre d'administració del tercer orde de penitència*", 1725-1879. Sign. VI-5 de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva. I del "*Libro de cuentas de la respetable Tercera Orden de penitencia*", 1879-1972. Arxiu Parroquial de Santa Maria d'Oliva.

⁴⁰ Així consta al "*Llibre de Memòries*", conservat a l'Arxiu de la Parròquia de Santa Maria d'Oliva, foli 80 v. El 24 de març de 1780 el capítol del clero va tractar el tema de quin lloc (davant o darrere de l'Ecce Homo) li corresponia ocupar a aquesta nova imatge dins la processó del Divendres Sant.

En 1817 consta que “se da gratificación a los soldados [caps de ferro] por acompañar al Nazareno a la Montaña y procesión del Viernes Santo por la tarde”. En 1859 el tercer orde franciscà va pagar 640 reals “por una imagen nueva de la Santísima Piedad, para la cama del Señor el día de Jueves Santo, al tallista Daniel Coluvi”.

5.8. El franciscanisme en les manifestacions artístiques

La presència del franciscanisme a Oliva ha quedat palesa en moltes devocions populars i en la inclusió d'aquestes al llegat artístic de les esglésies del nostre poble. Així, no és estrany trobar imatges relacionades

amb el món franciscà per qualsevol racó de la nostra geografia eclesial. Com exemple podríem citar els tres sants franciscans (sant Pasqual Bailon, sant Antoni de Pàdua i el propi sant Francesc) que apareixen al fresc de l'absis de la capella del Crist de Sant Roc (anomenada “la Glòria”), el sant Francesc d'Assís i el sant Antoni de Pàdua de les fornícules de la façana principal del temple de Santa Maria, el sant Antoni de Pàdua de l'ermita dels Sants Antonis, els escuts de sant Francesc (braços creuats i les cinc llagues) inserits a les portes principals de Santa Maria i l'església del Rebollet, entre altres.

Acabem de citar algunes de les manifestacions franciscanes que podem observar als nostres dies. A continuació presentem un llistat de les obres desaparegudes durant la guerra civil:

Del temple parroquial de Santa Maria: una imatge de sant Bonaventura, una de sant Francesc d'Assís i una de sant Antoni de Pàdua;⁴¹ a més d'un llenç de sant Francesc, una pintura sobre taula de sant Antoni de Pàdua, una altra imatge de sant Francesc, una imatge de sant Dídac (Diego) d'Alcalà,⁴² i una imatge de sant Francesc per a les processons.

De l'església del Rebollet: una imatge de sant Francesc a tamany natural per a vestir, una imatge de fusta del beat Nicolau Factor, una de sant Dídac (Diego) d'Alcalà, una de sant Antoni de Pàdua, dos llenços de sant Francesc d'Assís, un llenç de la Porciúncula i un altre de Joan Duns Scoto.

Del convent de les Clarisses: una escultura de la visitació de la Verge a santa Isabel, esculpida per fra Ezequiel Mampel (OFM), una imatge de santa Isabel i una altra de sant Bonaventura.

Del temple de Sant Roc: una imatge de fusta de sant Antoni de Pàdua.

Fragment de “la Glòria”. Pintura al fresc de l'absis de la capella del Crist de Sant Roc.

⁴¹ Aquestes dues imatges estaven col·locades en la fornícula de la porta de Santa Maria. Una fou salvada per la família Peiró i, posteriorment, regalada a D. José Castell Bomboí.

⁴² Procedent de l'ermita de Sant Antoni, segons tradició oral. En l'actualitat es troba a casa de D. José Castell Bomboí, bastant deteriorada.

De l'ermita dels Sants Antonis: una imatge de sant Antoni de Pàdua que estava al retaule de l'altar major.

De l'ermita de Sant Antoni (muntanya): una imatge de sant Antoni de Pàdua.

6. FRANCISCANS DESTACATS

Han estat molts els religiosos i religioses de la família franciscana que han sorgit del poble d'Oliva.⁴³ Però, com que no podem fer menció de tots ells, a continuació presentem els que podríem considerar més destacats.

6.1. Fra Eugeni d'Oliva

Eugeni Ferrando fou batejat en la parròquia de Santa Maria el 15 d'abril de 1537. Va estudiar en Gandia amb els jesuïtes. Ingressà a l'orde franciscà en Santa Maria del Pi l'any 1559. Després d'alguns anys de residència en Oliva es va agregar als pares caputxins i fou el seu primer provincial a València. Tenia fama de santedat. Molts eren els qui acudien a ell per consultar-li sobre qüestions espirituals. Va morir a València en 1613, als 76 anys d'edat i 54 de vida religiosa. Pasqual Maians, pare de Gregori, conservava amb veneració una relíquia seua. Fra Eugeni va escriure l'obra titulada: "*Expositio super regulam tratum minorum secundum mentem S.P.N. Francisci*".⁴⁴

6.2 Frai Humilde Sòria Pons (1844-1905)

Va nàixer el 9 de gener de 1844, fill de Marià i Vicenta. En la parròquia de Sant Roc, on fou batejat, va contraure matrimoni amb Vicenta Català Muñinos el 6 de juliol de 1867. Van tindre deu fills, dels quals només va sobreviure el segon, Miquel (qui també fou un franciscà destacat).

Morta la seua esposa, i transcorreguts tres mesos des que el seu fill abraçara la vida religiosa franciscana, Vicent va ingressar, en octubre de 1887, en els franciscans, sent enviat a formar part de la primera comunitat d'Ontinyent, establerta en l'ermitori de Santa Anna. Ben prompte, els superiors l'enviaren al noviciat,

El Siervo de Dios

Frai Humilde Sòria Pons

⁴³ Més de 200 entre franciscans, caputxins, clarisses i terciaris caputxins. Vegeu CASTELL BOMBOI, J., *Hijos de Oliva al servicio de la Iglesia. Sacerdotes, religiosos y miembros de Institutos Seculares*, Oliva 2003, pàgs. 166-168, 176-218, 252-261, 270, 295-316.

⁴⁴ Informació publicada per José Miguel BARRACHINA LAPIEDRA al *Necrologio de la Seráfica Provincia de Valencia*, València 1964 (setembre).

en Sant Esperit de Gilet.⁴⁵ Va prendre l'hàbit el 29 de maig de 1890, quan tenia 46 anys. Llavors va rebre el nom de frai Humilde, ja que tots reconeixien en ell aquesta virtut.

El 27 d'agost de 1897 anà a Benissa. Allí, durant el dia s'encarregava dels servicis més humils de la comunitat; i durant la nit passava hores resant. Els superiors l'enviaven amb freqüència a Oliva a demanar almoïna. La gent l'anomenava: don Vicent, "el tio Visent de Sòria" o frai Humilde. Era ben rebut a totes parts. Quan ell arribava al poble es produïa un cert rebombori: els seus paisans s'agenollaven en el portal, li besaven el cordó franciscà i, després, li donaven l'almoïna sol·licitada.

Frai Humilde va morir a Benissa, després de patir la malaltia del tètanus (encara que el part de defunció només anomena una "*afección gripal*"). Era el 26 de febrer de 1905. Tenia 61 anys d'edat i 14 de religió franciscà.

En l'actualitat té obert un procés de beatificació, i s'han escrit dos llibres sobre ell:

¿Viudo? ¿Por qué no? de Rafael ALVENTOSA GARCIA, ed. pares franciscans, Sogorb 1966. I *Fray Humilde Soria* de José M. BARRACHINA LAPIEDRA, també editat pels franciscans, València 1995.

6.3. Miquel Sòria Català (1870-1948)⁴⁶

Fill de Vicent Sòria (frai Humilde) i de Vicenta Català, va nèixer l'onze de maig de 1870. Com ja hem vist, era el segon fill d'aquest matrimoni, i l'únic que va sobreviure. Vulgarment se l'anomenava "Quelo", i va tindre molts problemes de salut durant la seua infantesa. Als tretze anys va començar a l'Aula. Son pare li va proporcionar bons professors i, com que era bon estudiant, va poder ingressar en el col·legi franciscà de Chipiona (1887), amb voluntat de dedicar-se als estudis del sacerdoci franciscà. Després d'uns anys d'estudi va ser ordenat sacerdot, i va celebrar la seua primera missa el 21 de juny de 1896.

En 1898 va predicar la quaresma en Fuente Ovejuna i fundà allí un convent franciscà, sent elegit superior. Anys més tard (novembre de 1910), va passar a Mèxic com a missioner en San Luís de Potosí (1910-1911).

Miquel Soria Català. 1870-1948.

⁴⁵ Aquest convent no havia estat desamortitzat per ser propietat de l'arquebisbat de València.

⁴⁶ Dades recollides de fonts diverses:

SÒRIA, M. (O.F.M.), *Memorias autobiográficas póstumas*, escrites l'any 1915.

Separata dels *Anales de la Provincia del Santo Evangelio*. Any I. II Sèrie. Nº 1, Mèxic 1953.

SAWALL, D. (OFM), "Al padre Miguel Soria, de Oliva, se le dedica el parque municipal de Cholula en Méjico", dins *Sant'Ana* num. 40, Oliva, gener 1966, pàg. 2.

A més d'unes dades facilitades pel superior del convent de Chipiona a D. José Castell Bomboí, el 25 de novembre de 1984.

Fotografia antiga del carrer Major d'Oliva, on es pot apreciar el campanar de l'antic Monestir de les Clarisses.

Isabel, festivitat en què es va celebrar la inauguració, on participaren els franciscans del convent del Pi, com podem veure en el següent relat:

Fou perseguit durant el període revolucionari mexicà (1914-1919), degut a la seua popularitat. En diverses ocasions fou deportat, empresonat i torturat. Foren uns anys difícils en què hagué d'amagar-se i fer-se passar per pastor o llaurador. Quan cessaren les persecucions, fou nomenat guardià de Coyoacán. Més tard (1923), conseller de la província del Santo Evangelio. En 1928 fou enviat a Mescalero (Nou Mèxic). Entre 1929-1930 fou president de la Casa de Cholaba. En 1932 va construir la casa-noviciat de San Andrés de Calpón. Finalment, fou guardià del convent de San Francisco de la ciutat de Mèxic des de l'any 1933 fins la seua mort, esdevinguda el 19 de gener de 1948.

A Mèxic el coneixien com "*el padre Miguelito*". En diverses ocasions va tornar a Oliva. Quan ho feia visitava el Santíssim Crist de Sant Roc, la Mare de Déu del Rebollet i les clarisses.⁴⁷

7. UN TESTIMONI VIU: LES CLARISSSES⁴⁸

L'any 1564, la vila d'Oliva va presentar al provincial franciscà, fra Lluís Falcó, una súplica demanant-li la fundació d'un convent de monges de santa Clara. Llavors, ja existien a Oliva unes beates terceres de sant Francesc. Precisament, en el lloc on aquestes estaven ubicades es va erigir el nou monestir.⁴⁹ La beata Ximénez va cedir una casa per a tal finalitat. Hi prengueren possessió les mateixes beates i el posaren sota l'advocació de santa

⁴⁷ Els dirigia plàtiques espirituals. D'una d'elles (la de 1927), deia l'abadessa Josefa Muñoz: "*Fueron unos ejercicios de mucho fruto espiritual y que toda la vida los recuerdan y todos los días les contaba algo de la vida y virtudes de su padre fray Humilde Sòria*".

⁴⁸ En aquest punt no ens anem a estendre molt, donat que ja existeix una esplèndida publicació sobre el tema: CASTELL BOMBOÍ, J., - PI I APARICI, J.F., *Aproximación histórica al convento de la Visitación de Nuestra Señora a Santa Isabel de las clarisas descalzas de Oliva 1564-1998*, Oliva, 1999.

No obstant, donada la importància i l'estima de la qual gaudeixen les germanes clarisses a Oliva, no podem passar per alt llur presència en la història del franciscanisme al nostre poble. Així, doncs, intentem oferir una breu exposició del tema.

⁴⁹ Possiblement, en el carrer de l'ermita dels Sants Antonis.

“Apenas comenzaba a extenderse la fama de este sabio y virtuoso prelado [Lluís Falcó], quando se le presentó por parte de la villa de Oliva una súplica para la fundación de un convento de monjas de santa Clara. En un arrabal que mira a poniente había una iglesia antigua, que con el tiempo vino a ser / [216] habitación de beatas terceras de san Francisco, por donación de su ilustre condesa D^a. María de Cardona,⁵⁰ y obtenidas ahora las licencias necesarias, la erigieron en monasterio. Tomaron posesión de él las mismas beatas y lo titularon Santa Isabel, por respeto al día que se celebró este acto. Cantó la misa el padre provincial y predicó el padre Josep Porta, guardián del convento de la misma villa, con asistencia del clero regular y secular, y concurso innumerable de personas de ambos sexos, que acudieron de los vecinos pueblos. Acabada la función, quedaron las religiosas en su monasterio baxo la dirección de su abadesa, que era una tal sor Martina; pero fuese que estas señoras, acostumbradas a otra vida más libre de encerramientos, no se avenían bien con su nueva clausura, o fuese que no tenían suficientes limosnas para un sustento decente, ello es que en breve se reduxo a nada todo este aparato, y el convento quedó desierto”⁵¹

Façana principal de l'església del monestir de les Clarisses, Oliva.

Com acabem de veure, per motius desconeguts, aquesta fundació no va durar massa temps. Fins que l'any 1609 es tornà a erigir un nou convent de clarisses a Oliva, amb quatre monges procedents del convent de la Santa Faç d'Alacant.⁵² Novament, la fundació havia estat una petició de la vila, que havia cedit l'edifici de l'hospital (situat al carrer Major) i les dues cases contigües de Pere Joan Ferrando i Joan Ibiza. Aquestos es comprometien a mantindre el convent fins que disposara de rendes suficients. També la vila quedava com a patrona posseïdora del convent:

“Quando ya comenzaba a gozar el padre Iranzo el fruto de su zelo, y se hallaba ya cercano al fin de su sabio gobierno, llegaron a su presencia Pedro Juan Ferrando y Francisco Ivisa, ciudadanos de la villa de Oliva, con la pretensión de fundar en ella un monasterio para religiosas del orden de santa Clara.

⁵⁰ Mare de la comtessa Magdalena Centelles i Folch de Cardona, esposa de Carles de Borja, duc de Gandia.

⁵¹ MARTÍNEZ COLOMER, V. (OFM), *Historia...*, pàgs. 215-216.

⁵² La mare sor Maria Ferrando (natural d'Oliva i germana de Pere Joan Ferrando), que fou elegida mare abadessa. Sor Agustina Ibiza (natural d'Oliva i filla de Joan Ibiza), que fou vicària. Sor Inés Garcia (natural d'Alacant), que fou tornera. I sor Ángeles Morales (natural d'Alacant), novícia, que professà el 4 d'abril de 1611.

*Como se había fundado ya otro en otro tiempo, cuya duración fue de pocos meses, hubo algunas dificultades en conceder la licencia, por rezelo de que corriera, también éste, la misma fortuna; pero vencidas todas, se les dio en fin el permiso. Una casa con una iglesia dedicada a santa Isabel, que servía de hospital, fue el sitio que dio la villa para la fundación, el día 1 de febrero de 1609. El padre fray Miguel Juan de Cabañes, guardián del convento de aquella villa, tomó posesión en nombre de la provincia, y apenas se le hubo dado toda la comodidad necesaria para que lo habitasen las monjas, vinieron del convento de Alicante, con el debido acompañamiento, sor Mariana Ferrando con el cargo de abadesa que le confirió el provincial, sor Agustina Ivisa con el de vicaria, y por tornera sor Inés García, las cuales entraron en su nuevo monasterio, que conservó siempre su primer título de Santa Isabel, el Domingo de Pasión con todo el solemne aparato y magnificencia que les procuró la generosidad y devoción de aquella villa”.*⁵³

Aquestes religioses observaven la primera regla de santa Clara i tenien per església la capella de l'hospital on estava domiciliada l'antiga confraria de la Preciosa Sang de Crist. El 23 d'octubre de 1667 es va beneir el nou temple, acabat d'edificar.

L'any 1749, gràcies a l'aportació econòmica de l'arquebisbe de València, Andrés Mayoral, es va mamprendre una remodelació del convent, encara situat a l'antic hospital municipal del carrer Major. Van comprar l'hort del veí Pere Viso, a la planta baixa del qual es va situar el refector (menjador), la cuina i rebost, en el primer pis un gran saló, dormitori i infermeria, i en el segon pis les cel·les.

En aquest convent visqueren les clarisses fins l'any 1931, en què foren obligades a abandonar-lo. El 13 de maig de 1931 un empleat municipal els passà l'avís que desallotjaren el convent ràpidament, i ho feren eixa mateixa nit. Afortunadament, pogueren tornar el dia 17 del mateix mes. Fins que el 14 de març de 1936 l'hagueren d'abandonar de forma més prolongada. Van tornar el 5 de juliol de 1939, moment en què l'alcalde d'Oliva donà permís a la comunitat per habitar en la casa dels senyors Vives Alonso, situada al costat de l'asil del carrer les Moreres. L'onze de juny de 1941 van passar al convent de les clarisses de Canals, mentre es construïa el nou convent a Oliva. Aquest estigué enllestit el 19 de desembre de 1944, moment en què passà a habitar-lo la comunitat. I el 24 de desembre de 1950 s'acabava l'obra de l'església.

⁵³ MARTÍNEZ COLOMER, V. (OFM), *Historia...*, pàgs. 348-349.

Sant Francesc d'Assís.

Una parròquia, un barri, un temple

JOAN VICENT SERRANO LLORENS

*Ego et clarificavi super terram:
Opus consummavi, quod dedisti
Mihi ut faciam.*

*Jo t'he glorificat en la terra:
Duent a terme l'obra que em vas encomanar realitzar.
(Evangeli de Sant Joan: Cap. XVII vers. 4.)*

A la memòria de mon pare i de les persones que ens van precedir i van fer possible que la construcció del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís d'Oliva fora una realitat.

Introducció

Amb motiu de la realització del Treball Final de Carrera i veient les possibilitats que se'm plantejaven per a poder desenvolupar-lo, sens dubte el que més em va atraure a l'hora de decidir-me, era la possibilitat de realitzar un estudi complet d'algun edifici històric. Em vaig decantar per l'església parroquial de Sant Francesc d'Assís de la ciutat d'Oliva, enclavada en el barri on sempre he residit.

En parlar d'arquitectura religiosa a la ciutat d'Oliva, és difícil oblidar el pes de la història, que ens fa remuntar a segles passats, en evocar els grans estils arquitectònics. No obstant, el fenomen migratori que es va produir en la segona meitat del segle XX, i el desenvolupament urbanístic que es va produir en aquella època a la ciutat d'Oliva i, més concretament, al barri de Sant Francesc, va fer possible la construcció d'un nou temple parroquial, testimoni d'una etapa històrica en què es reflecteix la tecnologia, la cultura, l'economia, la societat i els costums d'una època i un lloc determinat.

L'arquitectura religiosa utilitzada per a la construcció del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, incorpora les tècniques i materials del seu temps: l'acer, la

vidrieria artística i el formigó per crear un lloc per a l'oració, el replegament espiritual i la celebració dels Sagraments. Com diu D. Joaquín Aracil Aznar, arquitecte autor del projecte arquitectònic del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís signat el 31 de desembre de 1954, *¿una iglesia ha de parecerse a una iglesia? En nada se asemeja una iglesia gótica a una basílica romana primitiva.- y ¿tanto se parece una iglesia gotica a una barroca o neoclásica o bien a la de la época de Pompier?*, per això m'he decantat per l'estudi d'aquesta església que, amb tota la seua senzillesa, sorgeix dins del fenomen de construcció d'esglésies que es desenvoluparan a finals dels anys 50, en tota la diòcesi de València i que, en l'actualitat, ja és tema d'estudi i d'investigació.

El Treball Final de Carrera, sota el nom d'Estudi històric-constructiu de l'església Parroquial de Sant Francesc d'Assís d'Oliva ha estat en tot moment supervisat pel professor del departament de Construccions Arquitectòniques D. Juan Gomis Gómez-Ygual. El desenvolupament del treball no ha sigut senzill, per la manca de bibliografia i la falta d'estudis anteriors, a excepció de la documentació fotogràfica i algun escrit trobat en els arxius parroquials de Santa Maria la Major i de Sant Francesc d'Assís, on es trobava el projecte arquitectònic original de 1954.

Cal no oblidar el profit que tindrà tot aquest Treball Final de Carrera per a la parròquia de Sant Francesc d'Assís que, amb motiu de la celebració del seu cinquantenari, ha pogut recuperar documentació, fotogràfica, plànols, memòries, testimonis directes de persones dels inicis d'aquesta parròquia que actualment superen, la majoria, els 80 anys. Així les seues afirmacions han sigut contrastades amb la documentació existent per poder realitzar un estudi el més rigorós possible.

També he pretès donar a conèixer tots els elements constructius que té aquest temple, de manera que podem comprendre que cada rajola, taulell, biga, vidriera, que van col·locar amb entusiasme aquelles persones que ens van precedir, en l'actualitat formen part de l'edifici més important que posseeix la ciutat d'Oliva pel que fa a l'arquitectura de mitjan del segle XX. Sense cap dubte açò ha sigut un al·licient afegit per a dur a terme la meua pretensió de realitzar un complet treball Tècnic, Constructiu i Històric, si bé és cert que aquest últim punt té menor interès com a Arquitecte Tècnic, no per això l'hem de desestimar ja que per a comprendre, en l'actualitat, l'evolució constructiva que ha tingut el temple, hem de tornar als seus orígens.

No vull acabar sense agrair l'Associació Cultural Centelles i Riusech i, al seu president Antoni Esteve, l'oportunitat que m'han donat per publicar el meu estudi sobre el temple parroquial de Sant Francesc.

LA PARRÒQUIA

Definició de parròquia

Segons el codi de dret canònic en la seua redacció de 1983 (cànon 515), la parròquia és una comunitat de fidels constituïda de forma estable, la cura pastoral de la qual el bisbe diocesà encomana a un rector. Encara que per regla general la parròquia ha de ser territorial (ha de comprendre tots els fidels d'un territori determinat), el codi autoritza a constituir parròquies personals en raó del ritu, llengua, nacionalitat o una altra determinada raó dels fidels. La importància de la parròquia, des del punt de vista pastoral és molt gran, ja que permet als bisbes assegurar amb eficàcia l'atenció de tots els fidels diocesans. La missió de la parròquia és, a escala més reduïda, la mateixa que la de tota església local corresponent: predicar la paraula de Déu, comunicar per la instrucció catequètica el coneixement ple de la salvació, celebrar l'eucaristia i els altres sagraments, fomentar la vida de caritat de tots els feligresos. L'ideal de tota parròquia és la constitució d'una autèntica comunitat cristiana, unida pels vincles de la fe i l'amor i vitalment connectada amb les altres comunitats cristianes i amb l'església universal.

Un temple parroquial no és més que la representació física i el lloc de reunió d'una parròquia. Les primeres parròquies van aparèixer al llarg dels segles V i VI com a entitats independents de la diòcesi. Durant l'Edat Mitjana les parròquies van deixar de ser meres demarcacions eclesiàstiques per a convertir-se en divisions administratives del municipi. Segons el codi canònic, la parròquia és una part territorial de la diòcesi, amb una població determinada i una església pròpia al front de la qual està un rector. L'església ha sigut per excel·lència el temple cristià. Segons el dret canònic, l'església és un edifici sagrat que té com a fi essencial allotjar tots els fidels en l'exercici públic del culte diví. En el seu origen aquest culte se celebrava en vivendes particulars, però a partir del segle II, els textos comencen a revelar l'existència d'esglésies.

Inicis històrics de la parròquia de Sant Francesc d'Assís

Els inicis històrics de la nova parròquia de Sant Francesc d'Assís, tenen lloc amb la donació de Ramona Vidal Lorente a l'església parroquial de Santa Maria la Major de la ciutat d'Oliva, representada per Antonio Montagut Garrido, capellà plebà, les propietats següents:

Una casa situada a la Ctra. de Pego cantó plaça Riuet dels Frares.

Un solar situat a la Ctra. de Pego cantó C/ Sant Ignasi de Loyola.

Un hort de nou fanecades de terra dedicada al cultiu de tarongers a la partida del Ramblar.

Un hort de cinc fanecades de terra de secà en la partida de Sant Josep.

Un hort d'una fanecada en la partida de la Revolteta.

Un hort de tres quartons de fanecada en la partida del Gorc.

Un hort d'una fanecada en la partida de Burguera.

Retrat de Sra. Ramona Vidal Lorente que sent la benefactora de la parròquia de Sant Francesc d'Assís, faria donació de dos solars en què es construiria la Casa Abadia, el temple provisional (actualment centre parroquial) i diversos terrenys rústics que es van vendre per a poder sufragar les despeses de l'edificació.

Totes aquestes propietats, les atorga, Ramona Vidal Lorente el dia 12 d'abril de 1948, per a: *"erigir una nueva ermita para el culto Católico"*, com així es desprèn de les escriptures de donació.

Amb tot aquest llegat, el plebà, Antonio Montagut Garrido comença a plantejar-se la possibilitat d'eleva a categoria de parròquia el que en un principi era un projecte d'ermita. El projecte va madurant i finalment sobta per la creació d'una nova parròquia sent l'arquebisbe de la Diòcesi de València, Marcelino Olaechea Lizaga, qui firmaria el decret, el 29 de desembre de 1953. La nova demarcació parroquial naix de la desmembració parroquial de Santa Maria la Major.

L'arquebisbe va deixar l'elecció del títol de la nova parròquia al llavors plebà, Antonio Montagut Garrido i al vicari-arxiver, José Castell Bomboí, ambdós van proposar com a titular a Sant Francesc d'Assís, per ser el patró de la ciutat d'Oliva, tindre la ciutat una gran tradició franciscana i haver existit una comunitat franciscana molt coneguda pels seus estudis al desaparegut monestir de Santa Maria del Pi (ermita de Sant Antoni).

La nova parròquia en un principi era atesa pel clero de Santa Maria, fins que va ser nomenat, el 17 de febrer de 1954, Fernando Tur Ciscar, coadjutor, fins al moment, de la parròquia de Sant Roc d'Oliva.

Així doncs, la nova parròquia de Sant Francesc d'Assís, naixia amb un cens de 2.800 feligresos, i la seua demarcació es concretava segons consta al text següent:

“Limita con San Roque por esta línea: la imaginaria que parte desde el vértice convergente de las calles del Carmen y San Rafael hasta el castillo de Santa Aneta, y otra, desde este último punto hasta la unión de la “Senda dels lladres” por el camino Collado, siguiendo este camino hasta el de Covatelles; Y por este último, hasta el término de Villalonga, siguiendo por los confines con Forna, Adsúbia, Pego y Molinell; Vía férrea Denia-Gandia; Y por esta hasta la altura de la calle Santa Clara (actualmente monjas Clarisas); Ejes de esta calle y de la carretera de Valencia a Alicante, espaldas de la calle Nazareno (integra con casas y plazas de Santa María) hasta el punto de partida”.¹

En un principi l'església es trobava situada a la casa que fa cantó entre la carretera de Pego i la plaça Riuets dels Frares, on se celebrava el culte i totes les activitats apostòliques. La casa va ser donada a la parròquia per Ramona Vidal Lorente sent posteriorment demolida per a la construcció de l'actual Casa Abadia que va ser inaugurada el desembre de 1961, sent Joaquín Aracil Aznar l'autor del projecte arquitectònic.

La nova parròquia, a més de l'església, necessitava unes noves dependències i locals que donaren cabuda a les diverses activitats apostòliques. Tot açò no va suposar cap contratemps per a la ciutat d'Oliva, i en especial per a Ramona Vidal Lorente, benefactora de la parròquia, la qual va assumir la responsabilitat, no sols d'alçar un nou temple, sinó també unes noves dependències parroquials que donaren cabuda a les noves formes d'apostolat que sorgien a l'època.

Així doncs, el 7 de novembre de 1954 s'enderroquen els murs del solar que se situa al cantó de la carretera de Pego i el carrer Sant Ignasi de Loyola, nova donació de Ramona Vidal Lorente, per a iniciar les obres de construcció del temple provisional i futur centre parroquial.

El 19 de maig de 1955 s'inaugurà el temple provisional. Durant 17 anys va estar la nova parròquia emplaçada en aquest edifici, on se celebrava el culte i totes les activitats apostòliques. Allí també sorgí una emissora de ràdio local que va començar a emetre l'1

Casa Abadia. En crear-se la Parròquia de Sant Francesc la primera seu de l'església.

¹ B.O.A. número 21.601, pàg. 489 (València)

Antic temple parroquial, actualment centre parroquial.

d'octubre de 1965 i va ser la veu d'Oliva durant els 9 anys de la seua existència fins que, per ordre d'Informació i Turisme va ser clausurada. En l'actualitat aquest edifici ha passat a ser el centre parroquial, on es realitzen totes les activitats parroquials.

Paral·lelament no s'ha d'oblidar l'esforç comú que va posar tota la població d'Oliva i més concretament el barri de Sant Francesc, que enardit a portar aquest projecte cap avant, suscita l'aparició de diversos benefactors entre ells José Verdú Savall que va ser qui va animar la seua germana política Ramona Pérez Gisbert, viuda de Juan Abad Valero, a què fera donació de dos cases de la seua propietat, una que servia de magatzem de taronges i fruits que estava arrendada a Enrique Gilabert Navarro i una altra que servia de quadra ("l'hostal del sapet") que estava arrendada al tractant de cavalls Domingo Climent Moyano conegut més popularment com "el sapet" per a la construcció del nou i actual temple parroquial. La donació d'aquestes propietats a la parròquia de Sant Francesc d'Assís, la va realitzar Ramona Pérez Gisbert el 30 de març de 1954, segons es desprèn de l'escriptura de donació. A la valuosa donació de Ramona Pérez, va seguir l'ajuda econòmica de José Verdú Savall i la seua esposa Ángeles Pérez Gisbert que considerant l'obra com a seua van fer donació de 615.000 pessetes, a més a més de sufragar el cost del ferro utilitzat en la construcció del temple i les vidrieres artístiques. Per poder seguir amb les despeses de l'edificació, es van vendre les finques rústiques que van ser donades per Ramona Vidal Lorente, l'import de les quals va ascendir a 756.400 pessetes. Malgrat tot, les despeses de l'obra eren superiors i va ser necessari sol·licitar un crèdit bancari de 500.000 pessetes a un interès molt baix per poder continuar amb la construcció del nou temple parroquial.

El 31 de desembre de 1977, el rector Fernando Tur Ciscar és nomenat canonge de la Col·legiata de Gandia, sent substituït per l'actual rector Miguel García Aznar, que va prendre possessió del càrrec el 28 de gener de 1978.

El projecte arquitectònic del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, en un principi, s'havia encomanat a l'arquitecte municipal de la ciutat d'Oliva, Luis Sancho Coloma que anteriorment ja havia realitzat el projecte arquitectònic de l'antic temple, en l'actualitat centre parroquial. Per discrepàncies entre l'arquitecte, la junta parroquial i el rector Fernando Tur Ciscar pel que fa al disseny del nou temple parroquial, la junta parroquial, junt amb el rector, van decidir prescindir de l'arquitecte municipal. Posteriorment la junta parroquial i

el rector, van invitar a participar en la realització del projecte a l'arquitecte Miguel Fisac Serna, medalla internacional d'arquitectura d'aquell any i gran innovador pel que fa a l'arquitectura realitzada a Espanya en els anys 50, el qual va excusar la seua participació per què tenia molt de treball. Entre 1943 i 1952, es

Retrat de Sra. Ramona Pérez Gisbert i el seu espòs D. Juan Abad Valero que animada per la seua germana Sra. Ángeles Pérez Gisbert i el seu cunyat D. José Verdú Savall seria la nova benefactora de la parròquia de Sant Francesc d'Assís i faria donació dels solars en què es construiria el nou temple parroquial.

va construir l'església de Sant Miquel Arcàngel a la població veïna de Bellreguard, i veient la junta parroquial i el rector el resultat d'aquesta construcció, els va satisfer la idea de construir un nou temple parroquial, amb algunes reminiscències i materials utilitzats en la construcció d'aquest temple; ara bé, els promotors no volien una església tradicional, com la construïda a Bellreguard, sinó que volien un temple innovador i que trencara amb tot el que s'havia construït fins el moment a la diòcesi de València. Va ser llavors quan la junta parroquial i el rector, es van posar en contacte amb l'arquitecte d'Alcoi, Joaquín Aracil Aznar, que havia realitzat el projecte arquitectònic de l'església de Sant Miquel Arcàngel a Bellreguard. Al juny de 1954 es va realitzar un xicotet concurs d'esbossos, en el qual va participar

Retrat de Sra. Ángeles Pérez Gisbert junt amb el seu espòs D. José Verdú Savall, benefactors també de la nova parròquia de Sant Francesc d'Assís.

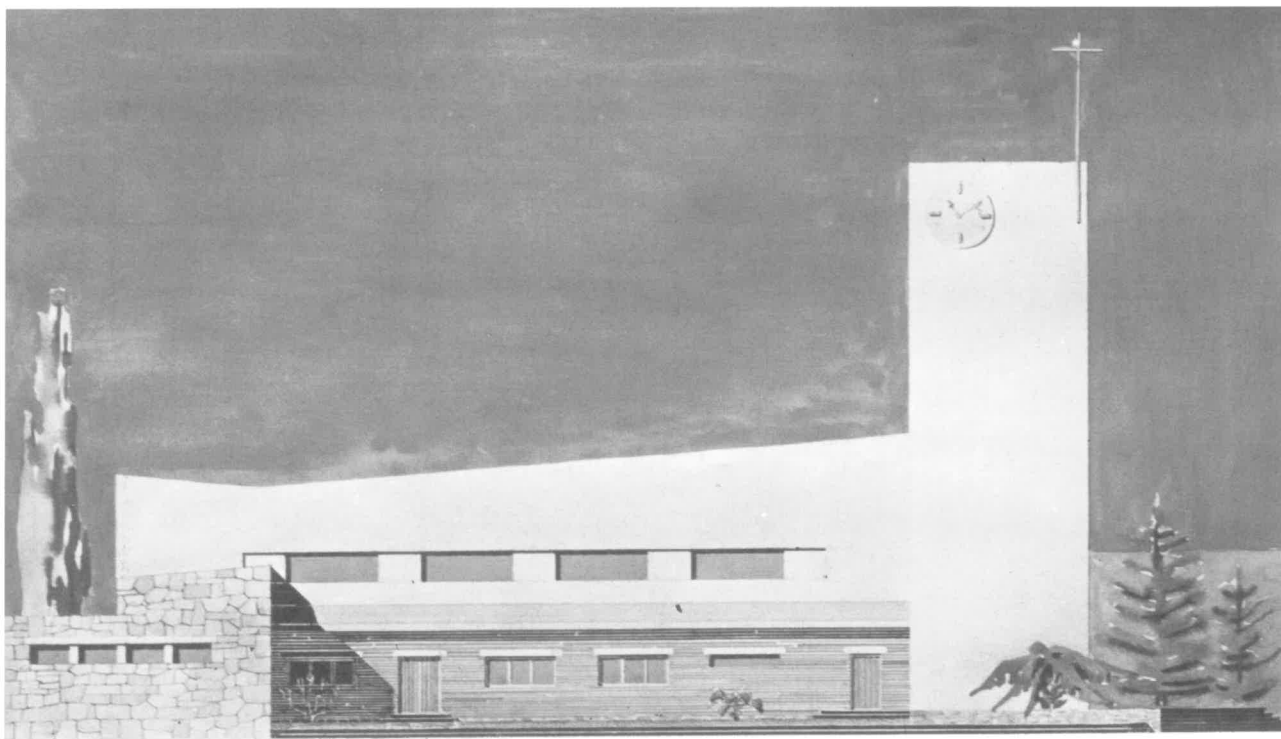
Raconada de les
Ermites any 1954.

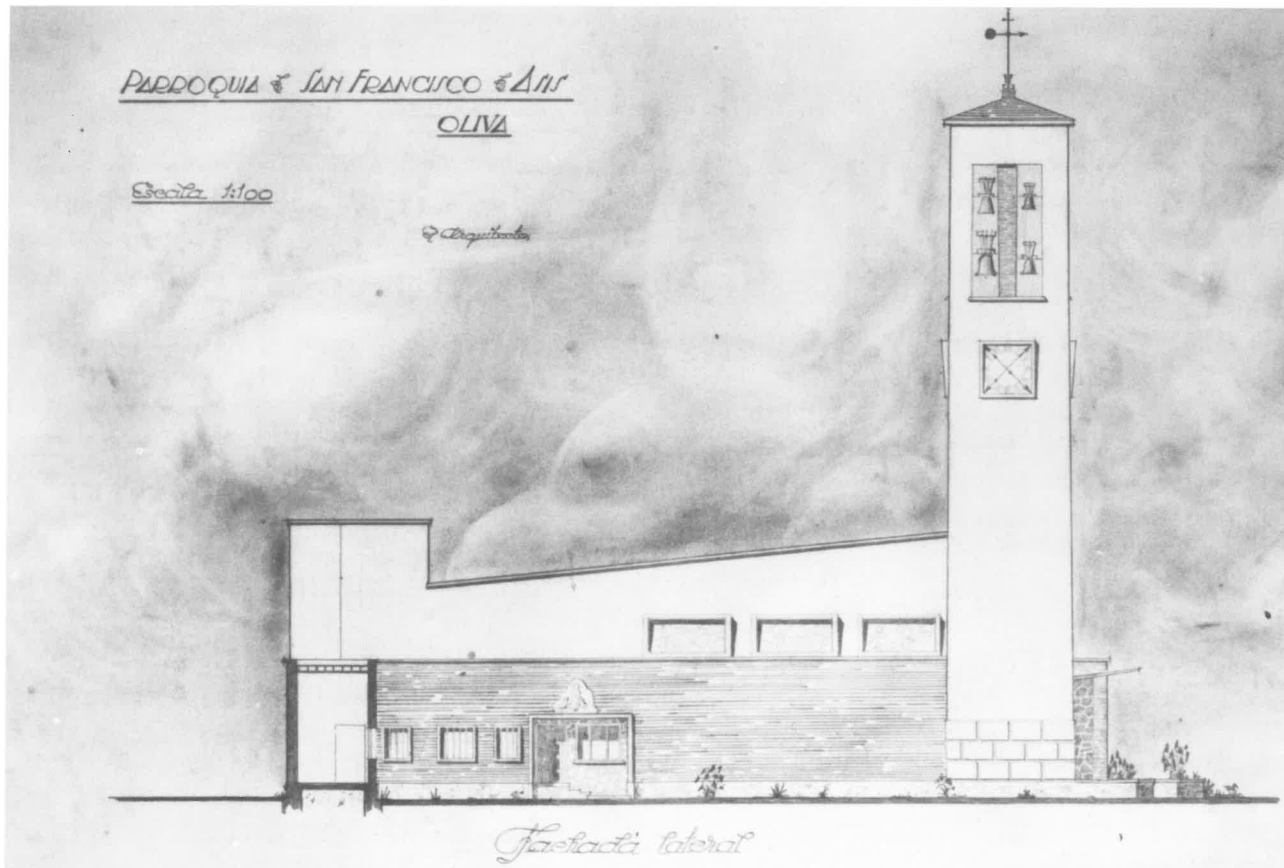
Raconada de les
Ermites en l'actualitat

l'arquitecte Joaquín Aracil Aznar. De resultes d'aquest concurs van quedar dos projectes com a finalistes i d'aquests dos es va triar el que s'ha construït. El 31 de desembre de 1954 es signaria el projecte del nou temple parroquial, amb l'arquitecte: Joaquín Aracil Aznar, participant també en aquest projecte els arquitectes José Joaquín Aracil Belloch i Rafael Contel Comemge, sent l'aparellador de l'obra José López Casasempere.

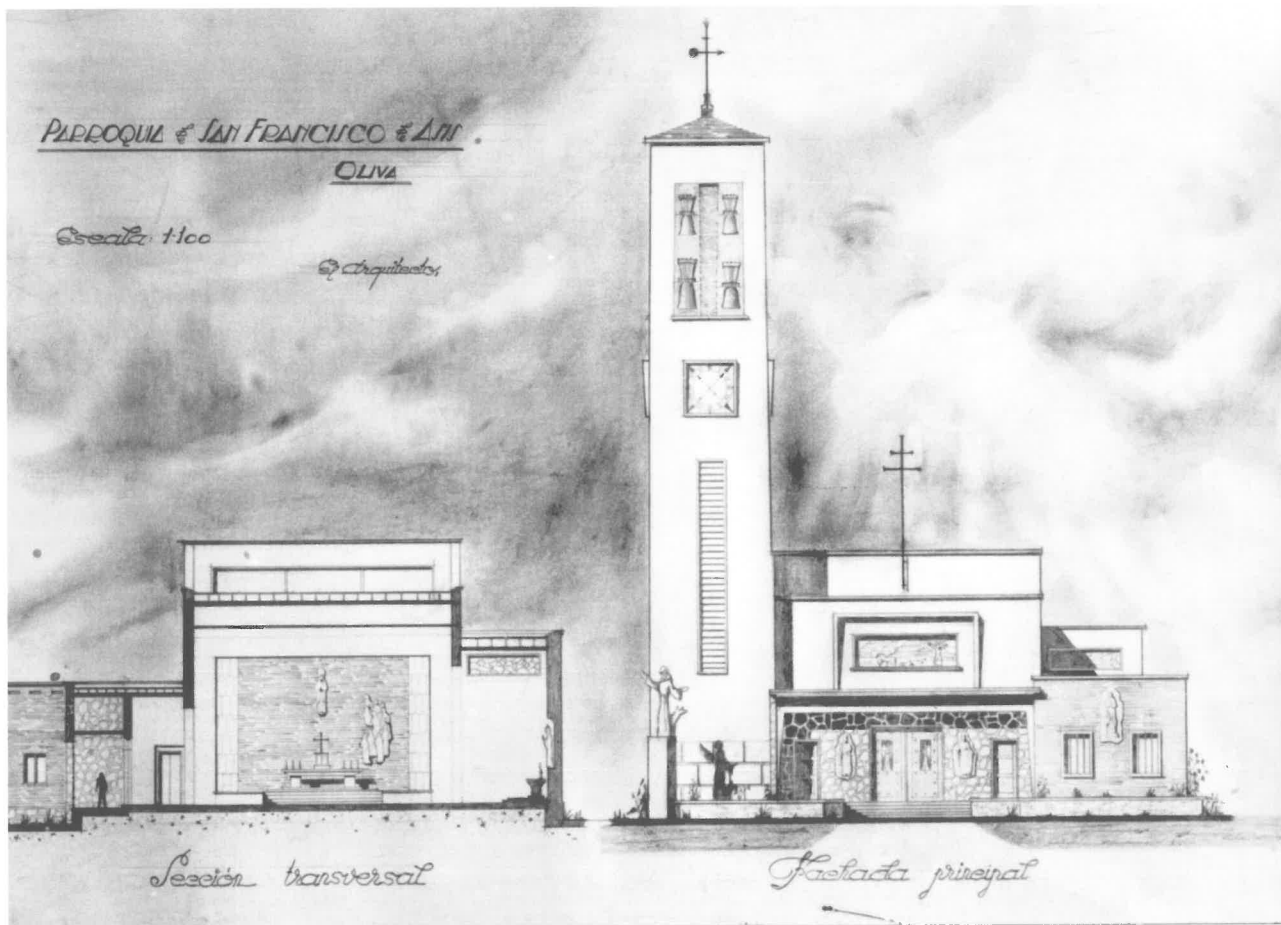
A continuació s'exposen els distints esbossos que van presentar els arquitectes al concurs que es va realitzar en 1954, per a la construcció del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís.

Esbós realitzat per José Joaquín Aracil Belloch, façana lateral.

Esbós realitzat per Rafael Contel Comenge, façana lateral.

Esbós realitzat per Rafael Contel Comenge, façana principal i secció transversal.

Els dos esbossos presentats per l'arquitecte Joaquín Aracil Aznar van ser els finalistes del concurs, triant-se finalment el que s'ha construït.

Aquest esbós realitzat en arquitectura tradicional i amb un pressupost de 2.250.000 pessetes va ser el finalista. En paraules de l'arquitecte Joaquín Aracil Aznar en 1954:

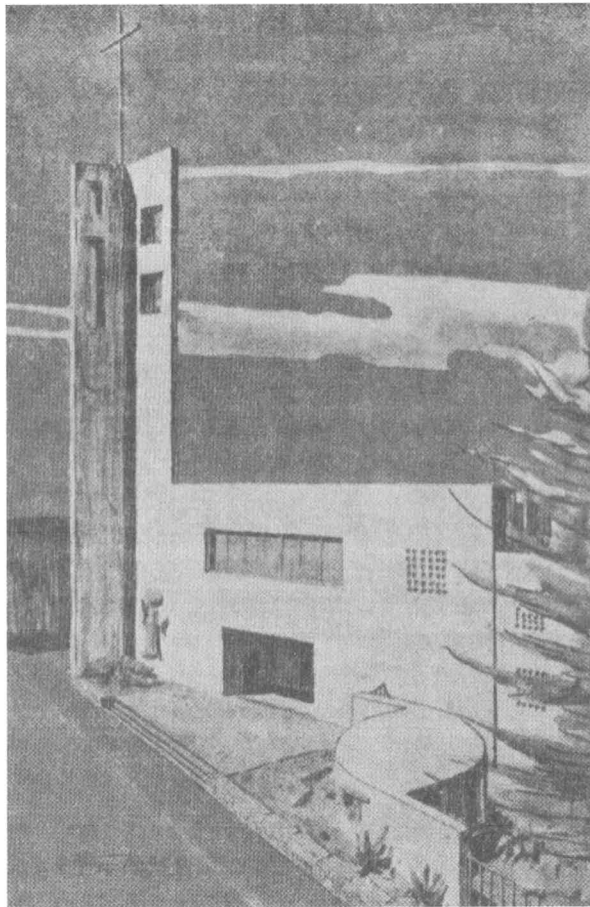
"El campanario conserva la forma tradicional modernizado, con gran número de campanas susceptibles de volteo, siendo preferibles por su economía las fijas, eléctricas y con mando desde el coro o sacristía, y si así son y es suficiente el número de éstas con el pequeño teclado se podrían conseguir los deliciosos efectos del carillón. En la fachada principal, en bajorrelieve o en mosaico veneciano, los santos Francisco de Borja, oriundo de Oliva y Javier, español también y padre de la evangelización de tierras paganas. Al pie del campanario y sobre un pedestal de caliza el pobre Francisco de Asís con su hermano lobo."

Esbós realitzat per Joaquín Aracil Aznar. Va ser el finalista en el concurs d'esbossos realitzat l'any 1954.

Aquest esbós realitzat en arquitectura moderna i innovadora i amb un pressupost de 1.500.000 pessetes va ser el guanyador i per tant el que s'ha construït. En paraules de l'arquitecte Joaquín Aracil Aznar en 1954:

"Y por fin el campanario, como hemos dicho diáfano, cuadrado, de líneas rectas como rectos han de ser los actos de los hombres. En él cuelgan las campanas o timbres, que por dispositivo eléctrico, con acumuladores para las precisas, hará que sea Oliva la que dé ejemplo de tener la primera iglesia de la diócesis que responda a las necesidades de la vida actual."

Aquest esbós realitzat per Joaquín Aracil Aznar va ser el guanyador del concurs de 1954.

Els Artífex de la nova parròquia d'Oliva

ELS RECTORS

D. Antonio Montagut Garrido. Rector-Plebà de Santa Maria d'Oliva. Naix a Godella (València) el 14 de juny de 1911 i va rebre l'ordenació sacerdotal l'11 de febrer de 1934, sent nomenat, a continuació, prefecte del seminari de metropolità de València. Durant la guerra civil va estar pres a Sant Miquel dels Reis i, en acabar aquesta (15 de setembre de 1939), va ser nomenat ecònom de Museros i rector de la mateixa en 1942. Tres anys després va ser destinat, com a ecònom, a la parròquia de Sant Roc d'Oliva, i en 1947 es va fer càrrec de Santa Maria de la mateixa ciutat, seguint com titular de Sant Roc fins a 1954, que passaria a ser només Rector-plebà de Santa Maria. El 12 d'abril de 1948, la Sra. Ramona Vidal Lorente atorgaria a l'església parroquial de Santa Maria, regida per ell, unes propietats per a erigir una nova ermita per al culte catòlic en el que es coneixia antigament com a Raconada de les Ermites. Una vegada estudiada la proposta, aquest es plantejaria la possibilitat d'eleva a categoria de parròquia el que primerament era un projecte d'ermita, sent per tant un dels que van promoure la idea de crear la nova parròquia de Sant Francesc d'Assís d'Oliva. En 1957 va rebre el nomenament d'arxiprest de l'acabat de constituir arxiprestat d'Oliva, i el 9 de novembre de 1967 va ser destinat com a rector a Sant Esteve de València. Va morir en la mateixa el 22 de novembre de 1971, sent soterrat en el cementeri municipal d'Oliva.

D. José Castell Bomboí, Vicari-arxiver de Santa Maria d'Oliva. Naix a Algemesí (València) el 14 de novembre de 1924, els seus primers estudis els realitza en el col·legi dels H.H. Maristes del seu poble natal. Després de la guerra del 36 ingressa en el seminari de València. Canta la seua primera missa el 9 de juliol de 1950. Va ser nomenat capellà d'Espadilla i Toga (Castelló) on va exercir el seu ministeri durant tres anys. El 14 de juliol de 1953 és destinat pel Sr. Arquebisbe, vicari de la parròquia de Santa Maria la Major d'Oliva, arribant a la ciutat el 23 d'agost del mateix any. Va ser junt amb D. Antonio Montagut Garrido, un dels que van promoure la idea de construir una nova parròquia en la ciutat d'Oliva, a més de triar com titular de la parròquia al patró de la ciutat Sant Francesc d'Assís. Durant més de 20 anys va ser professor de religió i magisteri en l'acadèmia-col·legi "Sant Josep de la Muntanya" i del col·legi de les H.H. Carmelites del Rebollet. Consiliari d'Acció Catòlica, Adoració Nocturna, Fundador de la confraria del pas de la Vera creu, Encarregat de les oficines i de l'arxiu parroquial de Santa Maria i capellà de l'església de Ntra. Sra. del Rebollet. Va morir a Oliva l'any 2006.

D. Fernando Tur Ciscar, Rector de Sant Francesc d'Assís d'Oliva (1954-1977). Naix a Piles (València) el 9 d'octubre de 1922. Els seus estudis van ser realitzats en els HH. Maristes de Dénia i en el col·legi franciscà d'Ontinyent, un dels seus professors va ser el pare Salvador Climent. Acabats els seus estudis en el seminari, va ser ordenat sacerdot el 27 de juny de 1948, cantant missa solemne a Piles. Va ser nomenat capellà de Quatretondeta, Balones i Millena el 16 de juliol de 1948. El 10 de juliol rep el nomenament de coadjutor en

la parròquia de Sant Roc d'Oliva. Van ser moltes les ajudes que va prestar a Santa Maria. El rector de Santa Maria D. Antoni Montagut Garrido, li va encarregar la joventut d'Acció Catòlica, en la que va desplegar gran labor apostòlica. Era viceconsiliari de l'Adoració Nocturna d'Oliva. Encara que era el coadjutor de Sant Roc, pràcticament ell dirigia tota la pastoral juvenil. El 17 de febrer de 1954 és nomenat capellà de la parròquia de nova creació de Sant Francesc d'Assís d'Oliva, prenent possessió en la parròquia de Santa Maria el 7 de març de 1954, celebrant l'endemà la primera missa en el solar de la nova parròquia. Va ser un dels fundadors de la nova parròquia, participant també junt amb el Bisbe Jacinto Argaya en la col·locació de la primera pedra del temple parroquial. Va muntar una emissora de ràdio, sent la veu religiosa de la comarca, radiant conferències, rosaris, notícies locals i religioses, etc. Va impulsar els cursets prematrimonials i pel que fa a la labor parroquial va influir molt en la formació dels aspirants d'Acció Catòlica, sent dels més nombrosos de la Diòcesi, ajudat per la gran labor prestada per D. Juan Canet Cañamás. D'aquest aspirant va eixir una vocació missionera, el Pare José Pablo Girau, que va celebrar la seua primera missa en l'església de Sant Francesc d'Assís i que actualment està portant durant molts anys una gran labor en les Missions, com a missioner combonià. El 31 de desembre de 1977, va ser nomenat canonge de la Insigne Col·legiata de Gandia, on actualment resideix i continua servint a l'església.

ELS ARQUITECTES

D. Joaquín Aracil Aznar, Arquitecte. Naix a Alcoi (Alacant) l'1 de juliol de 1891. Va realitzar els seus estudis d'arquitectura, en l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona, expedit-se-li el títol el 25 de gener de 1916. Va ser company d'estudis de Juan Vidal Ramos. La seua vida i la seua obra transcorren, principalment, en la seua ciutat natal, la província d'Alacant i sud de la província de València. En els anys quaranta va dirigir les obres del Temple de Sant Maur de la ciutat d'Alcoi, segons plànols de Cessar Cort Botí, firmats en 1943. Quant al conjunt de la seua obra s'ha afirmat que: "la seua arquitectura és netament purista". El 31 de desembre de 1954 firmaria el projecte arquitectònic amb el rector D. Fernando Tur Ciscar i Junta Parroquial de l'acabada de crear parròquia de Sant Francesc d'Assís d'Oliva per a la construcció del nou temple parroquial. En aquest projecte també van participar els arquitectes D. José Joaquín Aracil Belloch, fill de D. Joaquín Aracil Aznar i D. Rafael Contel Comemge. Mor en la seua ciutat natal d'Alcoi en 1979. Ha sigut autor entre altres obres de: Església de Sant Francesc d'Assís, en la C/ Raconada de les Ermites, 17 (Oliva), realitzant-se el projecte arquitectònic l'any 1954, Casa Abadia de la parròquia de Sant Francesc d'Assís en Ctra. Pego, 8 (Oliva). Església de Sant Miquel Arcàngel, realitzada en 1943 en la C/ Plaça Major (Bellreguard), Església de Sant Maure i Sant Francesc en la plaça Ramón i Cajal (Alcoi). Reforma de l'edifici de vivendes (Casa Palau de Francisco Moltó) realitzada en 1920, en l'Av. del País Valencià, 31 (Alcoi). Urbanització del Grau de Gandia, realitzada en 1932 (Gandia). Fàbrica de calçats Riera construïda

en 1930 en l'Av. Benilloba (Concentaina). Casa Riera construïda en 1942 en la C/ Gabriel Miró (Concentaina). Nou Cementeri Municipal d'Oliva construït en 1942.

D. José Joaquín Aracil Belloch, Arquitecte. Naix a Alcoi (Alacant), en 1926. Va realitzar els seus estudis d'arquitectura en l'Escola Superior d'arquitectura de Barcelona, sent allí on va conèixer l'arquitecte Rafael Contel Comenge. En 1954 participa en el projecte de construcció del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís d'Oliva. Anys després es traslladaria a Madrid on desenvoluparia tota la seua activitat professional. Ha sigut autor entre altres obres de: Església de Sant Francesc d'Assís en la C/ Raconada de les Ermites, 17 (Oliva), Col·legi de la Salle en la C/ Barranc del Cinc (Alcoi) i Barri de la Font Dolça (Alcoi).

D. Rafael Contel Comenge, Arquitecte. Naix en Alcúdia de Carlet (València), en 1922. Va començar els seus estudis en l'Escola Superior d'Arquitectura de Madrid, si més prompte després es va traslladar a Barcelona per a conèixer esta ciutat i acabar els seus estudis d'arquitectura. És allí a Barcelona on coneix a D. José Joaquín Aracil Belloch fill de l'arquitecte d'Alcoi D. Joaquín Aracil Aznar, autor del projecte de la nova parròquia de Sant Francesc d'Assís. Des de llavors l'uneix una gran amistat amb la família Aracil i una vegada finalitzats els seus estudis es traslladaria a la ciutat d'Alcoi on D. Joaquín Aracil tènien el seu despatx tècnic. En 1954 participa en el projecte arquitectònic de la nova església parroquial de Sant Francesc d'Assís, junt amb D. Joaquín Aracil Aznar i D. José Joaquín Aracil Belloch, sent per tant el seu primer projecte arquitectònic, després d'haver finalitzat els seus estudis. Després d'estar uns anys a Alcoi, es traslladaria a València. Poc de temps després vindria la riuada d'octubre, cridant-lo per a treballar com a arquitecte en l'Oficina Interministerial que depèn del Ministeri d'Obres Públiques, per a l'estudi de les solucions nord, centre i sud del llit del riu Túria de València. En aquest estudi van participar cinc enginyers i tres arquitectes, decantant-se al final, per la solució sud. Va començar a treballar amb Cayetano Borso dí Carminati, arquitecte autor de l'Ateneu Mercantil de València. El 21 de novembre de 1961 se li atorga la medalla individual de la gratitud de València pels treballs com a arquitecte durant la riuada de 1957. El 12 de novembre de 1963 se li atorga la medalla de Comanda del Mèrit Civil pel ministre de la vivenda. El 15 d'octubre de 1965 se li atorga el diploma al Mèrit Immobiliari i Urbanístic. Durant dos anys va ser arquitecte municipal de València. Va ser professor titular de l'Escola Superior d'Arquitectura en la Universitat Politècnica de València, impartint l'assignatura d'Anàlisi de Formes i Projectes, des de la fundació de l'escola fins a la seua jubilació. Ha sigut autor entre altres obres de: Església de Sant Francesc d'Assís en la C/ Raconada de les Ermites, 17 (Oliva). Església de Sant Bartomeu i Sant Miquel, en l'Av. Regne de València, 60 (València). Escoles professionals de Sant Josep en l'Av. Corts Valencianes, 1 (València). El monestir de Bernardes Cistercenques (Antiga Saïdia) a Benaguasil. La capella de l'asil del Xiquet Jesús en la C/ Sant Clemente, 1 (València)

Col·locació de la primera pedra del temple de Sant Francesc

Segons la documentació fotogràfica i escrita trobada, la primera pedra va ser beneïda i col·locada en el presbiteri, sota l'altar el dia 2 de maig de 1957 pel bisbe auxiliar Jacinto Argaya Goicoechea. La primera pedra conté: distintes monedes de curs legal, mostres de periòdics que llavors circulaven i un tros de pedra de l'antic monestir franciscà de Santa Maria del Pi, conegut més popularment com a Sant Antoni i pertanyent a la jurisdicció de la parròquia de Sant Roc i un altre tros de pedra del panteó (cripta) de la parròquia de Santa Maria d'Oliva. Aquell dia, a partir de les 17 hores, van eixir en processó les imatges del Crist de Sant Roc, Mare de Déu del Rebollet i Sant Francesc d'Assís fins al solar de la nova parròquia, participant a l'acte tota la ciutat d'Oliva, clero i autoritats. Segons l'acta de col·locació de la primera pedra realitzada pel notari d'Oliva José Solís Lluch i trobada en l'arxiu Notarial de la Safor van ser testimonis de l'acte: Jacinto Argaya, Bisbe Auxiliar de València; Fernando Tur Ciscar, rector de Sant Francesc d'Assís; José Fuster García advocat i president de la junta proconstrucció del nou temple; Alfonso Soler Soler advocat; Francisco Gilabert Llorca, industrial; Vicente Martínez Cots, oficial de notària; Francisco Llorca Escrivá i María March Cañamás padrins de l'acte; Ramona Pérez Gisbert, donant del solar; Antonio Montagut Garrido, rector plebà de Santa Maria; Aberto Villalba Navasquillo rector de Sant Roc, Federico Castelló rector de la capella del Rebollet; Antonio Olechea Navarrés, comercial; Juan Sòria Cantos, tinent de la Guàrdia Civil; Luis Sancho Coloma i Miguel García Pérez arquitecte i aparellador respectivament.

Altres documents trobats a l'arxiu parroquial de Santa Maria d'Oliva, demostren els comunicats que es realitzaven als feligresos perquè foren sabedors de quan i com s'anava a desenvolupar l'acte de col·locació de la primera pedra del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís. Els documents consisteixen bàsicament en publicacions parroquials de l'època com ara "Al-leluia", sent les publicacions trobades i que feien referència a la col·locació de la primera pedra del nou temple parroquial les següents:

*"En fecha próxima, que ya indicaremos, se colocará, Dios mediante; la primera piedra del nuevo templo parroquial de San Francisco de Asís de nuestra ciudad. A este solemne acto será llevada procesionalmente la imagen de nuestra patrona la Virgen del Rebollet. Invitamos, ya desde ahora, con todo interés a todos los feligreses a acompañar a nuestra patrona y asistir a esta ceremonia con la que da comienzo a la nueva iglesia. Pero nadie crea que con esto está hecho todo. Después es necesario que cada cual ayude según sus fuerzas para que el nuevo templo sea pronto una realidad".*²

*"El próximo día dos de mayo a las cinco de la tarde deben acudir todos los feligreses al Rebollet para acompañar a nuestra patrona al acto solemne de la primera piedra del nuevo templo parroquial de San Francisco de Asís de nuestra ciudad. Esperemos que no quede nadie sin acudir a esta solemnidad que presidirá nuestro amadísimo Señor Arzobispo".*³

²Arxiu parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva. "Aleluya parroquial", número 855, any 1957.

³Arxiu parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva. "Aleluya parroquial", número 859, any 1957.

2 DE MAYO DE 1957

**COLOCACIÓN DE LA PRIMERA PIEDRA DEL TEMPLO
PARROQUIAL DE SAN FRANCISCO DE ASÍS.- OLIVA**

PROGRAMA

A las 17 horas, saldrá la Imagen del Santísimo Cristo de San Roque acompañada por la Junta, feligreses y Comparsa de Moros, siguiendo el itinerario: Abadía, Valencia, Gómez Ferrer a Plaza de los Mártires.

A las 17'10, saldrá nuestra Patrona la Virgen del Rebolet, de su Camarín, acompañada por la Junta, feligreses de Santa María y Comparsa de Piratas, recorriendo las calles General Mola, Caudillo hasta Plaza Mártires.

Ambas imágenes serán recibidas por el Excmo. Ayuntamiento, Autoridades, Padrinos, Junta Pro-construcción del Templo y Clavarios, formándose seguidamente la comitiva que se dirigirá al solar donado por doña Ramona Pérez, en donde será recibido el Excmo. y Rvmo. Sr. Obispo Auxiliar, y, a su llegada, se procederá a la ceremonia de la bendición y colocación de la PRIMERA PIEDRA.

Actuarán de padrinos el señor Alcalde, D. Francisco Llorca Escrivá y doña María March de Martínez.

Al finalizar el acto, serán devueltas a sus templos las antedichas imágenes por sus respectivos acompañamientos y Autoridades.

La Junta Pro-construcción.

Imp. Colomar-Oliva

Programa de l'acte de col·locació de la primera pedra.

“Como se ha venido anunciando, el día 2 de mayo, jueves por la tarde, se celebrará el solemne acto de colocación de la primera piedra para el templo de la nueva parroquia de San Francisco de Asís. Nuestro amado prelado y altas autoridades de la capital de la provincia sumarán su emoción a la general olivense, concurriendo a tal solemnidad. Ninguno de los residentes ni –con mayor razón- ni ningún hijo de Oliva, puede estar ausente de suceso tan señero; Aún los “fríos de corazón” (en el sentido religioso y cristiano), han de notar el calor de intimidad que impulsa y arrebat, y, se considerarán como “proyectados” por una fuerza superior y obligados a la asistencia. A las 4.30 de la tarde, las campanas de Santa María y del Convento, lanzarán su alegre grito llamando a nuestra feligresía, que, indudablemente, se reunirá, íntegra y entusiasta, en la capilla de nuestra patrona, para, llevándola en triunfo, trasladarla –a las 5 horas- hasta el lugar donde ha de realizarse la inauguración de unas obras destinadas a la adoración del Señor. La Negreta del Rebollet, que sabe donar impulsos espectaculares de devoción a sus seguidores –y sus seguidores somos los olivenses-, repetirá una vez más en nuestros corazones, el vivo milagro de la enfervoración multitudinaria. Y, uniéndonos a los feligreses de la parroquia de San Roque, arracimados con unción adorativa, en la vid exhaustiva fecunda de nuestro glorioso patrono el Santísimo Cristo, llevaremos el hálito sabihondo y penetrativo de las antiguas feligresías a la recientemente amanecida. Una piedra de la parroquia de Santa María la Mayor y otra recogida de las venerables paredes del desaparecido convento de P.P. Franciscanos que se ubicaba en la ermita de San Antonio, serán las que unidas, constituirán la primera piedra de la iglesia para la parroquia de San Francisco de Asís: ¡Qué profundo sentido espiritual! ¡Cuán hondo sentimiento cristiano! : Así, con emotivo nudo simbólico, se fusionarán todas las apetencias parroquiales de Oliva en el cordón Franciscano del Santo Mínimo y Paupérrimo, derramándose por nuestra ciudad la vieja solera de la antiquísima devoción olivense al que fuera su santo patrono.⁴

¡Feligreses de Santa María! ¡Olivenses todos! ¡Prestemos nuestra asistencia y nuestra ayuda incondicionales, para este nuevo templo del Señor! .

La Junta

Pro-construcción del Templo Parroquial de San Francisco de Asís, tiene el honor de invitar a D.

a la ceremonia de colocación de la Primera Piedra que (D. m.) se celebrará a las 18 horas del día 2 de mayo, con asistencia de los Exemos. y Realdmos. señor Arzobispo y señor Obispo Auxiliar de la Diócesis.

Actuarán de padrinos el señor Alcalde
D. Francisco Florea Escrivá y
D.ª María March de Martínez

Oliva, mayo 1.957.

Invitació de la Junta Pro-construcció a la cerimònia de la col·locació de la primera pedra.

⁴Arxiu parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva. "Aleluya parroquial", número 860, any 1957.

ES COPIA SIMPLE

diego quinze - 1891

B.0892.393 *

0769354

Numero trescientos catorce.

Acta

En la ciudad de Oliva a dos del mes
 de noviembre en la ciudad ya dicho, estando
 S. S. el Papa. Pio XII, eligiendo a España nues-
 tro querido Caudillo y Generalísimo de los Ejer-
 citos, Excmo Sr. D. Francisco Franco Bahamonde;
 siendo Arzobispo de la Diócesis de Valencia de Excmo y Rvdmo. Sr. D. Mar-
 ciano Olacenea y Leciaga y Obispo auxi-
 liar de Excmo y Rvdmo. Sr. D. Jacinto
 Argayo Gorrochea; Alcalde Promoviente
 de Excmo Ayuntamiento de esta Ciudad.
 D. Francisco Florea Escrivá; Sr. Con-
 cede, D. Antonio Colecha Sarriena y Comisario
 Jefe de la Guardia Civil D. Juan. Sosa
 Santos

A mi, José Solís Lluqui, Notario
 del Ilustre Colegio de Valencia, en virtud de

de una en la referida Ciudad de El
distrito de Gaudia, me requiere Don
Fernando Euz Escar, Cura de la
Parroquia de San Francisco de Asis, ma-
yor de edad, natural de Pile, y vecino de
Elva, para que constituyendome en el
Solar, señalada con el numero inventa, dos
de la Balla de Gabriel Escar, en quita a la
del Mecánico Rada, (en esta poblacion)
terante esta de la Ceremonia que se va
a celebrar con motivo de la bendicion y co-
locacion de la primera piedra de la Nueva
Iglesia Parroquial de San Francisco
de Asis, en los extremos que me interne,
asi como de las declaraciones de Inten-
gor que dice, —————

Yo el Notario, aceptando el requie-
rimento, me constituyo en el si requiera
le D. Fernando Euz Escar, primer Cu-
ra designado para regir la Parroquia
mencionada creada en esta Ciudad, ba-
jo la advocacion de San Francisco de A-
sis, en el lugar donde ha de celebrarse
(la citada Ceremonia). —————

Diego Soler rogó un crucifijo a su el-
ectura en su iglesia, y el crucifijo está
detrás de dos casas abmacon para la con-
fección de puros, situadas en las calles de
Gabriel Escobar, número noventa, dos mo-
derna, Mecamez Rada, dos, era una super-
ficie total de ochocientos cincuenta metros cua-
drados, que donó Doña Ramona Pérez Gilbert
a la Parroquia de San Francisco de Asís, re-
presentada por mi regimiento, en la escritura
que se otorgó a tal efecto y que fue autenta-
da por mi compañero de residencia D. Evar-
que Aguilar Amador, en treinta de marzo de
1954.

En dicho lugar se encuentran pa-
meiros fieles directores de promover el culto
de acto de bendición y colocación de la pri-
mera piedra, presididos por la Imagen de
San Francisco de Asís titular de la Nueva
Parroquia, cuyo Escudo va a erigirse.

Siendo las dieciocho horas, quince minutos,
del mismo día, llegán procesionalmente las
Imágenes de Nuestra Señora, la Santísima Vir-
gen del Peñol, y del Santísimo Cristo de

San Roque, Patronos de esta Ciudad, a su
causa de las Juntas Reales, precedidas
por los Reverendos Curas, Placian de Santa
María la Mayor, & Antonio Montañudo
García; de San Roque, & Alberto Nalba
Navarrete; y por D. Federico Carleña Es-
cura, Capellán de la Espilla de nuestra
Sra del Retoñet. —————

Quando quedaba de hacer a dichas
Imágenes, aparecen así mismo las Compa-
ñías de esta Ciudad. —————

Siendo las diezochas horas y media,
del mismo día, llega de Obispo auxiliar de
esta Diócesis, Juan, Rendon & Jacinto Or-
daza Goicoechea, en representación del
Ejmo, Reverendísimo Sr. Arzobispo Doctor
& Marcialino Olavechea Goñaga, acompa-
ñado por sus familiares y seguido de
una gran multitud de fieles devotos,
guardia de honor desde la entrada de la
población. —————

Colocados en el indicado lugar, en el
orden que ha sido asignado a cada uno de los
cofrades, hacen uso de la palabra el Cofrade

enseñada en un pliego de papel del número de
Estado de clase 4° serie B número 0 192 393
y de del mercader, y se exhibiera en un lugar que es el número
1842 395 a exhibición de las firmas que no queman en el segundo pliego.
Se da en alta vez a todos los presentes y udo
y todos del contenido de la misma, es si requi
rente y testigos. se prestan su asentimiento y fir
man conmigo et Notario: El Sr. D. Sr. Obispo. —
El estado requirente D. Fernando Luis Escobar,
Los individuos testigos: D. Alfonso Soler Soler
D. José Fuster Garcia: _____
D. Francisco Gilibert Dorca _____
D. Vicente Martiner Erb. _____
Los padrinos D. Francisco Lucea Escoria y
Dª Maria March Canaui y Eduardo de
esta fra D. Pedro Martiner Parra, _____
son dueños de estar dueños no intervinientes
Dª Ramona Peca Gibert, _____
El Sr. Cura Plebano de Santa Maria la Mayor,
D. Aurelio Montagu de Garrido, _____
El Sr. Cura de la Parroquia de San Roque D. Al
bedo Vallaba Navarquito, _____
El Sr. Capellán de la Capilla de la Virgen de Be
gollet D. Bedecio Castellá Escoria _____
El Sr. Juan Cruzareal D. Aurelio Alechi Navarro

Solar, alquilados de Francisco Gilbert Borea,
industrial propietario de fincas, mueli-
nera Coto, operat de notario, se compone en
Verdad de dos piedras distintas, que
proceden

Una de la Ermita de San Antonio, cu-
yalandada en la partida del mismo nombre, de este
terreno municipal, perteneciente en la actuali-
dad a la demarcación territorial de la
Parroquia de San Roque, cuya Ermita por
finació a la ceder de San Francisco de Asís,
y fue primera condonación de los Padres Fran-
ciscanos, en esta Ciudad.

Y otra de la Iglesia de Santa Maria
la Mayor de Lima.

Es de ello que cuenta a un ed Mediano, a
demas, por notoriedad, dada la trascenden-
cia que en esta localidad ha tenido la des-
cripcón de la piedra que ha de servir como Ca-
se al mero Templo de San Francisco de
Asís.

Y siendo ésto, los únicos extranos
que interesan hacer constar al Sr. requerente.
No se por remanada esta acta que depu

El Concejo de la Justicia Civil y Juan Vicente
Los Iros Arquitecto y Aparejador Municipales D.
Luis Sanchez Giloma y D. Miguel Garcia
Pérez

Y otros personas, cuyas circunstancias pecunia-
les hace constar a continuación de esta acta por di-
ligencia, mediante testimonio de legitimados
de firmas.

Y por el Notario debo circoscribir de los
firmantes de esta acta y de enalto en la
misma se contiene, doy fe, Hele lo interlineado "la
madrina y el "que ya previamente a la bendición había explicado la
circunstancia del acto 898.385 a continuación de las firmas que en que
pasa en el segundo folio 204 y 205

Transcripción de l'acta notarial de la col·locació de la primera pedra

Nº 314

Número treiscientos catorce.

Acta

En la ciudad de Oliva a dos de mayo de mil novecientos cincuenta y siete, reinando S.S. el Papa Pío XII, rigiendo España nuestro invicto Caudillo y Generalísimo de los Ejércitos, Excmo. D. Francisco Franco Bahamonte; siendo arzobispo de la Diócesis de Valencia el Exmo. Y Revdmo. Sr. D. Marcelino Olaechea Lizaga y obispo auxiliar el Exmo. y Revdmo. Sr. D. Jacinto Argaya Goicoechea; Alcalde Presidente del Exmo. ayuntamiento de esta ciudad D. Francisco Llorca Escrivá, Juez Comarcal D. Antonio Colechá Navarro y Teniente Jefe de la Guardia Civil D. Juan Soria Cantos.-----

A mí, José Solís Lluch, Notario del Ilustre Colegio de Valencia, con residencia en la emplazada Ciudad de Oliva distrito de Gandia, me requiere Don Fernando Tur Ciscar, cura de la Parroquia de San Francisco de Asís, mayor de edad, natural de Piles y vecino de Oliva, para que constituyéndome en el solar, señalado con el número noventa y dos de la calle de Gabriel Ciscar, esquina a la de Mecánico Rada, (en esta población) levanto acta de la Ceremonia que se va a celebrar con motivo de la bendición y colocación de la primera piedra de la Nueva Iglesia Parroquial de San Francisco de Asís, en los extremos que me interesa así como de las declaraciones de los testigos que diga,-----

Yo el Notario, aceptando el requerimiento, me constituyo con el señor requirente D. Fernando Tur Ciscar, primer cura designado para regir la Parroquia nuevamente creada en esta Ciudad, bajo la advocación de San Francisco de Asís, en el lugar donde ha de celebrarse la indicada Ceremonia.-----

Dicho solar según me consta a mí el Notario por notoriedad, es el resultante del derribo de dos casas almacén para la confección de frutos, situadas en las calles Gabriel Ciscar, número noventa y dos moderno y Mecánico Rada, dos; con una superficie total de setecientos cincuenta metros cuadrados, que donó Dña. Ramona Pérez Gisbert a la Parroquia de San Francisco de Asís, representada por mi requirente, en la escritura que se otorgó a tal efecto y que fue autorizada por mi compañero de residencia D. Enrique Aynat Amorós, en treinta de marzo de 1954.-----

En dicho lugar se encuentran ya numerosos fieles deseosos de presenciar el indicado acto de bendición y colocación de la primera piedra, presididos por la Imagen de San Francisco de Asís, titular de la Nueva Parroquia, cuyo Templo va a construirse.

Siendo las dieciocho horas, quince minutos del mismo día, llegan procesionalmente las Imágenes de Nuestra Sra., la Santísima Virgen del Rebollet y del Santísimo Cristo de San Roque, Patronos de esta Ciudad, acompañadas de las Juntas Rectoras, presididas por los Reverendos Curas, Plebán de Santa María la Mayor D. Antonio Montagut Garrido; de San Roque D. Alberto Villalba Navasquillo y por D. Federico Castellá Escrivá, capellán de la Capilla de Nuestra Sra. del Rebollet.-----

Dando guardia de nuevo a dichas imágenes aparecieron así mismo las comparsas festeras de esta ciudad. Siendo las dieciocho horas y media, del mismo día, llega el Obispo Auxiliar de esta Diócesis Exmo. y Revdmo. D. Jacinto Argaya Goicoechea, en representación del Exmo.

Y Reverentísimo Sr. Arzobispo Doctor D. Marcelino Olaechea Lizaga, acompañado por sus familiares y seguido de una gran multitud de fieles dándole guardia de honor desde la entrada de la población.-----

Colocados en el indicado solar, en el orden que ha sido asignado a cada uno de los concurrentes, hace uso de la palabra el letrado D. José Fuster García, Presidente de la Junta Pro-construcción del nuevo templo.-----

Seguidamente, también hace uso de la palabra el Rvdo. Sr. Cura requirente D. Fernando Tur Ciscar.---

Siendo las dieciocho horas, cuarenta y cinco minutos y actuando de Padrinos Dª María March Cañamás, de Martinez Parra y D. Francisco Llorca Escrivá, Alcalde Presidente de este Ayuntamiento, se procedió por el Sr. Obispo < la madrina y él anunciar, a la bendición y por el mismo Sr. Alcalde de esta Ciudad D. Francisco Llorca, a la colocación de la primera piedra.

Acto seguido, por el Exmo. y Rvdmo. Que ya previamente a la bendición había explicado la trascendencia del acto, Sr. Obispo auxiliar le dirige la palabra a la multitud congregada.-----

La primera piedra colocada, según declaración del Sr, Requiriente, de los padrinos, de D. José Fuster García y D. Alfonso Soler Soler, abogados; D. Francisco Gilabert Llorca industrial-propietario y D. Vicente Martínez Cots, oficial de Notaria, se compone en realidad de dos piedras distintas que proceden:-----

Una de la Ermita de San Antonio, enclavada en la partida del mismo nombre, de este término municipal, perteneciente en la actualidad a la demarcación territorial de la Parroquia de San Roque, cuya Ermita perteneció a la Orden de San Francisco de Asís y fue primera residencia de los Padres Franciscanos, en esta Ciudad.-----

Y otra de la Iglesia de Santa María la Mayor de Oliva.-----

Todo ello me consta a mí el Notario, además por notoriedad, de la trascendencia que en esta localidad ha tenido la elección de la piedra que ha de servir como base al Nuevo Templo de San Francisco de Asís.—

Y siendo estos los únicos extremos que me interesa hacer constar al Sr. Requirente, se da por terminada esta acta que dejo enseñada en dos pliegos de papel timbre del Estado de clase 1ª serie B números 01923393 y el del presente y se autorizará a un tercero que es el número 892395 a confirmación de las firmas que no quedan en el presente pliego.

Leída en alta voz a todos los presentes y enterados del contenido de la misma y firman conmigo el Notario:

El Rvdm. Sr. Obispo.—
El estado requirente D. Fernando Tur Ciscar.—
D. Alfonso Soler Soler.—
D. José Fuster García.—
D. Francisco Gilabert Llorca.—
D. Vicente Martínez Cots.—

Los padrinos D. Francisco Llorca Escrivá y Dª María March Cañamás y el marido de esta Sr. Pedro Martínez Parra.—

La donante del solar donde nos encontramos Dª Ramona Pérez Gisbert.—
El Sr. Cura Plebán de Santa María la Mayor D. Antonio Montagut Garrido.—
El Sr. Cura de la Parroquia de San Roque D. Alberto Villalba Navasquillo.—
El Sr. Capellán de la Capilla de la Virgen del Rebollet D. Federico Castellá Escrivá.—
El Sr. Juez Comarcal D. Antonio Colechá Navarro.—
El Teniente de la Guardia Civil D. Juan Soria Cantos.—
Los Sres. Arquitecto y aparejador municipales Luís Sancho Coloma y D. Miguel García Pérez.—
Y otras personas, cuyas circunstancias personales les hace constar a continuación de esta acta por diligencia, mediante testimonio de legitimidad de firmas.—

Y yo el Notario del conocimiento de los firmantes de esta acta y cuanto en la misma se contiene, doy fe. Vale lo interlineado la "madrina y él" que previamente la bendición había explicado la ascendencia del acta 892395 a continuación de las firmas que las que no quepan en el segundo pliego. Doy fe.

Imatges de l'acte de col·locació de la primera pedra del Temple de Sant Francesc d'Assís

Trípode on es trobava ubicada la primera pedra a l'inici de la celebració de l'acte. En primer pla l'advocat José Fuster García, president de la Junta pro-construcció del temple i Vicente Martínez Cots oficial de Notaria i testimoni de l'acte.

El bisbe auxiliar, junt al rector de la parròquia i el president de la junta pro-construcció observant la maqueta del temple.

El bisbe auxiliar de València beneint la primera pedra.

Operaris en el moment de col·locar la primera pedra en la xanca.

El rector D. Fernando Tur Siscar posant terra sobre la primera pedra.

Una imatge del bisbe de València durant l'acte de col·locació de la primera pedra.

Moment en què el bisbe de València signa l'acta notarial junt al rector, autoritats i testimonis.

Ramona Pérez Gisbert, donant els solars on es construirà el nou temple parroquial, signant l'acta parroquial.

Acomiadament del bisbe.

AYUNTAMIENTO D. OLIVA
REGISTRO DE ENTRADA
N.º 2501
Fecha 4 AGO. 1958

Don Fernando Tur Ciscar, Cura Ecónomo de San Francisco de Asís de Oliva, a esa Alcaldía atentamente acude en demanda de permiso para poder construir el Templo de la Nueva Parroquia de San Francisco de Asís en el solar que por donación de Dña. Ramona Perez Gisbert es propiedad de dicha Parroquia, según plano que por duplicado acompaña debidamente visados por el Colegio de Arquitectos de Valencia, obra que ha de llevarse acabo bajo la dirección de D. Joaquín Aracil Arnal, siendo Aparejador de la misma D. José López Casasempere.

Por todo lo expuesto, respetuosamente acude en SUPLICA para que sea admitida la presnete instancia y documentos que acompaña y se digne conceder el oportuno premiso para llevar la obra citada.

Dios guarde a V. E. muchos años.

Oliva 10 de julio de 1958

Fernando Tur

El Arquitecto

J. Aracil

El Aparejador

J. López Casasempere

EXCMO. SR. ALCALDE PRESIDENTE DEL AYUNTAMIENTO DE O L I V A

Solicitud del permís d'obres a l'Ajuntament d'Oliva

El Arquitecto Municipal que suscribe, vista la presente instancia y el proyecto que se acompaña no ve inconveniente en que se autorice la construcción que se solicita por sujetarse a las alineaciones oficiales y observarse lo que se dispone en las Ordenanzas Municipales.

Oliva 7 Agosto 1958

Alhel

DILIGENCIA.- Para hacer constar que la Comisión Permanente en sesión celebrada el día siete de los corrientes adoptó el siguiente acuerdo: Vistos los informes emitidos por los Técnicos correspondientes, — acordase por unanimidad autorizar a D. Fernando Tur Ciscar, Cura Económico de la Iglesia de S. Francisco de Asís para construir el Templo de dicha Parroquia, según Proyecto que acompaña, debiendo ajustarse a las alineaciones oficiales y observar lo dispuesto en las Ordenanzas Municipales, quedando exento del pago de la tasa correspondiente, de conformidad con lo establecido en el vigente Concordato.

Oliva a ocho de Agosto de 1.958
El Secretaric

Alhel

Contestació de l'Ajuntament d'Oliva al permís d'obres.

EL BARRI

Els barris de la ciutat d'Oliva

Actualment la ciutat d'Oliva es distribueix en cinc zones o barris de la manera següent: El barri del "Pinet", que juntament amb el barri de Sant Roc se situen en el que es coneixia antigament com el Raval, que etimològicament significa als afores de la població, i que es caracteritza per un conjunt de carrers representatius de l'urbanisme popular dels segles XV al XVIII; el barri de Santa Maria, que es troba situat en el nucli antic, conegut també com la Vila, que juntament amb el desenvolupament urbanístic que s'observa cap al mar, conforma aquest barri; el barri marítim que es troba a uns dos quilòmetres del nucli urbà; i el barri de Sant Francesc que seria la primera zona d'ampliació que ha tingut la ciutat cap al sud, en concret cap al lloc conegut com a Raconada de les Ermites, sent en aquest mateix barri on es troba situat el temple parroquial objecte d'aquest estudi.

Els orígens del barri de Sant Francesc

El Barri de Sant Francesc, se situa al sud de la ciutat d'Oliva i té el seu origen en les ja desaparegudes ermites de Sant Cristòfol i de nostra Senyora dels Desemparats. Remuntant-nos al segle XVII, en concret a l'11 de febrer de 1648, va ser beneïda per Marcos Antonio Hosta, regent de l'església parroquial de Santa Maria la Major de la ciutat d'Oliva, l'ermita de Sant Cristòfol, construïda a costa de l'olivà Damián Palomino en acció de gràcies per "*averle librado el santo a él y a su familia y demás vezinos de Oliva de los inmediatos terremotos de este reyno...*" (1632).

Testimoni de l'existència d'aquestes ermites són els documents que es troben a l'arxiu parroquial de Santa Maria la Major, que fan referència a les visites pastorals que es realitzaven a les ermites com ara:

“Demanda y hermita de San Christoval”:

*“Item hallo dicho su Señoria Illustrissima que según se refiere en las visitas pasadas en el término de dicha y presente Villa de Oliva hay una hermita sobre vocación del Señor sant Christoval, y en ella un plato de demanda, y lo que en ella se recoge y llega se distribuye y gasta en decir missas los domingos y fiestas de entre anyo y en reparos de la dicha hermita. Cuyas cuentas visito su Señoria Illustrissima y hallo que en los cinco anyos discurridos desde el anyo de mil seys cientos cinquenta y ocho hasta el anyo de mil seys cientos sesenta y dos. Inclusive todo lo que recogio Joan Mulió hermitanyo de dicha hermita entrego, asi y demas limosnas en dichos cinco anyos lo distribuyo y gasto cumplidamente en dicho cinco anyos en missas y reparos de dicha hermita y aun no llega la limosna a la que se gasta, y assi lo dia su Señoria Illustrissima por igual difenida”*⁵

*“Item hallo dicho Sor. Canónigo Visitador General que según se refiere en la visita passada en la dicha Yglesia Parrochial de la presente Villa de Oliva hay un plato y demanda de San Christobal, y lo que en el se llega se distribuye en la festividad del Santo y en otras cosas de dicha demanda. Y de la visita pasada a esta parte se ha extinguido esta demanda por haverse hecho y fabricado una Hermita de otro Sto. En el termino de la presente visita y se extingue este plato y demanda”*⁶

L’ermita va estar situada en la partida de les eres de la creu, en la confluència dels camins de Fornà, l’Elca, Carrasca, Vell de Pegó, Reial de Dénia, Canyades i Bruixes.

A uns sis-cents passos de l’ermita de Sant Cristòfol i enfront de l’antiga creu de terme es va construir una altra ermita dedicada a Ntra. Senyora dels Desemparats, que va ser beneïda i oberta al culte el 29 de desembre de 1690, va ser construïda gràcies a Damiana Piquer, viuda de D. Carlos Sala.

Al voltant d’aquestes ermites van començar a edificar-se algunes cases que van allargar el nucli urbà cap al sud, sent per tant les primeres vivendes que es van edificar al barri. Finalment les ermites van ser enderrocades l’any 1883, quedant com a testimoni de la seua existència el topònim de “Raconada de les ermites”.

Tipologia de les vivendes

El tipus de vivendes que predominen al barri, són les cases unifamiliars adossades, amb planta baixa i primera planta, corral i al damunt d’aquest la pallissa que servirà com a magatzem per a guardar les ferramentes de llaurar el camp. En general aquest tipus de vivendes de llauradors consten d’un corredor lateral o central prou ample perquè puguen passar els carros i els animals. Des del corredor s’accedeix als dormitoris. Al final d’aquest, hi ha un espai ample destinat a menjador i a vegades també a cuina amb xemeneia. La distribució d’aquestes vivendes hui en dia s’ha modificat i adaptat a les necessitats de la vida actual.

⁵ Arxiu parroquial de santa Maria la Major d’Oliva. Visita pastoral III-3, pàg. 82, any 1648.

⁶ Arxiu parroquial de santa Maria la Major d’Oliva. Visita pastoral III-3, pàg. 71, any 1654.

Raconada de les ermites. Any 1954

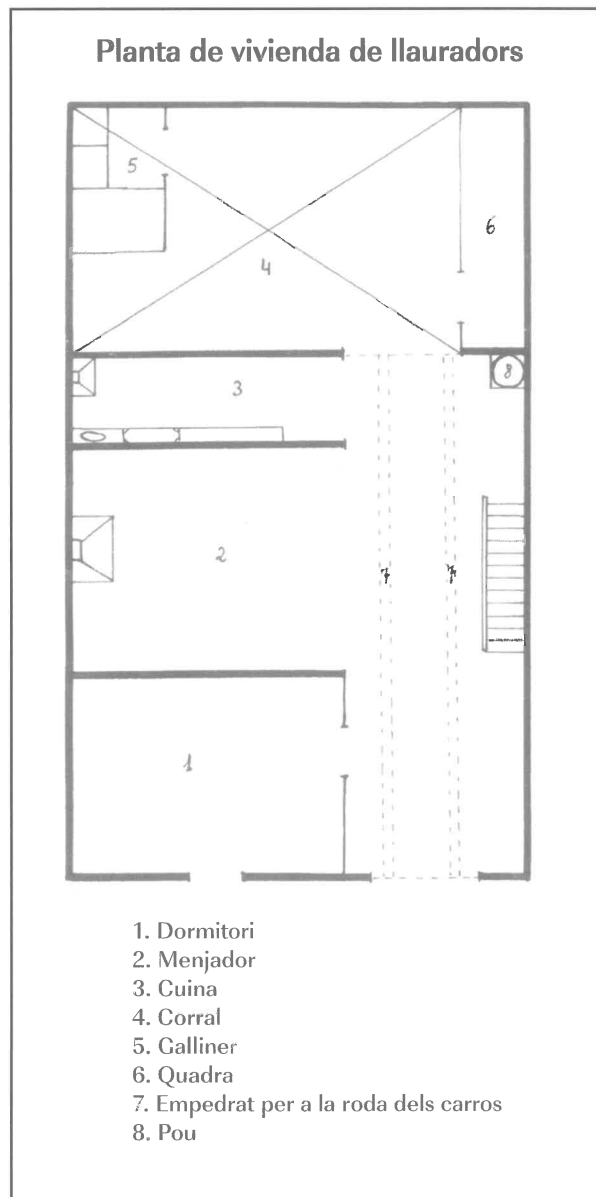

Raconada de les ermites en l'actualitat

Aquest tipus de cases es troben enclavades en la part més antiga del barri, és a dir, en la part oest de la Carretera Nacional 332. Totes les cases tenen la característica de tindre les fatxades de color blanc, abans emblanquinades amb calç i grans portalades amb portes de fusta per a l'entrada dels carros. Malgrat tot, hui en dia ha canviat la configuració arquitectònica del barri, desapareixent la major part d'aquestes portalades que han estat substituïdes per portalades aprofundides de menors dimensions amb portes d'alumini. A més a més per a les façanes s'han utilitzat una gran gamma de colors que el que fan és apagar la claredat i blancor que des de sempre han existit a tots els carrers més antics del barri.

Tipologia estructural de les vivendes

La tipologia estructural de les cases queda resolta per mitjà de murs mitgers als laterals formats per blocs massissos de calç, arena i pedres de cudol, forjats de biguetes de fusta, habitualment mobila, resolent-se l'interèix de les biguetes per mitjà de revoltons ceràmics. La coberta a dos aigües queda resolta per mitjà de biguetes de fusta, de menor qualitat, cobertes per canyes cosides amb cordes d'espart, a sobre del qual s'hi posa una capa d'algeps d'uns 5 centímetres de grossària, cobrint-se tot aquest conjunt amb teula àrab. Actualment aquest tipus de cobertes s'ha substituït per biguetes de formigó pretensat i taulers ceràmics, conservant-se les teules àrabs, envellides pel pas del temps.

Desenvolupament urbanístic del barri

En els últims anys la ciutat ha experimentat una nova expansió cap al sud, on es torna a reviure un nou desenvolupament urbanístic, després de la demolició de les conegudes "finques verdes", vivendes de protecció social que més tard es convertiren en guetos, ja que, des del moment de la seua construcció es va paralitzar tot tipus d'activitat urbanística al barri. Actualment al solar de les desaparegudes finques s'ha construït una zona enjardinada i esportiva.

Pel que fa a la pavimentació dels carrers i concretament dels més antics, s'ha optat per asfaltar, en compte de reparar les llambordes defectuoses, ja que la solució de l'asfalt és molt més econòmica, desapareixent per complet el típic empedrat de tots els carrers del barri, creant no sols un problema estètic i de configuració arquitectònica, sinó al mateix temps funcional, ja que l'asfalt manté la temperatura més elevada, sobretot a l'època estival, i facilita que transiten pels carrers vehicles a velocitats inadequades.

Hui en dia tot aquest desenvolupament urbanístic es troba fonamentalment a l'est de la Carretera Nacional 332, amb la construcció d'un altre tipus de vivendes més actuals com: adossats i finques de pisos, sent aquesta zona la que li dóna un aire més actual i renovat no sols al barri sinó també a la ciutat d'Oliva.

Infraestructures

Pel que fa a les infraestructures al barri de Sant Francesc, hem de començar per reconèixer la mancança d'aquestes, encara que és cert que en els últims anys s'estan esmenant algunes d'aquestes deficiències. Quant a centres docents, n'hi ha dos d'ensenyança primària: el Col·legi Públic "La Carrasca" i el Col·legi Públic "Alfadali", a més de d'Institut d'Ensenyança Secundària "Gabriel Ciscar" i el Conservatori de Música "Josep Climent".

Quant a infraestructures sanitàries, recentment s'ha obert el centre de salut de "Sant Francesc" ja que l'actual centre de salut de la ciutat, es troba emplaçat a l'altre extrem de la ciutat, en concret, al costat oposat del barri de Sant Francesc.

Com a edificis públics cal fer menció del "Centre Social de Sant Francesc", el qual disposa de biblioteca, llar de jubilats i on exerceixen les seues activitats diverses entitats culturals. Pel que fa a edificis religiosos al barri, s'hi troba el monestir de les Clarisses Descalces i la parròquia de Sant Francesc d'Assís, el temple parroquial que dona nom al barri.

Població

El barri any rere any, ha experimentat un augment del nombre d'habitants. L'increment de població més important s'esdevingué a finals dels anys 50 i principis dels 60, per la importància de la indústria

Carrer Francisco Ferrando. Com es pot observar en la imatge i com ocorre en molts carrers del barri, estan canviant les fatxades blanques abans emblanquinades amb calç per pintures plàstiques de color.

rajolera i del comerç de la taronja, que va atraure cap a Oliva a persones procedents majoritàriament d'Andalusia i Castella la Manxa.

Actualment el nombre d'habitants d'Oliva a data de l'1 de gener del 2003 és de 22.518 dels quals 6.847 pertanyen al barri de Sant Francesc; que correspon, aproximadament al 30'4 % del nombre total d'habitants empadronats en el padró municipal d'Oliva. A hores d'ara és un dels barris més habitats, dinàmics i en expansió urbanística de la ciutat.

Carrer Santa Cecília. Com es pot observar i com ocorre en la majoria dels carrers del barri, les llambordes que pavimentaven els carrers han sigut substituïts per asfalt.

Carrer del Niño. És uns dels carrers més antics del barri. Com es pot observar són cases unifamiliars adossades entre mitgeres, amb planta baixa i primera. Segons es van realitzant reformes en les vivendes, es van adaptant les distribucions a les necessitats de la vida actual i es van substituint les antigues portalades d'antany, per portes aprofundides en la fatxada.

Imatge de l'eixample del barri amb els nous adossats i pisos en construcció.

Edificis coetanis a l'església de Sant Francesc

En afirmar que el temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, és l'edifici més important que posseeix la ciutat d'Oliva, pel que fa a l'arquitectura de mitjans del segle XX, i un dels temples parroquials preconciliaris (1957) més importants de la diòcesi de València, certament no s'està exagerant amb aquesta realitat.

El temple parroquial objecte d'aquest estudi, està impregnat de les característiques d'innovació i modernitat que van despuntar a finals dels anys 50 i principis dels 60, igual que altres edificis d'aquest

temps existents a la ciutat, com: l'estació de servei "el Rebollet", la fàbrica Interfruit Espanya, el magatzem de taronges "Pinotxo", el Centre Olivense, entre molts altres.

Estació de Servei el "Rebollet"

L'estació de Servei "el Rebollet", va ser construïda l'any 1962 per l'arquitecte Juan de Haro. S'emplaça en un lloc prou retirat del nucli urbà en el moment de la seua construcció, amb una ocupació de la parcel·la dispersa, reculada de la carretera i una planta organitzada segons les funcions a exercir.

L'edifici es presenta com un conjunt de marquesines que cobreixen la zona d'assortidors i uns volums coberts que allotgen funcions de suport. La forma i l'escala de l'edifici tenen referències paisatgístiques i persegueix identificar en el territori una sèrie d'elements que indiquen de forma immediata la presència d'una gasolinera, d'ací la seu singular volumetria.

Les marquesines es formen a manera de grans bolets de formigó armat, solució adoptada igualment per a la resolució

estructural del bar. La zona d'oficines i administració es resol per mitjà de paraboloides també de formigó. La subdivisió de l'espai obert cobert en peces senzilles de la mateixa forma però de diferents grandàries, que protegeixen individualment a cada un dels assortidors, li confereixen paràmetres de flexibilitat i d'escala. Suposa l'aposta per solucions constructives de superfícies reglades com una alternativa moderna a l'estructura d'acer o formigó arquiteurada.

Fàbrica Interfruit Espanya

L'edifici va ser construït el 1965, pels arquitectes Pablo Pintado Riba i Ignacio Faure Rodrigo. Se situa junt a la carretera nacional, al sud-est del nucli urbà, sent l'únic edifici industrial de la zona.

Desenvolupa el procés industrial d'obtenció de productes derivats dels cítrics, per la qual cosa s'organitza en àrees funcionalment diferenciades. Així doncs el complex industrial està format per dos grans naus principals al voltant de les quals es disposen una sèrie de pavellons auxiliars. L'entorn de l'edificació dispersa de reduïda dimensió contrasta amb l'escala del complex. Tant la seua ubicació com la seua grandària responen a uns plantejaments estrictament funcionals. La racionalització d'aquest programa de necessitats és la vertadera base per a la concepció de l'edifici; i açò s'aplica a tots els nivells.

Destaca l'elecció del sistema d'estructura, la peça elemental del qual és el paraigua de formigó cobrint grans àrees amb un sol suport en planta. És de ressenyar la seua execució emprant encofrats desmuntables. Constitueix un esplèndid exponent de la bona arquitectura fabril dels seixanta, on es conjuguen la racionalització dels aspectes funcionals i una preocupació estètica i compositiva de l'obra, que mostra una imatge sòbria, ordenada i coherent que no descuida els aspectes constructius i estructurals.

Magatzem de taronges "Pinotxo".

El magatzem de taronges "Pinotxo", va ser construït l'any 1960 per C.L.E.O.P, sent l'arquitecte autor del projecte L. Jiménez de l'església i fou construït en 90 dies, començant les obres a l'agost i acabant-se a l'octubre. S'emplaça dins del nucli urbà, ocupant part de l'illa que recau als carrers passeig Joan Carles I, carrer Governador i carrer Beat Nicolás Factor. Aquest magatzem, de característiques particulars, va ser el primer edifici de la ciutat d'Oliva a ser construït en estructura metàl·lica. Desenvolupava el procés industrial de cítrics, i actualment es troba en un avançat estat ruïnós, que arribarà a ser possiblement irreversible si no es prenen les mesures oportunes de conservació i rehabilitació.

Xemeneies indústria rajolera.

Construïdes majoritàriament en la dècada dels 50 són l'únic exponent de l'arquitectura fabril que té la ciutat malgrat el seu constant deteriorament i abandonó. Emplaçades en ple barri de Sant Francesc, en concret en el Passeig dels rajolars només són record del passat i reflex de la forta indústria rajolera que existia a mitjan segle XX a Oliva.

EL TEMPLE

I. L'espai sagrat

Introducció

L'estudi de l'arquitectura religiosa actual a la diòcesi de València, és un tema que entra de ple en el context sociològic i urbanístic. Al llarg els anys 50 i 60 les fortes corrents d'immigració, que arriben a les grans ciutats i els seus voltants, originen una dinàmica de construcció de vivendes per poder proporcionar allotjament digne als nouvinguts procedents, majoritàriament de Ciutat Real, Albacete, Jaén, Almeria, Màlaga, etc.

D'una banda, va ser una preocupació constant de les autoritats religioses el crear i construir temples o parròquies apropiats per a la realització de la missió espiritual que els havia sigut encomanada. Per tant, durant els anys 50 i 60, es van crear i van edificar nombrosos temples i parròquies, tant a València, com en tota la seua diòcesi. D'altra banda un factor important, que va servir de punt de partida de la creació de nous temples a València, va ser la riuada de 1957, com a conseqüència de la qual es va realitzar una nova remodelació de les parròquies i se'n van construir ràpidament altres noves.

Les noves tendències en l'arquitectura religiosa que apareixen a tota la diòcesi de València, sorgeixen com a conseqüència de les noves tècniques de l'acer i el formigó, i de l'evolució de la mentalitat de l'època, que permet deixar arrere a poc a poc l'eclecticisme del segle XIX i principis del XX. Des de Notre-Dame de Raincy d'Auguste Perret en 1923, fins a Notre-Dame de Hut (Ronchamp) de Le Corbusier en 1958, es passa per una sèrie d'intents i solucions diverses, que han contribuït al singular avanç de l'arquitectura religiosa moderna amb figures com la de Miguel Fisac Serna, el gran renovador i creador dels anys 50 a Espanya i que també va ser invitat a participar en el concurs del projecte del nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís d'Oliva, i que es va excusar perquè tenia molt de treball.

Les primeres esglésies modernes

A principis del segle XX, l'extensió de les ciutats, i més particularment el naixement de grans barris obrers obligarà el clero a establir programes de construcció i a estudiar-los en un esperit de senzillesa i d'estricta economia. Així els nous materials i les tècniques que ells comporten, van fer la seua entrada als temples. L'ús del formigó i de les estructures metàl·liques s'hi imposarà. A partir de 1900 s'eleva per tot arreu esglésies heteròclites on les voltes, l'ogiva, l'arc triangular es mesclen amb les arcades de ferro i les voltes de formigó, pareix que tot està permès i quasi aconsellat en matèria de sobrecàrrega decorativa. És l'època de totes les peces muntades, de cúpules mal concebudes i de fatxades incoherents.

Sembla que els arquitectes que van construir, de 1900 a 1920, i alguns fins a la segona guerra mundial, totes aquestes esglésies, què en expressió de Claudel són verdaderament "salvatges" no s'haja plantejat mai la pregunta de «què és una església?». No és senzill respondre-la. Es pot definir el programa de l'església catòlica: tindre reunits a la vista d'una acció litúrgica i les preparacions que ella comporta, un nombre determinat de persones assistents. Segons Pichard els constructors d'esglésies estan sotmesos a tres imperatius, que són respectivament d'ordre místic, d'ordre funcional i d'ordre plàstic. Per tant, segons el seu caràcter i les seues preocupacions, cada un tendeix a donar predomini a un d'aquests imperatius de què depenen els altres.

El sacerdot posarà l'accent sobre el funcionalisme, l'arquitecte sobre el plasticisme, i potser serà la comunitat la més exigent sobre el caràcter religiós. En les grans obres, tant les del passat com les de hui en dia, veiem aquests tres imperatius recolzar-se i fortificar-se els uns amb els altres.

L'arquitectura religiosa moderna a Espanya

Després de la guerra civil es va perdre l'oportunitat que oferia una Espanya devastada per a la renovació pel que fa a l'arquitectura religiosa. Una plaga d'edificis pseudobarrocs i pseudoclàssics va cobrir el sòl hispànic. En els deu primers anys, posteriors a la fi de la guerra, l'arquitectura religiosa va estar hipnotitzada pel seu passat històric. Va ser en 1949 quan el projecte guanyador del concurs per a la nova basílica d'Aranzazu, presentat pels arquitectes Luis Laorga i Francisco Javier Sáenz d'Oiza, va iniciar les polèmiques. La planta d'Aranzazu és tradicional, cruciforme, amb absis semicircular, deambulatori amb set capelles absidals, creuer, ampla nau amb capelles adossades i atri. L'única novetat era la sinceritat amb què s'exhibien alguns materials, la combinació, a l'interior, de la pedra, el formigó i la fusta. Els projectes de la decoració, escultures d'Oteiza per a la fatxada exterior, pintures de Basterrechea i Lara per a l'interior i l'absis, van provocar l'escàndol. L'any següent d'haver començat les obres, una orde de Roma ordena la seua interrupció per estimar que l'heterodòxia amb què Oteiza planteja les imatges les fa aberrants i fins i tot profanes. Les obres són abandonades llavors a la vora de la carretera, la qual cosa va motivar una apassionada campanya

de premsa a favor del fris d'Oteiza. Al cap d'uns anys, a la primavera de l'any 1968, l'artista va poder tornar a Aranzazu per finalitzar la que seria considerada la millor obra de la seua trajectòria professional.

En 1952, Miguel Fisac Serna, que ja havia erigit amb un ideari avantguardista, l'església de l'Esperit Sant a Madrid, rep l'encàrrec d'una església i col·legi per als Dominics d'Arcas Reales, localitat propera a Valladolid. L'arquitecte, abandonant per sempre esquemes convencionals i tenint en compte finalitats funcionals i expressives (visibilitat, acústica, concentració, il·luminació eloqüent) treu tot el partit possible a la tècnica moderna, encara que se'l til·la d'efectista, per jugar amb materials per si mateix decoratius, com la rajola, la pedra, el vidre de color, etc., imprimint-los un excessiu efecte dramàtic. Fisac defineix l'arquitectura *"como un trozo de aire humanizado y bellamente limitado"*. En aquest sentit ja 600 anys abans de Crist, Lao-Tsé deia que quatre parets i un sostre no són arquitectura, sinó l'aire que queda dins. Quan l'arquitectura a edificar és un temple, el problema que se li presenta a l'arquitecte és el de crear un tros d'aire sagrat, un tros d'aire en què l'home s'hi trobe, per l'ambient material i sensorial que l'envolta, amb el desig de posar-se en contacte amb el sobrenatural, amb el desig en definitiva, d'apropar-se a Déu. Per als arquitectes catòlics de hui, el problema de l'arquitectura religiosa ha de tindre la triple qualitat de: sagrada, cristiana i actual. Fisac fa una anàlisi de les tres facetes, que seguidament exposem:

"l'Home de tots els temps ha considerat la necessitat de crear espais sagrats on els fidels se senten irresistiblement atrets cap a la comunicació amb el misteri d'allò sobrenatural"

El problema té hui una total vigència, però és necessari comptar amb les característiques especialíssimes de la nostra mentalitat. No ens serveixen els mètodes plàstics que van utilitzar els humans a través de la història per a crear l'ambient dels seus temples. Ens trobem davant de la necessitat crear un ambient sagrat, amb mitjans no sols distints, sinó fins i tot oposats als que es van seguir al llarg de la història de la humanitat.

La creació de recintes sagrats és un problema comú a tota la humanitat creient del nostre temps. El pas següent ens situa davant de les característiques específiques que ha de tindre una església, un temple cristià. No es tracta de crear només un recinte sagrat, un tros d'aire que ajude els humans a apropar-se a Déu. En una església el problema és molt més concret. Es tracta de crear un recinte per a una comunitat de fidels que assisteix al sacrifici de l'Eucaristia. Aquest caràcter específic del temple catòlic ha de donar-li unes característiques concretes: el seu dinamisme, el seu moviment quasi material d'ambient, de l'aire cap a l'altar.

Els mètodes plàstics que s'han utilitzat en altres èpoques de la història per a aconseguir el sagrat no ens serveixen, en general, ja que pretenen aconseguir una arquitectura que sembla meravellosa. Hui podíem aconseguir uns efectes de teatralitat extraordinaris aplicant la tècnica escenogràfica però ens repugna per irreverent i fals davant de l'autenticitat del misteri sobrenatural de la fe.

En conjunt, les formes i la raó de ser de l'arquitectura cristiana d'altres èpoques no ens serveixen, i acceptar-les hui com actuals seria falta d'autenticitat ja que ni les circumstàncies polítiques, socials, culturals ni tècniques són anàlogues.

Cal tindre en compte un fet important i és l'aparició en el panorama social del nostre temps, del factor

religió interromput més de dos segles pel progressisme científic ateu. No vol dir que hi haja hagut una interrupció de la fe religiosa individual, sinó que hi ha hagut una interrupció en la consideració social i col·lectiva de la religió.

S'han delimitat camps i s'han precisat conceptes que estaven poc clars. Però aquesta situació presenta també un panorama nou en el camp de l'expressió arquitectònica i iconogràfica que probablement exigirà una completa i profunda revisió de conceptes i possibilitats.

Un recinte sagrat exigeix característiques sensorials de llum, sons, que ens ajuden a considerar la nostra realitat sobrenatural. La litúrgia i les altres característiques d'una església han de col·laborar molt activament en l'expressió i formes del temple. La tècnica constructiva d'edificar una església no té perquè diferir de la de qualsevol altre edifici ja que a banda de les característiques pròpies en qualsevol altre edifici, hi ha altres factors exclusius d'una església que fan que sentim que és un edifici sagrat.

L'art abstracte, art típic del nostre temps ens mostra un amplíssim repertori d'harmonies amb què és possible aconseguir, per transparència una coloració de la llum eixint-se'n de l'ambientació ordinària dels recintes arquitectònics destinats a altres usos, proporcionant-nos un bon punt de partida. És perfectament possible que la llibertat expressiva de l'art abstracte pugui procurar-nos versions que hui puguem parèixer religioses.

Però l'expressió d'allò sagrat que s'intenta aconseguir amb les formes espacials arquitectòniques adequades de llum i coloració, no són suficients en una església catòlica, si es té un concepte dinàmic del temple".

L'arquitectura religiosa moderna en la diòcesi de València

Després de la guerra civil, l'any 1941 va haver-hi un reajustament de Parròquies estant com a bisbe auxiliar Juan Hervás. Algunes es van suprimir i es van tornar a crear. Sent necessari un nou reajustament, una Comissió Diocesana, presidida per Vicente Puchol Montis, Director del Convictori, va començar a reunir-se l'any 1956, assessorada per l'arquitecte Camilo Grau Soler. L'any 1957 es creen noves parròquies. El 2 de febrer de 1958 es va fer la Provisió de 33 Parròquies en el Palau Arquebisbal, sent Arquebisbe de la Diòcesi Marcelino Olaechea Lizaga. Als jòvens rectors els donava la demarcació parroquial i 10.000 pessetes, a més dels llibres Sacramentals.

A mesura que la immigració, atreta per la creixent industrialització de València i la seua província, i en el cas concret d'Oliva per la indústria rajolera i el comerç de la taronja, va fer que augmentara la població de les ciutats, van anar creant-se noves parròquies, fins a l'últim reajustament parroquial de l'any 1977, constituint un conjunt de 654 parròquies en la diòcesi, de les quals 141 pertanyen a València. L'arquebisbe es limitava, en general, a proporcionar el nomenament de les noves parròquies, la seua demarcació i límits i corresponia al rector buscar un lloc adequat i dur a terme totes les gestions, des de les purament econòmiques, fins a les d'ordre pastoral. Potser aquesta insuficiència de mitjans fa que la majoria de

les parròquies de nova creació, siguen modestes en la seua realització i amb un solar, moltes vegades, inadequat. Part de culpa en el problema, la té l'administració per no tindre previstos Plans Parciala a les ciutats i els seus possibles eixamplaments o la modificació posteriorment d'aquests, com ocorre amb la torre campanar de l'església de Sant Francesc d'Assís que serà un punt a tractar en aquest estudi.

Lectura litúrgica post-conciliar

Per poder comprendre les modificacions i l'evolució constructiva que ha tingut l'església de Sant Francesc d'Assís, amb motiu de la coincidència de les seues obres amb el Concili Vaticà II, és fonamental l'estudi de la litúrgia, la seua relació i interacció amb l'art, la seua evolució des dels temps apostòlics, a través dels Pares de l'església, del monacat, l'Alta Edat Mitjana amb el moviment Carolingi. El ritu Mossàrab a Espanya, la unificació amb Gregori VII en el segle XI, el Concili de Trent, que va significar de reforma apològica més que pastoral, i la creació per Sixt V, en 1588, de la Sacra Congregació de Ritus: determinant el Missal, Breviari i Pontifical. En el Concili de Trento es va produir una separació entre el sacerdot i el poble. En el segle XVIII i XIX sorgeix un moviment litúrgic que pretén acabar amb aquesta situació de separació. Pius XII en 1955 va renovar la Litúrgia de la vigília Pasqual i Setmana Santa. En 1956 el Congrés d'Assís prepara el camí per a la Constitució de la Sagrada Litúrgia, que s'hi promulgarà en 1964 al Concili Vaticà II. Les característiques del moviment litúrgic són les següents:

- 1- Retorn a les fonts. Tornar el valor de signe als ritus.
- 2- La tornada a les fonts va aportar un sentit renovat del Misteri, recuperant el caràcter místic del cristianisme, que havia estat desvirtuat per l'aristotelisme.
- 3- Es descobreix a Déu com a protagonista Crist-Mediador.
- 4- Revitalització del Misteri de Crist-Primacia del Banquet i Sacrifici Eucarístic, donant preeminència a l'altar on el banquet es realitza.
- 5- La litúrgia es celebra pel poble de Déu-Importància de la Comunitat Celebrant-Assemblea de la Comunitat a partir de l'altar.

De tot això es deriven grans conseqüències en el programa i estructuració del temple que representa l'església visible establerta per tot el món, i que ha de tindre en compte els punts següents:

- Accés dels fidels a l'acció litúrgica.
- Estructuració de l'espai-invitar a la participació.
- Espais dinàmicament oberts-corredors.
- Volum interior que expressa l'organització del poble i de la seua acció cultural.
- Espai que ordena i unifica orgànicament diverses zones funcionals, jeràrquicament articulades.

Imatge del presbiteri i nau central.

La lectura litúrgica del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís s'ha realitzat seguint aquests criteris:

1. Distribució espacial de l'assemblea: Planta.
2. Estudi del presbiteri: Altar, Seu, Paraula.
3. Sagraments: Baptisme, Penitència, Eucaristia.
4. Accessos, atri, claustre, cor.

Distribució espacial de l'assemblea

És indubtable que la planta del temple configurarà l'espai sagrat, per això és tan important la seua elecció. Cal

tindre en compte diversos factors a l'hora de planificar un temple d'acord amb les normes del Concili Vaticà II:

- Facilitar la participació activa dels fidels.
- Amplis corredors d'entrada i circulació en l'Eucaristia.
- Proximitat entre ministre i assemblea.
- Integració de l'assemblea entre si.
- Lloc adequat al presbiteri.

Encara que es podrien enumerar els diferents tipus de plantes existents en els temples parroquials de la diòcesi de València, només faré menció de la planta rectangular que és la que correspon al temple parroquial de Sant Francesc d'Assís. Aquest tipus de planta basilical, de fàcil coberta, és la típica paleocristiana, que té el seu origen a l'arquitectura civil romana. L'arquitecte alemany R. Schwarz la denomina espai camí o esquadro en marxa. Enfoca el moviment direccional cap a l'altar. La proporció ideal és 2 x 1 per a poder aconseguir major participació dels fidels. Aquesta planta tradicional ha sigut molt utilitzada a València en l'arquitectura religiosa moderna, la qual cosa prova el caràcter tradicional dels estaments religiosos valencians. L'inconvenient que presenta és d'excessiu allunyament dels fidels respecte de l'altar, la qual cosa no facilita la seua integració a l'assemblea.

Estudi del presbiteri-altar-seu-paraula

Presbiteri

La disposició i forma del presbiteri depèn bastant de la planta escollida. És tradicional a l'arquitectura religiosa donar major significat al presbiteri, acusant la forma de la seua planta i emprant materials de millor qualitat, donant d'aquesta manera una major rellevància al parament del fons del presbiteri. Es pot resoldre de dues maneres, amb materials discrets que passen desapercebuts i servisquen de fons a la iconografia, o amb materials que destaquen per si mateix. El material utilitzat en la realització del parament del presbiteri de l'església de Sant Francesc d'Assís, queda resolt amb rajola ceràmica caravista igual que els murs laterals del temple. En l'actualitat s'està estudiant com embellir el presbiteri d'acord amb l'estil arquitectònic del temple i d'aquesta manera enquadrar la imatge del Crist de l'Angúnia que el presideix i accentuar i centrar l'altar respecte a la totalitat del presbiteri.

Un element característic que té el presbiteri del temple parroquial, és la ubicació de plantes naturals al voltant de l'altar. Presideix el presbiteri la imatge del Crist de l'Angúnia, com a centre de la creació, simbolitzada en la vida de les plantes i dels fidels, per a donar culte al Pare, alhora que de Crist es rep el do de la vida simbolitzada en la pica baptismal i en la taula de l'altar. La imatge de Sant Francesc d'Assís se situa a un costat del presbiteri perquè aparega plenament aquest misteri. Des del punt de vista litúrgic el presbiteri s'adapta a les normes de la litúrgia conciliar i això es deu al fet que ha sigut construït durant el Concili Vaticà II, atenint-se a les seues normes.

Altar

L'element essencial d'un temple és l'altar. La litúrgia del Concili Vaticà II dona capital importància al Sacrifici, al Banquet Eucarístic i al Misteri Pasqual. L'evolució de l'altar ha sigut extensa, des dels primers altars portàtils de

Altar del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís. Com es pot observar es representen en baix relleu, els símbols de l'Eucaristia manifestant-se en la vinya i el blat. També es representa el Corder que trenca els set segells i que es narra en els capítols 5 i 6 de l'Apocalipsi. ("vaig veure també en la mà dreta del que està assentat en el tron un llibre, escrit per l'anvers i revers, segellat amb set segells". 5,1), ("I vaig continuar veient: Quan el Corder va obrir el primer dels set segells, vaig sentir al primer dels quatre Vivents que deia amb veu com de tro: Vine". 6,1).

Ambó del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís. Com es pot observar en ell es representa en baix relleu i marbre blanc Macael la paraula rebuda de l'Esperit Sant.

fusta en l'època de les catacumbes i persecucions, fins als sòlids i fixos a partir de l'Edicte de Milà de l'any 313, passant més tard a ser de pedra en el segle XI, per a arribar al Concili Vaticà II, en els canons 1 s'estableix que almenys l'ara siga de pedra. Fent ressenya d'allò que s'ha acordat en el Concili Vaticà II en matèria d'altars, l'Eucaristia ja no se celebrarà a esquena dels fidels, sinó de front, motiu que va originar l'adaptació de l'altar a les noves necessitats litúrgiques.

*“Convieni que el altar mayor se construya separado de la pared, de modo que se pueda girar fácilmente en torno a él y celebrar la Eucaristía de cara al pueblo. Y ocupará un lugar tan importante en el edificio que sea realmente el centro a donde espontáneamente converja la atención de toda la asamblea de fieles... Además, el presbiterio alrededor del altar tendrá tal amplitud que se puedan desarrollar cómodamente en él los ritos sagrados”.*⁷

Quant a les tipologies d'altar es definixen principalment dues:

- Altar taula que subratlla el caràcter del Banquet Eucarístic.
- Altar bloc que subratlla el caràcter de sacrifici.

L'altar que posseeix l'església de Sant Francesc d'Assís és de tipus bloc, sent les seues dimensions de 2.20 x 0.95 x 0.82 metres. Va ser dissenyat en 1984 per l'arquitecte municipal d'Oliva, José Colomar Gisbert i està realitzat en granit blanc vidre, amb un baix relleu realitzat en marbre blanc Macael on es representen motius al·lusius a l'eucaristia i al corder que trenca els set segells tal com es narra a l'Apocalipsi. Quant al funcionament litúrgic l'altar, compleix amb les normes del Concili Vaticà II.

Ambó

El Concili Vaticà II, accentua el caràcter profètic del cristianisme. L'ambó és el lloc de la proclamació de la paraula divina en la litúrgia. La forma material i col·locació de l'ambó, admet gran varietat. L'únic requisit essencial és que forme una unitat orgànica amb el presbiteri i que destaque la seua funció. En els temples valencians l'ambó és, en general portàtil, de fusta o metall. El de l'església de Sant Francesc d'Assís va ser

⁷ Capítol V. “Construcció d'esglésies i altars amb vistes a facilitar la participació activa dels fidels”. Concili Vaticà II. Constitucions. Decrets. Declaracions. Legislació.

dissenyat en 1984 per l'arquitecte municipal d'Oliva, José Colomar Gisbert, realitzant-se fix i en pedra de granit blanc vidre, amb un baix relleu realitzat en marbre blanc Macael on es representa la paraula rebuda de l'Esperit Sant, sent aquest material més encertat que el dels ambons abans esmentats.

Seu

La seu és juntament amb l'altar, l'ambó i el Sagrari element essencial del presbiteri, encara que no té la importància d'altres èpoques. La seu de l'església de Sant Francesc d'Assís és portàtil i està realitzada en fusta.

Sagraments: Baptisme, Penitència, Eucaristia

Baptisteri

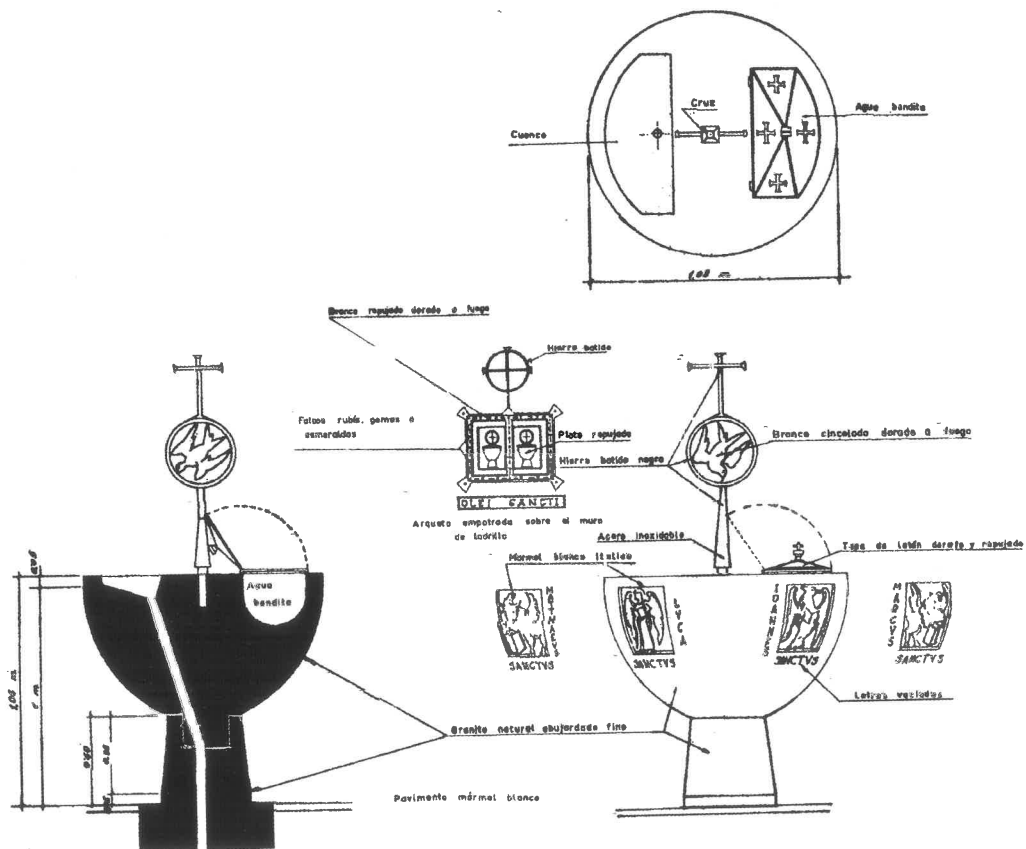
Pel que fa al sagrament del baptisme i la seua evolució, cal dir que va començar per celebrar-se en rius, ja que en les catacumbes queden vestigis evidents. La forma més freqüent era la d'immersió. A partir del segle III es va generalitzar el baptisme per infusió. Se celebrava en estructures especials aïllades o en capelles annexes a l'església. Fins al Concili Vaticà II el baptisteri se situava en capelles als peus de l'església i amb entrada directa des de l'exterior.

A partir del Concili, els liturgistes són partidaris de col·locar el baptisteri en la proximitat de l'altar per raons d'ordre pastoral, perquè els fidels, siguin testimonis i participen en aquest sagrament. Per aquest motiu, la capella que s'havia de construir per allotjar el baptisteri segons el projecte arquitectònic de 1954, no s'arriba a construir. La capella estava situada a la dreta de l'entrada principal a l'església, quedant com a testimoni, la fonamentació que posteriorment s'ocultaria amb el jardí que existeix en l'actualitat en el nàrtex.

En l'actualitat, la pila baptismal es troba emplaçada al costat esquerre del presbiteri com ordena el Concili Vaticà II. Aquesta va ser dissenyada al novembre de 1962 per l'arquitecte Joaquín Aracil Aznar, que ja havia realitzat el

Pila baptismal. Com es pot observar, la pila baptismal es troba emplaçada al costat esquerre del presbiteri com ordena el Concili Vaticà II, perquè els fidels, siguin testimonis i participen d'aquest sagrament.

Detall de la pica baptismal realitzada per Joaquín Aracil Aznar, arquitecte autor del projecte arquitectònic de Sant Francesc d'Assís en novembre de 1962.

projecte arquitectònic del nou temple parroquial en 1954. Està realitzada en granit gris Àvila, amb quatre baixos relleus realitzats en marbre blanc Itàlic, en els quals es representa els quatre evangelistes segons la manifestació de l'Apocalipsi.

Penitència

La penitència ha patit diverses transformacions al llarg de la història i la seua evolució. Des de temps apostòlics aquest sagrament tenia tres fases litúrgiques:

- Confessió de la culpa.
- Penitència pública.
- Reconciliació.

La cerimònia de l'absolució se celebrava públicament a la vista de la comunitat i davant l'altar. Més tard, al fer simultània la confessió amb la reconciliació, va perdre caràcter ritual. Fins el segle XVI el confessor s'assentava a la vista i el penitent s'agenollava al seu costat. En el segle XVII es va introduir el costum de la reixeta per influència de Sant Carles Borromeu, que en el Concili de Milà, 1565, va ordenar la separació entre confessor i penitent. Per raons de pastoral i pràctica s'aconsellen els

Imatge dels confessionaris.

confessionaris en lloc arreplegat i discret, no molt prop de les portes accés al temple per a evitar el soroll, o en alguna capella lateral. Els confessionaris han de considerar-se com a part de l'església i han d'estar previstos en els plans dels arquitectes. Ells han de decidir, degudament assessorats pels sacerdots, l'emplaçament, forma i material que vaja d'acord amb el programa litúrgic i arquitectònic de l'església. Els confessionaris de l'església de Sant Francesc d'Assís, estan correctament ubicats, ja que estan allunyats de les portes d'accés al temple i del soroll que produeix el tràfic de la carretera que passa per l'entrada del temple, i al mateix temps estan integrats darrere del parament, de manera que no lleven espai ni protagonisme a la nau lateral.

Eucaristia

A l'època de les persecucions, els fidels guardaven l'Eucaristia en les seues cases. Amb l'Edicte de Milà l'any 313, s'estableix ja un lloc apropiat al costat de l'altar. En el segle XVI el bisbe de Verona i Sant Carles Borromeu, bisbe de Milà, col·loquen el sagrari sobre l'altar. En 1863 la Sagrada Congregació de Ritus va imposar l'altar-sagrari com a fórmula única. En el segle XX, el moviment litúrgic promou la celebració de cara al poble que va inspirar el Sagrari mural i l'altar exempt.

En 1957 la Sagrada Congregació de Ritus prohibia els sagraments fora de l'altar, fins que en 1964, modificant les normes del 57 recorda que el Sagrari ha d'estar damunt de l'altar, d'un altar secundari, o en un edicle. El Concili, en la seua última instrucció recomanava una capella especial per l'eucaristia

Diferents aspectes del sagrari de l'església de Sant Francesc d'Assís.

en parròquies de nova planta, sent la solució tradicional a Espanya i sobretot a València. En els temples valencians l'emplaçament dels sagraris respon a tres tipologies:

- Tipus mural.
- En Capella de Comunió.
- Sobre un suport.

En el cas de l'església de Sant Francesc d'Assís el sagrari es correspon amb el de tipus mural, la prova és el mural que es va realitzar per a la capella del sagrari, on es representava Jesucrist junt amb els dotze apòstols en el cenacle, no es va col·locar finalment per no estar acabat. L'obra va ser començada al maig de 1974 per José Rico, sent les seues dimensions de 3.70 x 3.80. En l'actualitat l'emplaçament del sagrari no queda ben definit ja que al no quedar finalitzat el mural que es tenia previst per a la capella del sagrari, es confonen aquestes dues tipologies: La de tipus mural i sobre un suport.

El Sagrari és obra de José Sendra Sòria i està realitzat en diferents tipus de fusta, embero, bedoll, xop, taronger, moral, caoba, plàtan, pi, nouer, faig i xiprer, en forma d'Arca de l'Aliança, on té tallats diferents símbols que fan al·lusió a l'Eucaristia, la Mare de Déu i l'Antic Testament, sent un dels elements artístics més importants que posseeix aquesta església, junt amb les talles escultòriques de Francisco Teruel Francés, José Mª Ponsoda Bravo, Miguel Sales Torres, Antonio Sanjuán Villalba i José Díez López.

Accessos, atri, cor, il·luminació i vidrieres

Accessos

Els accessos són un problema fonamental en la concepció d'un temple i depenen de la seua planimetria. L'usual és col·locar-los als peus, conservant durant segles aquest emplaçament tradicional. També poden ser laterals, que donen més mobilitat a la planta, a la perspectiva i a l'espai interior del temple. A l'església de Sant Francesc d'Assís, l'accés es realitza per la fatxada principal situada al carrer Raconada de les Ermites (Carretera Nacional 332), encara que és cert que en una de les fases del projecte, es va pensar a col·locar un altre accés per la fatxada lateral del temple, en concret pel carrer Mecànic Rada.

Imatge del cor i nau central.

Atri

Un problema fonamental en un temple és el del seu aïllament acústic de l'exterior, aquest problema se soluciona per mitjà de l'atri, pati o vestíbul, que serveix per a aïllar acústicament del tràfic i els sorolls del carrer, a més de lloc de reunió i xerrada dels fidels a l'entrada o eixida del temple, i com a punt de col·locació de cartells, anuncis o notícies parroquials.

A l'església de Sant Francesc d'Assís, per a fer més efectiu l'aïllament acústic i al mateix temps protegir les portes de fusta que donen accés al temple, s'han col·locat recentment unes portes d'acer i vidre gros per a tancar l'atri i d'aquesta manera protegir les portes de fusta de les inclemències meteorològiques, a més de disminuir la contaminació acústica que produeix el trànsit de la carretera.

Cor

En el culte cristià, ha tingut enorme importància la *schola*, a causa de l'influx israelita. Durant els primers segles, no va existir *schola*. En el segle XV, el Papa Celestí V va introduir l'*Introito la Salmodia* antifonal o alternant que exigia el coneixement de tots els versicles del Salm fent-se necessari un grup de

Imatge de les vidrieres de la nau central i cor. Com es pot observar tota la il·luminació natural que posseïx el temple prové zentralment d'aquestes vidrieres. La il·luminació i utilització de vidrieres artístiques serà una de les característiques peculiars que posseïxen aquest tipus d'esglésies preconciliars. En la imatge també es pot observar la vidriera que es troba en el cor i fatxada principal del temple, en ella s'evoquen tres passatges de la vida de Sant Francesc d'Assís. En el centre està la crucifixió de Crist i la unió de Sant Francesc amb aquest Crist crucificat simbolitzat per l'abraçada que Crist li dóna. En la part esquerra de la vidriera està Sant Francesc en harmonia amb tota la creació, simbolitzada amb la imatge de predicar i donar de menjar als pardals silvestres. A la dreta està la imatge típica del germà llop. Estes vidrieres són un dels elements artístics més importants que posseïx aquest temple parroquial.

cantors especialitzats. Sant Gregori Magne crea la *Schola Cantorum* i amb ella el cant gregorià que s'usarà al llarg de l'Edat Mitjana, anomenat també cant pla. El cor a l'Edat Mitjana estava situat al centre de la nau. L'orgue apareix en el segle IX i es desenvolupa fins al segle XII.

Al Renaixement es col·loca en tribunes als costats del presbiteri. Més tard es col·loca als peus, sobre l'entrada principal, com és el cas de l'església de Sant Francesc d'Assís. En el segle XVI Palestrina crea la polifonia.

Al segle XVI adquireix auge extraordinari amb l'aparició de la polifonia i el cerimonial barroc. Pius X i Pius XII van fer panegíric, de "*Musicae Sacrae*", encíclica d'aquest últim.

Il·luminació

La llum i el foc han tingut tradicionalment àmplia significació a la simbologia sacra. A partir de l'Edicte de Milà, els cristians van usar la llum per donar ornament i esplendor al culte sagrat, a més de pel seu simbolisme religiós.

La llum pot ser:

- Natural.
- Artificial.

La Sagrada Congregació de Ritus prohibeix el llum elèctric sobre l'altar i al Santíssim Sagrament. El

llum artificial es pot utilitzar amb mestria i resulta de gran utilitat litúrgica, amb la teoria de la convergència cap al santuari.

Sense cap dubte la il·luminació natural en l'església de Sant Francesc d'Assís, és magnífica, ja que tota la llum natural que rep el temple, prové zenitalment de les vidrieres artístiques que posseeix la nau central i de la importantíssima vidriera que es troba en la fatxada principal i cor.

Aquesta vidriera les dimensions del qual són 7.62 metres de llarg per 2.46 metres d'alt i una superfície contínua de 18.74 m² és la

més gran de la comarca de la Safor, sent per tant un dels elements artístics més significatius que posseeix el temple parroquial. Va ser realitzada a Madrid en 1964 per la Societat Maumejeán Hermanos de Vidrieria Artística S.A., aquesta casa fundada en 1860, és una de les més importants en la fabricació de vidrieres artístiques de tot l'àmbit nacional.

Mural realitzat per José Ricós per a la Capella del Sagrari. No va ser col·locat per no estar acabat.

Evolució constructiva

El nou temple parroquial de Sant Francesc d'Assís de la ciutat d'Oliva, és obra de principis de la segona meitat del segle XX, i està impregnada de les característiques d'innovació i modernitat que van despuntar a finals dels anys 50. L'edifici s'emplaça en el que es coneixia antigament com a Raconada de les Ermites. Limita pel nord amb la vivenda número 12 del carrer Raconada de les Ermites i de les vivendes número 3, 5, 7, 9, 11, 13 del carrer Santa Isabel, al sud amb el carrer Mecànic Rada, a l'est amb el carrer Raconada de les Ermites (carretera nacional 332) i a l'oest amb les vivendes número 5, 7, 9, 11 del carrer Santa Rosa. La superfície del solar és de 1030'01 m², corresponent a la part construïda 893'23 m². El projecte arquitectònic firmat el 31 de desembre de 1954, és obra dels arquitectes Joaquín Aracil Aznar, José Joaquín Aracil Belloch i Rafael Contel Comenge.

Dins de l'oscil·lació d'arquitectura d'inspiració tradicional i innovadora, pareix que a Oliva hi ha una decantació per les fórmules noves. En aquest sentit són significatives les paraules Joaquín Aracil Aznar: "*ésta es la iglesia de nuestro tiempo, que seguramente será duramente enjuiciada*" i afirma: "*hará que sea Oliva la que dé ejemplo de tener la primera iglesia de la diócesis que responda a las necesidades de la vida actual.*"

Fent insistència en el plantejament general, de consideracions estético-religioses, l'arquitecte, autor del projecte, presenta dos projectes, un pressupostat en 1.500.000 pessetes en arquitectura moderna i innovadora i l'altre en 2.250.000 pessetes en arquitectura tradicional. Tots dos són plenament coincidents amb els aires de modernitat que cristal·litzaran al cap d'uns anys el Concili Vaticà II (1962-1965) en matèria litúrgica i arquitectònica.

Com ocorre en tantes obres, la realització final no sempre s'ajusta al projecte arquitectònic inicial: bé siga per la llarga duració de les obres, el desbordament dels pressupostos, el canvi en la direcció o qualsevol altre motiu. També l'actual temple parroquial de Sant Francesc d'Assís difereix prou del projecte arquitectònic original. Basant-nos en les anotacions de Joaquín Aracil Aznar, l'edifici original tenia "*dos naves laterales, la del lado del Evangelio y la de la epístola*", fins llavors encara es mantenia la denominació tradicional abans de la instal·lació d'un ambó únic per a totes les lectures, estant l'origen de la primera en el campanar i en el de la segona el baptisteri, marcant la porta de vidre per on s'accedeix des del baptisteri al temple, com a expressió de la incorporació del neòfit a l'església. Així mateix ens diu que: "*el campanario conserva la forma tradicional modernizada... diáfano, cuadrado, de líneas rectas como rectos han de ser los actos de los hombres*".

El resultat final que tots podem observar difereix prou del projecte original, una zona enjardinada ha substituït al porticoatri ja que en un principi s'havia pensat a col·locar la pila baptismal fora del temple, tornant-se així a la tradició paleocristiana i romànica del baptisteri a l'entrada de l'església. Finalment la modificació del ritual del baptisme ha determinat la seua ubicació prop del presbiteri, al costat de l'evangeli.

Cal ressaltar la inclinació del solar que òbviament, també tenen en compte els arquitectes "*la forma*

Imatge de la construcció del temple parroquial, on podem observar les bigues triangulars tipus Pratt transportades pels camions.

irregular del solar, nos obliga tener la nave de la epístola inclinada respecto del eje principal, convergente hacia el presbiterio”.

Aquest costat oblic del solar, el de la part nord que fita amb la casa núm. 12, tindrà importants conseqüències en la modificació i resultat del campanar, situat al costat contrari, ja que en un principi era de planta tradicional, és a dir, quadrat i el que hui es contempla, és molt més complex.

La transformació és deguda, una vegada suprimit l'annex del baptisteri, a la voluntat de fer regular l'accés o jardí de la fatxada, quedant emmarcat per la paret del campanar, a un costat, i de la casa contigua, a l'altre costat. Es podria dir que es recupera la idea del nàrtex, però enjardinat i a cel obert. Aquesta afortunada solució genera una forma molt original per a la planta de la torre campanar, d'una simplicitat aparent, però de fet complexa. Es tracta de dos díedres, figura geomètrica consistent en la intersecció de

Transport amb camions de les vigues i acopis de material.

dos plans desiguals, l'un inserit dins de l'altre, de manera que el pla exterior forma un angle obtús, mentre que el pla interior forma un angle agut: imaginem la lletra V repetida dues vegades, una més oberta dins de l'altra, més tancada. L'espai interior determinat per la diferència dels angles serà aprofitat per a situar l'escala de caragol flotant amb pota helicoidal i sense espigó per a pujar al campanar, a partir de la qual les ales laterals aniran estretint-se fins a convergir en els vèrtexs externs en forma d'un xicotet xamfrà.

Segons el projecte arquitectònic de 1954, el campanar de l'església de Sant Francesc d'Assís tenia una altura de 40 metres, desglossant-se de la manera següent: 31.5 metres correspondrien a la torre campanar i 8.5 metres a la creu metàl·lica que havia de coronar-lo. Un rellotge hauria d'anar col·locat en una de les cares de la torre campanar, i en la base d'aquest, en el xamfrà dels carrers Mecànics Rada i Raconada de les Ermites (Carretera Nacional 332), sobre una mènsula de pedra calcària, hauria d'haver-hi una imatge escultòrica de 4.5 metres d'altura, del pobre Sant Francesc amb el seu germà llop.

Arribada del es vigues de la nau central.

El resultat final difereix prou del que s'havia projectat. Si bé es cert que el factor econòmic va ser primordial a l'hora de realitzar modificacions, també va influir el Pla General d'Ordenació Urbana d'Oliva (P.G.O.U.), ja que segons el (P.G.O.U.), l'altura de les vivendes que es construïren posteriorment en el barri, anava en funció de l'amplària dels carrers, decidint-se al final que no era necessari que la torre campanar arribara als 40 metres que especificava el projecte arquitectònic, i d'aquesta manera no trencar la configuració arquitectònica del barri, ja que amb l'actual altura de 25.35 metres, des de l'entrada sud de la ciutat, en concret des de les carreteres de Dénia i Pego, es podria observar la grandiositat d'aquesta moderna i innovadora obra d'arquitectura. Amb el decurs dels anys, es modificà el (P.G.O.U.), construint-se al voltant del temple, edificis de gran alçada, quedant la torre campanar relegada a un segon pla, ja que les construccions que s'anaven realitzant posteriorment absorbien part del protagonisme de l'obra arquitectònica més important de la ciutat d'Oliva, de mitjan del segle XX.

Jovens descarregant les vigues del camió.

Pel que fa a la finalització del revestiment exterior, també hi ha diferències amb allò que s'havia projectat l'any 1954. Després de molts anys d'estar inacabat, finalment el 13 de juliol de 1995, es va optar per revestir l'obra de maçoneria amb el mateix acabat que la fatxada principal de què en certa manera és continuació, un lluit de pedra projectada de color blanc grisenc amb tres grans creus, un en cada cara i una franja com a coronació en la part alta del campanar de color gris fosc. Malgrat tot, hi ha ressonàncies de les directrius del projecte inicial, els arquitectes i promotors de la parròquia, volien: *"... una iglesia... sin trajes de época... un templo de hoy, que perdurará por sus formas como cualquier catedral, recordando aquella época en que se llevó a cabo su construcción"* per això, el revestiment utilitzat és el que comunament s'utilitza hui en dia en molts altres edificis, buscant també una certa seguretat contra els desprendiments d'enderrocs que s'estaven produint i del perill d'afonament de la creu que el coronava. Per a aquest revestiment, s'opta per un color que no acusarà massa la contaminació que produeix la proximitat de la

Raconada de les ermites a finals dels anys 50. Al fons es pot observar l'assortidor de gasolina i la torre campanar de l'església de Sant Francesc en construcció.

Raconada de les Ermites en l'actualitat. Com es pot observar, l'assortidor de gasolina d'antany ja no es troba emplaçat en aquesta zona.

carretera, o en paraules de l'any 1954: *" el polvo y el barro que produce el intenso tráfico rodado de la próspera Oliva "*. El resultat final de la torre campanar després de les modificacions realitzades, respon a la idea inicial de: *" campanario diáfano, recto..."* i en les dues cares obliqües de què es compon, dos grans buits rectangulars per a la col·locació de les campanes, que segons el projecte haurien de ser: *"susceptibles de volteo, siendo preferible por su economía las fijas, eléctricas y con mando desde el coro o sacristía y así son, y es suficiente el número de éstas con un pequeño teclado se podrán conseguir los deliciosos efectos del carillón ."*

El 26 de setembre de 1998, es van col·locar les dues campanes que faltaven, perquè, amb les dues campanes existents, donaren sons harmònics. La campana major, denominada Betlem, pesa 420 Kg i la menor, de nom Marta, pesa 90 Kg. Les dues campanes ja existents s'anomenen Santa Maria, de 40 Kg, donada per l'església parroquial de Santa Maria d'Oliva i Sant Josep de 200 Kg. En l'actualitat, la torre

campanar, d'una geometria severa i aparentment senzilla, amb un perímetre de 24.40 metres i una altura de 25.35 metres, compleix totes les funcions simbólico-constructives característiques: torre campanar i tancament lateral del nàrtex, testimoniant en el conjunt del nostre patrimoni, les tendències i circumstàncies del passat més recent, però igualment interessant.

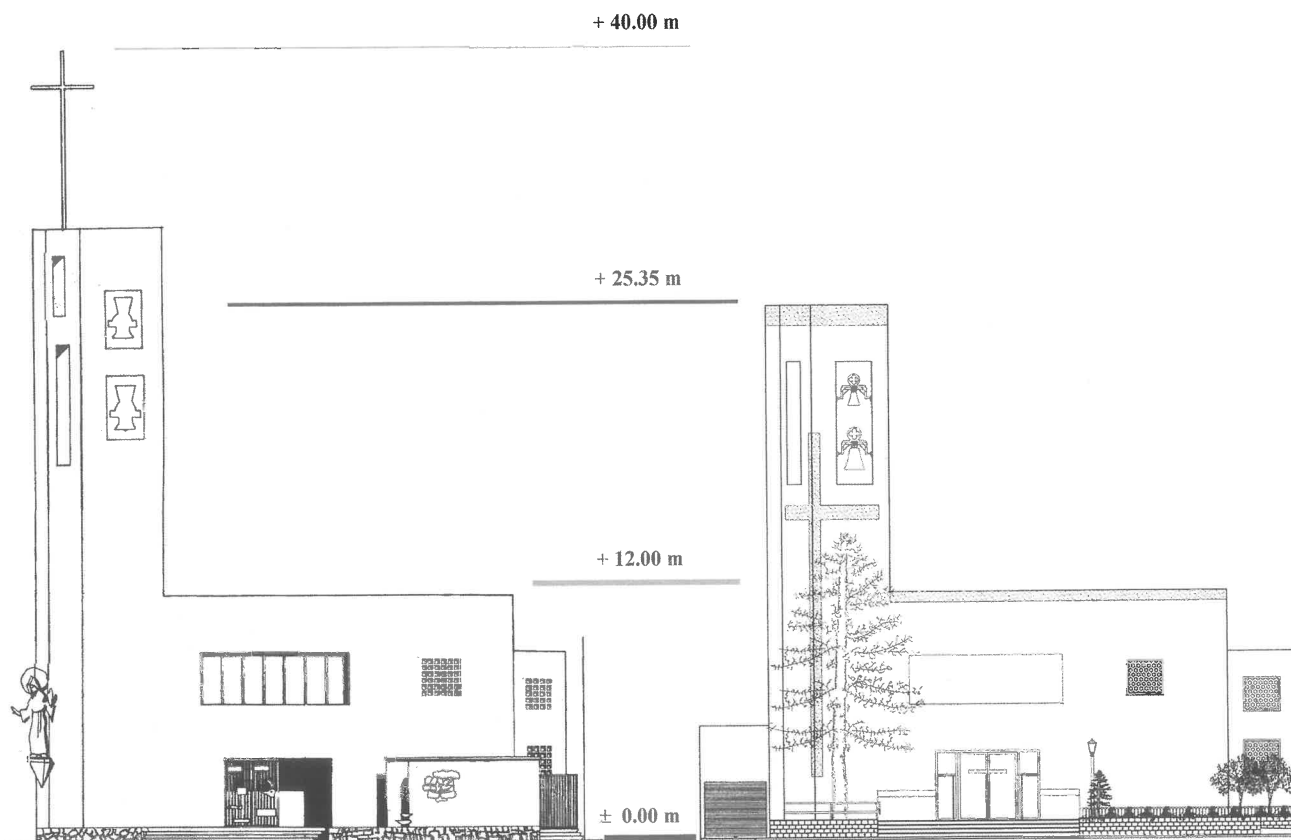
La solució adoptada en la coberta de la nau central també difereix totalment amb el que s'havia projectat. Segons el projecte, la coberta quedava resolta per mitjà d'una terrassa a la catalana formada per rajola ceràmica de dos fulls, farcit de formigó d'escòria i capa d'enrasament, cartó asfàltic, barandats conillers i taulellet ceràmic d'Asp, sobre perfils laminats. Tot el sostre de sota coberta quedava forrat en fusta amb taules de 5 cm. d'ample amb els seus corresponents llistons clavats. Finalment es va optar per una coberta de bigues triangulars tipus Pratt, perfils laminats i revoltos de formigó, cobrint-se tota la coberta amb plaques de fibrociment ondulat i el sostre amb un aplacat d'escaiola i plaques de poliuretà amb motius decoratius. Aquesta modificació realitzada a la coberta va sorgir com a conseqüència d'il·luminar zenitalment, amb llum natural, l'interior del temple, aprofitant-se els buits que quedaven entre els muntants i les diagonals de les bigues tipus Pratt per a la col·locació de vidrieres artístiques, sent aquesta solució una de les característiques peculiars que defineixen els tipus d'esglésies preconiliars.

Seguint amb el projecte, i segons paraules d'Aracil, *"el presbiterio presenta la forma de ábside y en el centro de este, un nicho poco profundo con la imagen del padre San Francisco, acompañando al Señor todo el apostolado en vidriera emplomada debidamente estilizada, sencilla y a ser posible abstracta, pues su función es dar luz y no distraer al querer descubrir lo que está mal representado"*.

Posteriorment i a mesura que avançaven les obres, s'opta per no col·locar vidrieres en el presbiteri, solucionant-se el parament vertical amb rajola ceràmica caravista, igual que el tancament lateral del temple. La decisió final que es va prendre, va influir la idea que presidira el presbiteri la imatge de Sant Francesc, juntament amb les aus i els peixos, es realitzarien totes aquestes imatges en baix relleu o mosaic venecià.

En un intent aproximat, més econòmic i poc encertat es van realitzar per mitjà de xapes de llanda les imatges, sent el resultat final molt diferent del que havien dissenyat els arquitectes, i resultava a més de pobre, de baixa qualitat artística. El 24 de maig de 1979 van ser substituïdes aquestes imatges metàl·liques al·lusives a la vida del sant titular de la parròquia, per l'actual imatge del Crist de l'Angúnia que presideix el presbiteri.

El paviment del presbiteri, quedava resolt per mitjà de lloses de marbre gris Macael de 60 x 60 assentades amb morter de calç. El 21 d'octubre de 1979 es revist amb marbre color crema tot el presbiteri. En 1984 se substitueix la taula de l'altar de fusta per l'actual altar de granit blanc vidre i marbre blanc Macael. La pavimentació del temple, segons el projecte inicial també quedava resolta per mitjà de lloses del mateix tipus que el presbiteri però, finalment, es va optar per la col·locació d'un terratzo de gra fi en peces de 40x40 en dues tonalitats, gris i blanc, ja que el terratzo va ser donat per un feligrès de la parròquia.

Torre campanar i façana principal del temple, segons el projecte arquitectònic de 1954. Com es pot observar, es tenia previst construir el baptisteri en una capella a l'entrada del temple. També en la torre campanar es previa la col·locació d'una creu metàl·lica i una escultura de 4.5 metres de Sant Francesc d'Assís amb el seu germà Ilop.

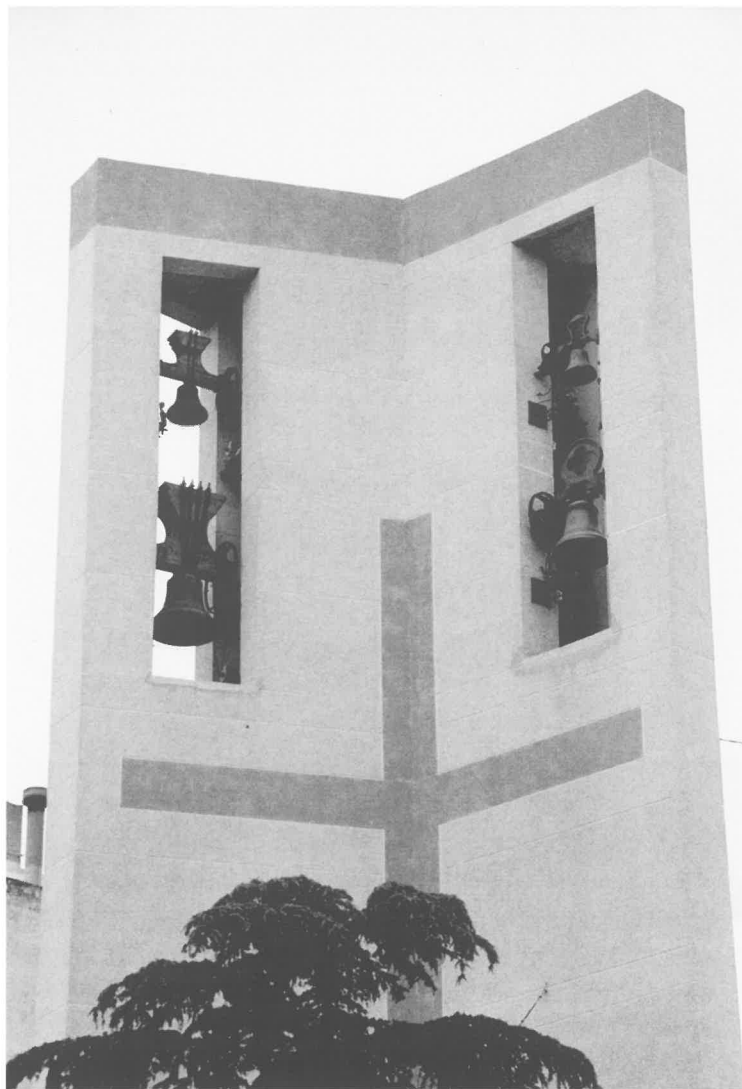
Torre campanar i façana principal del temple en l'actualitat. Amb les referències de les distintes línies de nivell de la façana, es pot observar l'altura de la torre campanar que segons el que preveu el projecte arquitectònic difereix prou de la realitat actual.

En un principi només havien d'haver-hi bancs en la nau central, aprofitant-se les naus laterals per a processons claustrals segons conta Aracil *"los bancos que alojan a los feligreses se emplazarán en la nave central, quedando los laterales para procesiones claustrales"*. A les naus laterals estaria el viacrucis, a ser possible continu sobre dos llenços de mur amb figures de grandària natural per a poder seguir-lo des d'un sol lloc.

En l'actualitat el nombre de bancs és de 80, distribuïnt-se de la manera següent: 60 bancs en la nau central i 10 bancs en cada una de les naus laterals, sent l'aforament de 530 persones en total, corresponent 430 places en bancs i 100 de peu als laterals de l'atri i cor.

El temple tampoc tindrà púlpits, com diu l'arquitecte autor del projecte: *"... son motivo de distracción y si en algún tiempo alguno de ellos pudo dar fama a una iglesia, en nuestros días desde el ambón, junto el altar, con micrófono y altavoces por toda la nave, instalados en poca altura y con poca potencia, transmitirán la palabra de Dios, sin necesidad de gritos, gestos ni extorsiones."*

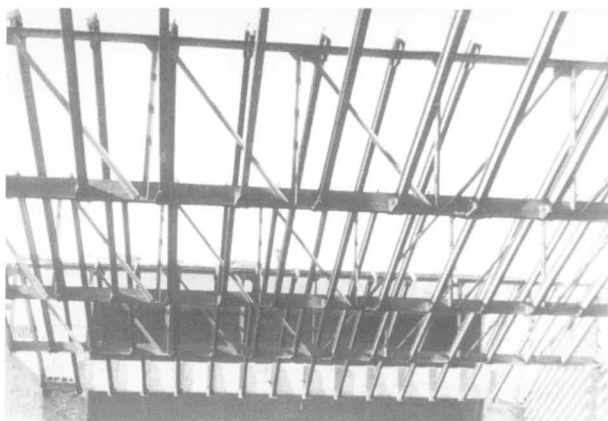
Segons els arquitectes, el temple no havia de tindre altars, per a les imatges escultòriques ja que en un principi només estava pensat per a ser embellit amb retaules i icones. En l'actualitat totes les tallés escultòriques que posseeix la parròquia són de mitjans del segle XX. Actualment el temple manca totalment de

Les campanes.

Com es pot observar en la imatge, l'estructura del temple està finalitzada. Al costat dret de l'entrada al temple, on hui en dia és el "nàrtex" es pot observar la fonamentació circular del baptisteri que en un principi havia d'estar situat a l'exterior del temple, tornant així a la tradició paleocristiana i romànica, ja que el neòfit no podria entrar a l'església si no estava batejat.

Imatge de la col·locació de les bigues triangulars tipus Pratt i dels perfils laminats utilitzats per a cobrir la nau central del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís.

retalles i pintures, a excepció de la pintura que existeix en la sagristia, que representa la visió que té

Sant Francesc, còpia d'un original de Murillo i d'una pintura mural de l'Últim Sopar, que va ser concebuda per a la capella del sagrari, no es va col·locar, finalment, per no estar finalitzada.

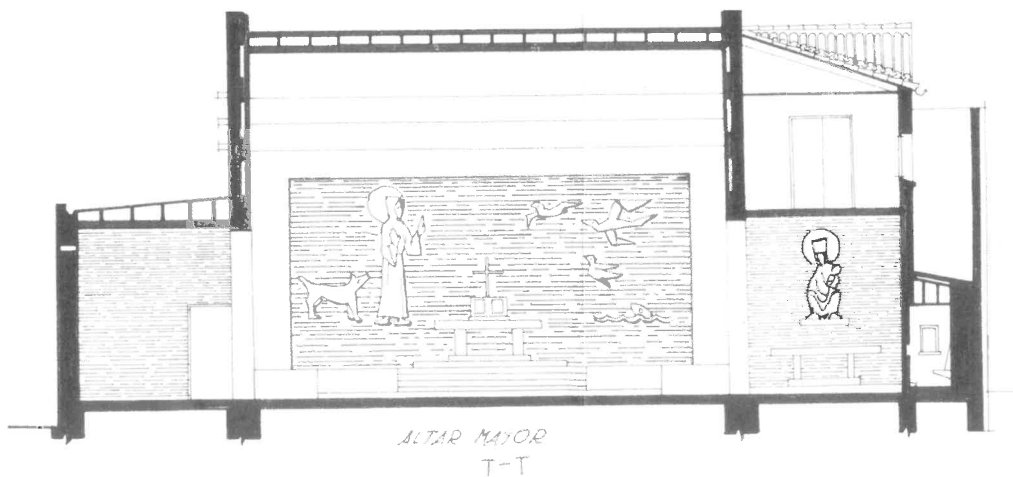
Seguint amb el projecte arquitectònic, la façana principal quedava revestida amb un esquerdejat i lluit amb morter de ciment i lloses de granit natural i en baix relleu o en mosaic venecià, els sants Francesc de Borja i Xavier, en paraules de l'arquitecte: *“En la fachada principal, en bajorrelieve o en mosaico veneciano, los santos Francisco de Borgia, oriundo de Oliva y Javier, español y también padre de la evangelización de tierras paganas”*.

Després de romandre molts anys inacabada, el 13 de juliol de 1995 es va optar per revestir la façana amb pedra projectada.

L'atri quedava tancat amb un enreixat de quatre fulls realitzats en ferro forjat, amb aplicacions de xapa esmaltada i figures simbòliques del mateix material, en paraules de

Imatge de l'església de Sant Francesc l'any 1965.

SECCIONES TRANSVERSALES

Pla secció transversal realitzada pels arquitectes autors del projecte arquitectònic de 1954. Com es pot observar esta era la idea que tenien els arquitectes respecte a l'acabat del presbiteri, en el qual es representava en baix relleu o mosaic venecià, les escenes dibuixades en la secció al·lusives a la vida del sant titular de la parròquia.

Imatge de Sant Francesc amb ocells que va presidir el presbiteri el fons del parament del presbiteri fins els anys 80.

Imatge del presbiteri en l'actualitat.

l'arquitecte: "El pórtico-atrio, queda cerrado por una cancela de hierro, abriendo al exterior con los símbolos de la Eucaristía y de la iglesia debidamente policromados."

El 2 de gener del 2003 es van col·locar unes portes d'accés al temple, per a tancar l'atri i d'aquesta manera protegir les portes de fusta, ja existents, de les inclemències meteorològiques i, al mateix temps, disminuir la contaminació acústica que produeix el tràfic de la carretera.

En resum podem dir que encara que el factor econòmic ha sigut primordial a l'hora de prendre decisions i canvis en el temple parroquial, no sols ha sigut el que més ha influït, sinó que també ha estat la coincidència de les obres amb els canvis que s'aveïnaven amb el Concili Vaticà II, en matèria litúrgica i arquitectònica, i del P.G.O.U. de la ciutat d'Oliva.

II. Els elements constructius

La fonamentació

La fonamentació del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís queda resolta per mitjà de sabates aïllades sota pilars centrals i sabates corregudes sota els murs de càrrega. Les sabates que suporten els pilars, són quadrades de 1.5 metres de llarg per 1.5 metres d'ample, executant-se per mitjà de formigó armat.

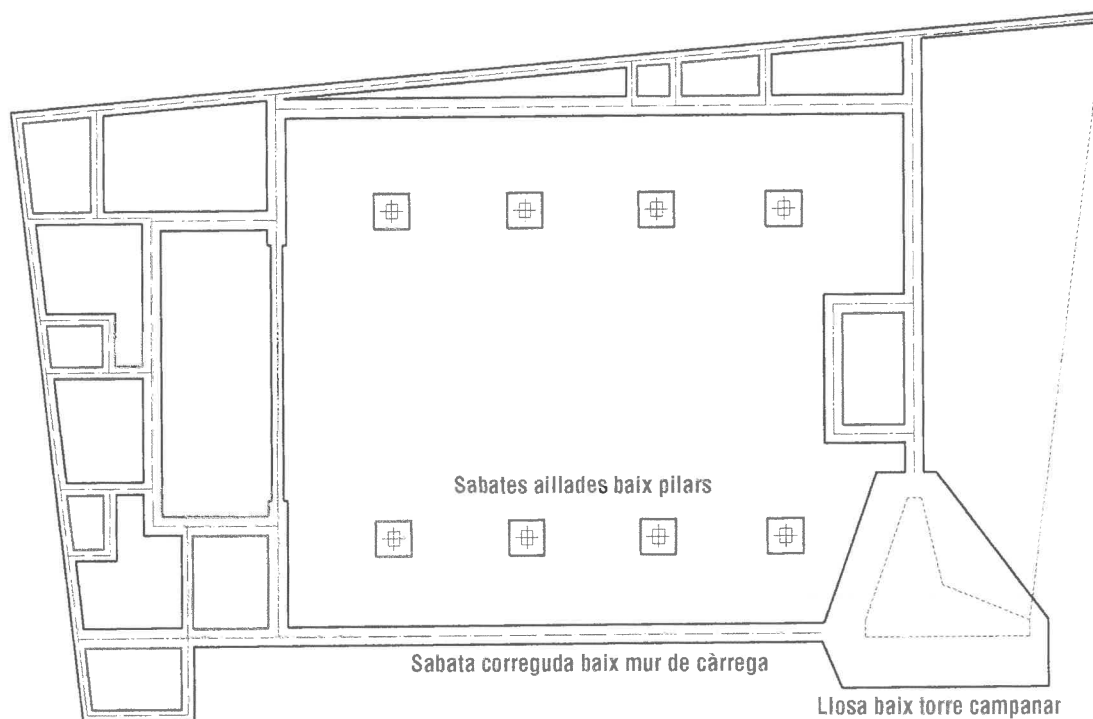
La fonamentació de la torre campanar queda resolta per mitjà d'una llosa de forma quasi triangular de 7.00 m x 7.90 m x 8.80 m. i una profunditat de 8 metres, realitzada amb de formigó armat i maçoneria de formigó.

El pes de la torre campanar és de 1.057 tones i el bloc de repartiment de càrrega de 1.073'77 tones, sent la càrrega total a transmetre al terreny de 2.130'77 tones. La missió principal de la fonamentació és la de repartir les càrregues que rep de l'edifici, a través de l'estructura, per mitjà de superfícies adequades al sòl en què es recolza.

La càrrega uniforme que té la fonamentació de la torre campanar és de 2.2 kp/cm^2 . Les accions resultants no han de superar les que admet el terreny, en el nostre cas la càrrega admissible del terreny és de 2.5 kp/cm^2 .

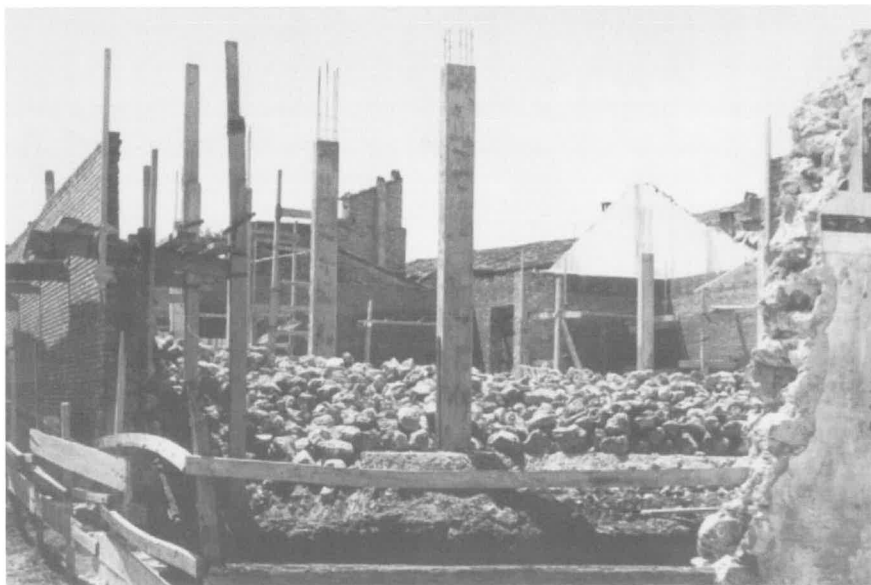
Els murs de tancament

Els murs de tancament del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, són murs compostos i de càrrega realitzats amb murets de peu i mig de grossària de rajola ceràmica caravista i maçoneria amb formigó, sent la grossària d'aquest de 45 centímetres. L'aparell utilitzat és de dues sogues i un tizó per filada, sent totes les filades iguals. Les filades tenen una junta reafonada de morter de ciment d'un centímetre de grossària en llences, quedant les llagues a os.

Pla fonamentació del Temple de Sant Francesc d'Assís segons el projecte arquitectònic de 1954.

Aquest sistema estructural es basa en el funcionament conjunt de parets i sostres, complementant-se amb la col·laboració de bigues i cercols, com a solució als buits tant de finestres, com d'escaleres que puguen a la planta superior i cor. D'aquesta organització estructural destacarem per un costat el fet d'haver de considerar les parets i sostres simultàniament, ja que treballen conjuntament, en ser elements de càrrega i arriostramiento al mateix temps. Les càrregues són transmeses als murs, per mitjà de suports, en els quals predominen els esforços a compressió, rebutjant les traccions que es pogueren produir.

Imatge de la construcció dels murs i pilars.

El paviment

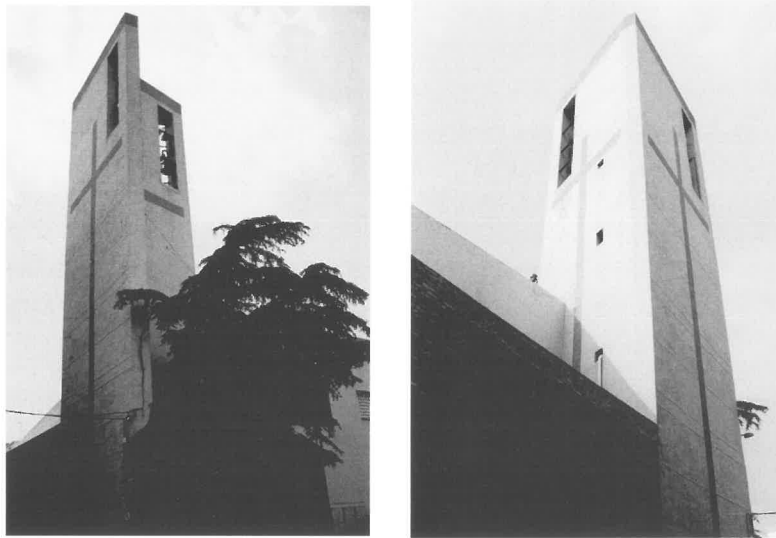
El paviment als edificis, sempre ha representat un paper secundari, sempre hi ha hagut altres parts de l'obra que han estat més considerades, quedant el paviment relegat quasi a l'oblit, o parlant-se poc d'ell. En el nostre cas la pavimentació de les naus del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, queda resolta per mitjà de peces de terratzo de gra fi, sent les seues dimensions de 40x40 centímetres i el seu color gris i blanc. Amb la combinació d'aquestes dues tonalitats es formen els dibuixos que actualment hi ha al sòl i que es reflecteixen a l'anex de plànols. El presbiteri queda pavimentat per mitjà de lloses de marbre. El tipus de terratzo que es troba a les naus i les lloses de marbre que es troben al presbiteri, compleixen en major o menor mesura, les característiques essencials per al seu bon funcionament com a paviment, tant de resistència al desgast, elasticitat per a seguir els moviments i deformacions, qualitats tèrmiques que proporcionen un cert grau d'aïllament necessari per a un millor confort, qualitats acústiques reduint la reverberació i transmissió de sons i alhora que siga antilliscant i impermeable, evitant en "certa manera" el pas de l'aigua per capil·laritat.

La coberta

La coberta és aquell element constructiu exterior que tanca superiorment l'edifici, la missió del qual és protegir el seu interior de les inclemències atmosfèriques. Cap element constructiu està tan arrelat a les condicions climàtiques com la coberta, per això és primordial una superfície impermeable, perquè la pluja s'evacue ràpidament. Així mateix el pendent necessari en termes d'estanqueïtat, només serà eficaç en funció del material que s'hi utilitzi. La coberta del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, queda resolta per mitjà de bigues en gelosia tipus Pratt, en les quals s'aprofiten els buits que deixen tant les diagonals com els muntants per a la col·locació de vidrieres. Sobre aquestes bigues, hi ha col·locats perfils laminats, omplint-se l'interreix amb revoltons de formigó, cobrint tot l' entramat amb plaques de fibrociment ondulat i damunt d'aquest s'ha optat últimament per col·locar poliuretans expandit perquè actue com a aïllant tèrmic. De sota està coberta actualment per un fals sostre d'escaiola i sobre aquest, recentment s'han col·locat plaques de poliuretà amb motius decoratius, no sobrecarregant d'aquesta manera amb pes el fals sostre d'escaiola i al mateix temps augmentant l'aïllament tèrmic. És molt important que la coberta complisca unes funcions mínimes d'estanqueïtat, durabilitat, resistència, estabilitat, aïllament, facilitat de reparació i manteniment, ja que en un edifici el primer element que es veu afectat per un estat ruïnós és la coberta, de tal manera que l'estructura general de l'edifici començarà un procés de deteriorament que culminarà amb la ruïna total.

Coberta del temple parroquial. Com es pot observar, la nau central, queda resolta

Imatges de la torre campanar.

La torre campanar

La campana és l'instrument utilitzat des de temps immemorials per la majoria de les religions per a cridar els seus fidels a l'oració. A l'arquitectura tradicional espanyola, comptem amb dos elements arquitectònics dedicats exclusivament a allotjar les campanes: La torre campanar i l'espadanya. Normalment la torre campanar és de major importància, ja que acompanya les esglésies principals. Originàriament la seua funció no era la de sustentar les campanes ja que l'ús d'aquestes és posterior a l'aparició de la torre. La seua missió original va ser la defensa de les esglésies, és ha dir, feia funció de torre talaia. L'espadanya és un campanar format per una sola paret, en la qual estan oberts els buits per a col·locar les campanes, quedant relegada als temples de menor importància.

En el nostre cas el temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, té una torre campanar de 25,35 metres d'altura i un perímetre de 26,40 metres. La torre campanar descansa sobre un sòcol de cadiratge, realitzant-se el seu fust amb formigó armat i maçoneria de formigó. El revestiment exterior esta realitzat per mitjà de pedra projectada de color blanc grisenc amb tres grans creus una en cada cara i una franja com a coronació en la part alta de la torre campanar de color gris fosc. El campanar està compost per quatre campanes: Betlem de 420 Kg. Sant Josep de 200 Kg. Marta de 90 Kg i Santa Maria de 40 Kg.

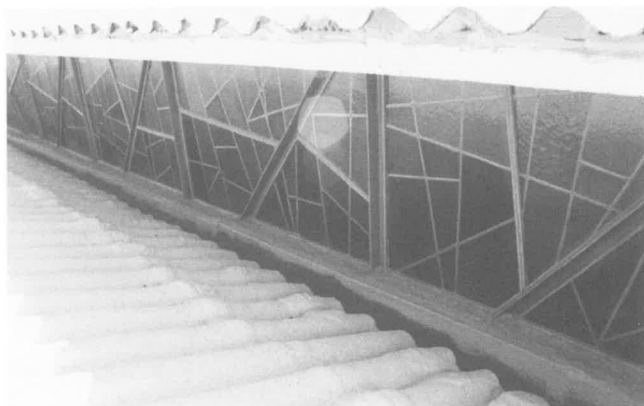
Les portes i finestres

L'obertura de finestres en el temple parroquial de Sant Francesc d'Assís, és pràcticament nul·la, ja que al ser construït sobre un mur de càrrega, les obertures es consideren com un punt dèbil i vulnerable. Per aquesta raó, tota la il·luminació natural que rep el temple des de l'exterior prové zenitalment de les vidrieres de la coberta de la nau central i de la vidriera que es troba col·locada al cor i fatxada principal.

Els murs de càrrega que tenen llindes són: El mur de partició entre el presbiteri i la sagristia on es troba la porta d'accés, el mur de tancament on es troba l'accés al temple per la façana lateral (carrer Mecànic Rada), el mur de la façana principal a l'entrada de l'atri (carrer Gabriel Ciscar-carretera nacional 332) i on es troba col·locada la vidriera principal.

Les portes del temple parroquial, són de fusta de mobila de disseny senzill realitzades per mitjà de quarterons formats per un bastidor quadriculat amb muntants i travessers. El filet que tanca els quarterons, sobrepasa lleugerament el nivell dels muntants i travessers.

Les portes exteriors que tanquen l'atri, col·locades el 2 de gener del 2003, estan realitzades en acer inoxidable esmerilat de 3,43 x 5,04 metres. La porta principal es compon d'un vidre laminar 5+5 opac amb mecanisme de fre. Les portes laterals de 2,10 x 1.00 metres, es componen també de mecanisme de fre i vidres laminats 5+5 translúcids, per a facilitar la circulació de persones.

Imatge d'una de les bigues tipus Pratt. Sobre esta biga es recolzen els perfils laminats, quedant farcit d'intereix d'aquests per mitjà de revoltons de formigó, cobrint-se tot el conjunt amb plaques de fibrociment ondulat i poliuretans expandit. També es poden observar les vidrieres artístiques col·locades entre els muntants i les diagonals de la biga i que il·luminen zenitalment amb llum natural d'interior del temple.

Portes principals d'accés al temple.

Conclusions

Després d'analitzar tot allò que s'ha redactat en aquest Treball Científic Constructiu, he de reafirmar que l'església de Sant Francesc d'Assís d'Oliva compleix amb tots els requisits que el Concili Vaticà II adopta en matèria litúrgica i arquitectònica. Construïda en estil modern, innovador i funcional pels arquitectes Joaquín Aracil Aznar, José Joaquín Aracil Belloch i Rafael Contel Comenge i l'aparellador José López Casasempere, és la millor mostra d'arquitectura de mitjan del segle XX que té la ciutat d'Oliva i un dels majors exponents arquitectònics pel que fa a esglésies preconciliars de tota la diòcesi de València. En aquest treball he pretès posar de manifest els coneixements adquirits durant els meus estudis d'Arquitectura Tècnica, aplicant els distints camps apresos, amb la descripció dels diferents elements arquitectònics i constructius, l'estudi de les patologies, la busca i recopilació d'informació tant fotogràfica, documental i testimonial per a la introducció històrica, l'anàlisi dels diferents materials emprats en la construcció d'aquest edifici, la realització del desenvolupament gràfic, etc. He de dir que es deurien donar a conèixer tots els elements arquitectònics i artístics que posseeix esta església, ja que passen desapercibuts, i els que certament ens hem fixat i valorem cada un dels elements arquitectònics i artístics que posseeix aquest temple, ens acomplexem al voler comparar-los amb els grans estils arquitectònics que es poden contemplar en altres edificis de la ciutat d'Oliva, però com ja he comentat en la introducció d'aquest treball, cada edifici és testimoni d'una etapa històrica en què es reflecteix la tecnologia, la cultura, l'economia, la societat i els costums d'una època i lloc determinat. En resum es pot dir que tres factors fonamentals són els que incideixen en l'arquitectura i construcció del temple parroquial de Sant Francesc d'Assís:

- 1r - L'economia.
- 2n - La immigració i creixement demogràfic.
- 3r - El Concili Vaticà II.

Tot això crea un entorn econòmic, urbanístic i litúrgic que condicionarà en gran manera la dita arquitectura. No cal oblidar l'interés i utilitat que té aquest treball per a la parròquia de Sant Francesc d'Assís que amb motiu de la celebració del seu cinquantenari ha sigut un al·licient més per a la busca i recopilació tant de documents, fotografies i testimonis i d'aquesta manera poder anar fonamentant els orígens històrics, arquitectònics i constructius d'aquesta parròquia. Per a finalitzar vull agrair la inestimable ajuda de Miguel García Aznar rector de Sant Francesc d'Assís, per la seua col·laboració i ànims que m'ha infós per a portar aquest Treball Científic Constructiu cap avant. A Rafael Contel Comenge, arquitecte autor del projecte arquitectònic de l'església de Sant Francesc d'Assís, pel seu testimoni i interès lloc en la realització d'este treball. A Juan Gomis Gomez-Ygual professor tutor d'aquest Treball Final de Carrera, per haver comprés des del principi l'essència i finalitat d'aquest T.F.C. Al tribunal del T.F.C. per donar finalment el vistiplau als objectius que es pretenien desenvolupar en aquest T.F.C., i en especial a totes les persones, millor dit als meus amics, que han col·laborat i han aportat el seu granet d'arena, ja siga en les qüestions arquitectòniques i constructives, informàtiques, fotogràfiques o documentals.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Fonts:

- Arxiu Parroquial de Sant Francesc d'Assís d'Oliva.
- Arxiu Parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva.

Biblioteques:

- Biblioteca General Universitat Politècnica de València.
- Biblioteca de l'Escola Tècnica Superior de Gestió en l'Edificació de València.
- Biblioteca de la Parròquia de Sant Francesc d'Assís d'Oliva.

Revistes:

- Butlletí Oficial de l'Arquebisbat de València, núm. 2601, pàgina 489.
- Al·leluia Parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva, any 1957, núm. 855, 859, 860.
- Llibres de festes en honor a Sant Francesc d'Assís, patró d'Oliva, anys 1986-1987
- Aureba núm. 10, article "*Any de campanars (II)*" realitzat per Francisco Mestre Pons.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- AA.VV.: *Iniciació a la Història d'Oliva*. València, 1985 2a edició.
- AA.VV.: *Registre d'arquitectura del s. XX, Comunitat Valenciana*. València, 2002. 2 volums.
- AA.VV.: *L'art del segle XX*. Barcelona, 1990 2a edició. 2 volums.
- AA.VV.: *Història de l'art espanyol. El segle dels creadors, avantguarda i tradició en l'alba d'un mil·lenni*. Barcelona, 1997. Volum X.

- AA.VV.: *Monuments desapareguts de la Comunitat Valenciana*. València, 1999.
- BLAY NAVARRO, Juan: *Documents i dades per a la història de la ciutat d'Oliva*. València, 1960.
- CASTELL BOMBOÍ, Jose: *Sacerdots i Religiosos en Santa Maria la Major d'Oliva (1362-1996)*. València, 1996.
- COTS MORATÓ, Francisco: *Estudi historico-artístic del temple de Santa Maria la Major d'Oliva*. València, 1989.
- GARÍN FELIPE, M^a i ORTIZ DE TARANCO: *"Catalogo monumental de la província de Valencia"*. València, 1986.
- GRUP AUREBA: *"Oliva tot un poble"*. València, 1986.
- MARTÍNEZ MEDINA, Andrés: *L'arquitectura de la ciutat d'Alacant 1923-1943. L'aventura de la modernitat*. Alacant, 1998.
- MONSERRAT CERVERA, Miguel: *Oliva, la seua història i el seu present*.
- PI APARICI, Juan Francisco i CASTELL BOMBOI, Jose: *Aproximació històrica al convent de la visitació de la nostra Senyora a Santa Isabel de les Clarisses Descalces d'Oliva 1564-1998*. València, 1999.
- PONS MONCHO, Francisco: *"Sant Roc d'Oliva, apunts històrics"*. València, 1989.
- RODRIGO ZARZOSA, Carmen: *L'arquitectura religiosa valenciana*. València, 2000.

Annexos

MEMÒRIA DESCRIPTIVA DEL PROJECTE DE LA NOVA
ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC D'ASSÍS D'OLIVA
1954

PROYECTO

DE

NUEVA PARROQUIA DE SAN FRANCISCO

SITUACION: OLIVA (Valencia)

PROPIETARIO:

INDICE DEL CONTENIDO

Memorias Descriptivas

JOAQUIN ARACIL AZNAR

ARQUITECTO

San Nicolás, 19 - ALCOY

NUEVA PARROQUIA DE SAN FRANCISCO

O L I V A

El alto fervor que empuja
el alma de España sabrá crear
nuevas formas artísticas al
contacto con las gloriosas del
pasado.

(Pfo XI)

CONSIDERACIONES GENERALES

Das son los proyectos que se presentan, A) y B) con las normas que se nos dan de "Iglesia moderna, diáfana, sin capilla reservada y con baptisterio", a las que añadimos "de fácil construcción; sin púlpitos, dentro de las posibilidades de la Parroquia, de nueva creación, capaz de tener en unión ante el Señor Sacramentado, a quien con El, quiera estar íntimamente unido".-

No hemos olvidado al hacer los dos estudios el estado en que se encuentra la humanidad dentro de la vida actual, haciendo que Dios presida en ambas, su santa casa, para concentrar en su Cuerpo Vivo, todo nuestro amor.-

El sistema constructivo es a base de elevación del solar sobre nivel de las calles para conseguir mayor esbeltez, facilitando los desagües, evitando la humedad del terreno natural, el polvo y el barro que produce el intenso tráfico rodado de la próspera Oliva.- Así mismo la diáfandad, la economía en materiales y estructuras, los techos planos cubiertos por terrazas, a libre dilatación, de sostenimiento más económico que los tejados ordinarios; repetición de correas, andamios y cimbras.- En suma: sistemas rápidos para no cansar de manera macabra a la feligresía, con el fin de alcanzar medios económicos para llevar las obras a su fin.-

¿Una iglesia ha de parecerse a una iglesia? En nada se semeja iglesia gótica a una basílica romana primitiva.- Y ¿tanto se parece una iglesia gótica a una barroca o neoclásica, o bien a la de la época de Fompier?

Una iglesia, la casa de Dios, ha de ser esto IGLESIA, Iglesia viva y si vive vivirá con nosotros, con nuestra arquitectura de hoy, como vamos vestidos y vivimos, sin trajes de época, que el vivir

hoy no es mal vivir, que bueno es el mundo y en todo tiempo hubo quien mal vivió.-

La iglesia es la casa de Dios para los hombres, y ha de ser función de éstos, con las condiciones de alegría, bienestar y a escala humana.-

La Parroquia ideal, es aquella que en todo atiende a la Parroquia: iglesia, escuelas, deportes, centro cultural, beneficencia, etc., lo que no podemos conseguir sobre nuestro solar, si no en ínfima parte.-

De aquí las dos tendencias existentes hoy día: las escuetas y las que disponen de algunas dependencias y trasteros, que sólo son éstos: trasteros.-

Si han de atenderse las dos finalidades obligatorias de la Iglesia y en nuestro caso no podemos dar solución, dejemos la iglesia exenta de locales complicados y en otro lugar, concentremos todas las obligaciones, evitando por la disgregación de lugares y locales de la Acción Católica, que llegen las dudas y despistes del lugar donde nos hemos de congregar.- Con Dios y por Dios entreguemos toda nuestra acción sobre los pobres de alma y de cuerpo.-

La capacidad útil de las iglesias es muy relativa, ya que si hay multiplicación de misas, aun en domingos no llegan éstas al colmo, excepción hecha por desgracia, de la de última hora y si en días de gran solemnidad, casi siempre de carácter popular, se llega a rebosar su cabida, puede que no excedan de tres veces al año y si es llegada una misión, a largo plazo, que concentre a la feligresía se establecen las cantandas a diferente hora.- Si es que en un momento es tanta la concurrencia, ábranse las puertas y unámonos en espíritu a las intenciones del interior, pero no nos excedamos en obras.-

¿Que se pierde espacio no ocupando todo el solar? Hemos dado el retranqueo en el proyecto A), para dar motivo al nártex que precede al baptisterio y en el proyecto B), damos alegría al futuro callejón que con el ancho previsto, será muy poco urbano, y más si tiene tránsito rodado.-

¿Que los niños concurrirán con sus juegos? Bien está que los

niños jueguen juntos a la casa de Dios.-

La nave en los dos proyectos es de igual ancho y muy aproximada su longitud.- Los presbiterios capaces y en ambos el ara y el sagrario presiden el todo.-

Sin púlpitos que a más de ser cara su construcción, son motivo de distracción y si en un tiempo alguno de ellos pudo dar fama a una iglesia, sobra en nuestros días por que desde el ambón, junto al altar, con micrófono y altavoces por toda la nave, instalados a poca altura y con poca potencia, transmiten la palabra de Dios, sin necesidad de gritos, gestos ni estorsiones.-

Somos partidarios del menor número de altares, dedicando un altar o presidiendo la nave al humilde de San Francisco.- La Santísima Virgen Madre de Dios, lo acompañará desde una columna, así como San José.- La pluralidad de altares no ha hecho a la piedad ni más ardiente ni menos profunda.-

Cristo en cruz grande sobre el ara, durante la celebración del santo sacrificio; el sagrario, que guarda el Cuerpo Vivo de Dios, ha de dominar el todo.-

La capilla de Comunión, se creó por bula pontificia a causa de ser malos cristianos, incorrectos con Nuestro Redentor y por falta de energía de los párrocos.- Los confesionarios dentro de una misma zona y de haber altares laterales, sólo sobre un muro.-

Las vidrieras muy sencillas, ha ser posibles abstractas, pues su función es dar luz y no distraer al querer descubrir lo que está mal representado.-

El Vía-Crucis ha ser posible, continúa sobre dos lienzos de muro con figuras a tamaño natural para poderlo seguir desde un sólo lugar.-

Los bancos alojan 344 feligreses.- Las campanas y los relojes serán eléctricos, ya que caben los acumuladores para la que toca a misa y para el reloj; en ambos casos el número de campanas, tubos, amillos o timbres, pueda ser elevado y alcanzar por la electricidad un perfecto carrillón, que funcione desde el coro.-

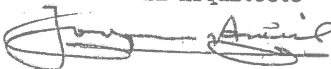
El proyecto A) con aspecto tradicional.-

El proyecto B) es la síntesis del templo de hoy, que perdurará

por sus formas como cualquier catedral, recordando aquella época
en que se llevó a cabo su construcción.-

El proyecto B) vale como uno y el A) vale como dos.-

OLIVA, 31 de Diciembre de 1.954
-El Arquitecto-

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Joaquín Aracil', written in a cursive style with a large initial 'J'.

Firmado: Joaquín Aracil

NUEVA PARROQUIA DE SAN FRANCISCO

O L I V A

Para que todos sean uno
como Tú oh Padre estás
en mí y yo en tí; para
que ellos sean uno en
nosotros.-

PROYECTO "A"
=====

MEMORIA DESCRIPTIVA.-

Tiene la nave principal 13,50 metros entre ejes de pilares y dos laterales asimétricas, destinada la del lado del Evangelio a confesionarios y para altares la de la Epístola, estando en el origen de la primera el campanario y el baptisterio en el de la segunda.-

Presenta la forma de las primitivas basílicas romanas, substituyéndose el techo de armadura de madera, por el techo plano de hormigón armado con pequeños resaltes, y sobre la losa superior, la forjada sobre tabiquillos de ladrillo hueco a libre dilatación, procedimiento que se sigue para los techos de las naves laterales, presbiterio, coro y demás dependencias.-

Las grandes vigas de hormigón armado de la nave central, se calcularán en pórtico sobre los soportes verticales, embebidos en los muros y arriostrados por las vigas de los techos de las naves laterales.- Los arcos que sostienen la parte alta de los muros laterales, están formados por cinco hojas de ladrillo y sobre éstos la obra de ladrillo hueco o mampostería, enlucida a dos caras.-

Las paredes laterales de ambas naves, son de mampostería vista rejuntada; el arco formero que separa la nave del presbiterio, es de ladrillo visto y todo el presbiterio lleva revestimiento de piedra caliza (mármol) de color, debidamente pulida y aplantillada.-

El campanario descansa sobre un zócalo de sillería; su fuste es de mampostería vista, siendo de ladrillo con estuco hidráulico de color la zona de campanas y de ladrillo rojo visto su remate, cubriendo el tejadillo de remate con pizarra natural o tejas de plomo o zinc a libre dilatación.-

Precede la entrada, un pequeño pórtico de hormigón armado sobre la

puerta principal, encontrando el atrio capáz para que puedan abrirse las tres puertas sin estorbos, facilitando la salida.- Por las puertas laterales se llega a los pequeños vestíbulos del agua bendita, ingresando en el templo por medio de las puertas de cristal.- Sobre toda esta parte se encuentra el coro de los cantores y el órgano.- En la calle lateral, existe otra entrada facilitando el acceso y los servicios.¶

Al emplazar los bancos en la nave central, quedan los laterales para procesiones claustales.-

El altar mayor de marmol oscuro, se eleva un metro sobre el nivel de la nave, quedando la masa exenta, dando paso al sagrario, que a la vez es el pedestal del expositor, cubierto por baldequín de material o madera en relieve, dorado con panes de oro fino y sostenido por dos columnas de marmol.-

Este presbiterio, presenta la forma de ábside y en centro el nicho poco profundo con la imagen del padre San Francisco y acompañando al Señor todo el apostolado en vidriera emplomada debidamente estilizada.- Los ambonas para el oficio del domingo y festividades, suplen los púlpitos y en caso de ejercicios espirituales, desde ellos alcanzan mayor compenetración y recogimiento los ejercitantes.-

La forma irregular del solar, nos obliga a tener la nave del lado de la Epístola inclinada respecto al eje principal, convergente hacia el presbiterio.- Teniendo en cuenta esta circunstancia, hemos embebido los pilares en el muro, falseándolo por crugias con muretes para que queden paralelas al eje con lo que conseguimos cinco espacios susceptibles de cinco altares, que bien pudieran dedicarse a los cinco misterios gozosos del santo rosario, en gracia a la Santísima Madre de Dios quedando éstas visibles desde cualquier punto y sin estar de espaldas o de lado respecto al sagrario, durante la celebración de las misas.-

Si se arguye que las devociones son necesarias, no lo negamos, pero seamos muy devotos y tengamos pocas devociones.- La dedicación a un santo en su día festivo, puede hacerse con una imagen eventual, sobre un pedestal, próximo al altar mayor.- ¿Que culpa tienen los santos que cada día se conmemore en la misa de no tener altar?

Si observamos el frente interior de la iglesia, veremos dos bajos relieves que así mismo pueden ser pintura mural, con la Asunción y la

Piedad.- Nacimiento.- Vida en el Sagrario.- Muerte en la Cruz y Dolor de la Madre.-

El baptisterio está precedido del narthex, por donde entra el catecúmeno a recibir el sacramento del bautismo, sacramento que en muchos casos es motivo de irreverencias involuntarias causadas por la venida de un nuevo cristiano para Dios, pero expansiones que se deben evitar, como se evitan en el momento de otros sacramentos.- La pila baustimal, se proyecta rectangular o circular y recibe la luz cenital; los muros en los nichos se policromarán con imágenes alusivas al acto, y la puerta de ingreso que dá paso al nuevo cristiano para ir hacia el altar, a su Dios, quedará cerrada con puerta de cristal.-

De igual manera se cerrarán las puertas que comunican la nave con la absidiola, no visible, o pasillo de servicios.-

El campanario conserva la forma tradicional modernizada, con gran número de campanas susceptibles de volteo, siendo preferibles por su economía las fijas, eléctricas y con mando desde el coro ó sacristía, y si así son y es suficiente el número de éstas con el pequeño teclado se podrán conseguir los deliciosos efectos de un carrillón.-

Las puertas de ingreso, se cierran tan sólo por el interior, pero la de la calle lateral es plegable desde el exterior.-

La vicaría va precedida de una salita de espera y sus paredes se recubren de armarios metálicos que guardan archivados todos los libros parroquiales y documentos.-

El racional, queda en un departamento exclusivamente para este fin recibiendo luz desde el patio interior.-

La sacristía muy espaciosa se ilumina por dos de sus extremos, con mesa de revestido exenta y armarios por todas las paredes.- Contigua a ésta, el pequeño cuarto de los acólitos.-

Todos estos servicios están al nivel del presbiterio para evitar los inconvenientes de los peldaños intermedios, alcanzando la altura con aportaciones de grava y tierra limpia, nunca con cascotes o derris,-

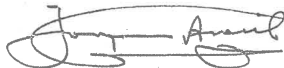
Los otros servicios anejos de la parroquia, pueden establecerse en planta alta, sobre la sacristía y acólitos, dejando libre la absidiola para que transparenten las vidrieras.-

Las dependencias contiguas al baptisterio, han de destinarse a clases de catecismo y a sala de ensayo de coros.-

En la fachada principal, en bajo relieve o en mosaico veneciano, los santos Francisco de Borgia, oriundo de Oliva y Javier, español también y padre de la evangelización de tierras paganas.- Al pie del campanario y sobre un pedestal de caliza el pobre Santo Francisco con su hermano lobo.-

El coste total de las obras sin incluir los altares, imágenes y las campanas, se eleva a la cantidad de PESETAS DOS MILLONES DOSCIENTAS CINCUENTA MIL.- (Ptas. 2.250.000.-)

ALCOY para OLIVA, á 31 de Diciembre de 1.954
-El Arquitecto-

NUEVA PARROQUIA DE SAN FRANCISCO

O L I V A

PER IPSUM ET COM IP SO ET
IN IP SO.
SUSCIPE DEPRECATIONEM NOS-
TRAM.-

P R O Y E C T O "B"

MEMORIA DESCRIPTIVA.-

Esta es la iglesia de nuestro tiempo, que seguramente será duramente enjuiciada.- Si está sumamente simplificada, es toda ella arte y sentido religioso.- Su pórtico se abre como un refugio para los fieles; su color sonríe cantando "venite et requiescite pusillum" y la cruz lateral en el campanario lleno de alegría, recuerda que si es pesada en la vida dentro hallarán Quien la llevó por nuestras culpas, perdonándonos nuestras faltas.-

La proyectamos desde dentro al exterior, pensando tan sólo en la idea de abstracción, con la comunicación con Dios, con formas escuetas y puras.-

Si en un tiempo las iglesias fueron oscuras o en penumbra, no fué debido al carácter retraído ni por mayor recogimiento, sino por la condición de los materiales y medios de que disponían.- Los materiales hoy, nos facilitan el medio de alcanzar claridad en anchos y huecos de iluminación, llevando la alegría para acompañar al Señor.-

Al quedar los muros libres en el proyecto, no quiere suponer que se excluyen los altares secundarios, que en todo caso podrán situarse sobre el de la parte de Epístola, si bien se dedica en la del Evangelio la de San Francisco, titular de la parroquia, armonizando el sentido artístico con el devocional.-,

El baptisterio, tiene acceso independiente desde la calle y la confusión y estorbo que presentan los confesionarios en las naves de las iglesias, se evita concentrándolos en un sólo lugar para fin.-

Se arguirá que se pierde mucha superficie cubierta, pero nuevamente nacemos notar, que hemos de llegar al espacio suficiente para la feligresía, aunque el número de habitantes alcance la cifra de

diez mil, pues por desgracia las iglesias sólo se concurren en grandes masas, en muy pocos días del año, y con sólo abrir el pórtico, podrán participar de los oficios, los que queden en el exterior.-

El pórtico-atrio, queda cerrado por una cancela de hierro, abriendo al exterior con los símbolos de la Eucaristía y de la Iglesia debidamente policromados.-

Hemos hablado de la luz.- Hablemos del color y observemos que los muros son lisos con estuco, pero no falseemos la luz ni el color en el presbiterio, cuyo muro de fondo es totalmente de cristal.- Es quien está allí vivo y vivo ha de ser cuanto le acompaña, plantando árboles sobre el muro medianero, que no quedarán velados por la diáfania de las lunas de cristal.-

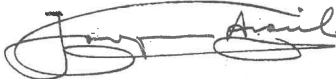
El coro en primera crugia desde éste se llegará al campanario.-

Y por fin el campanario, como hemos dicho diáfano, cuadrado, de líneas rectas como rectos han de ser los actos de los nombres.- el cuelgan las campanas o timbres, que por dispositivo eléctrico, con acumuladores para las precisas, hará que sea Oliva la que dé ejemplo de tener la primera iglesia de la diócesis que responda a las necesidades de la vida actual.-

Los servicios parroquiales, resueltos de manera escueta y un día, puede adquirirse el local o almacén para enseres temporales, evitando los trasteros, que son el peor de los inconvenientes de los templos parroquiales.-

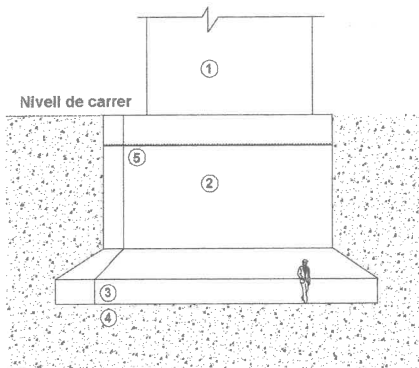
Con reparos y sin reparos, téngase muy en cuenta que esta iglesia cumple con todo lo que requiere la Liturgia, y que no puede prescindirse de la economía y eternidad, ya que su coste se eleva a la cantidad de PESETAS UN MILLON QUINIENTAS MIL (Ptas. 1.500.000.-)

ALCOY para OLIVA, á 31 de Diciembre. 1954.
-El Arquitecto-

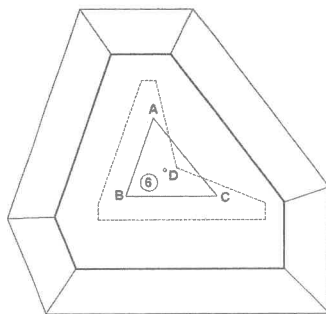

PLÀNOLS I DIBUIXOS DEL TEMPLE PARROQUIAL
DE SANT FRANCESC D'ASÍS D'OLIVA.

JOAN VICENT SERRANO LLORENS

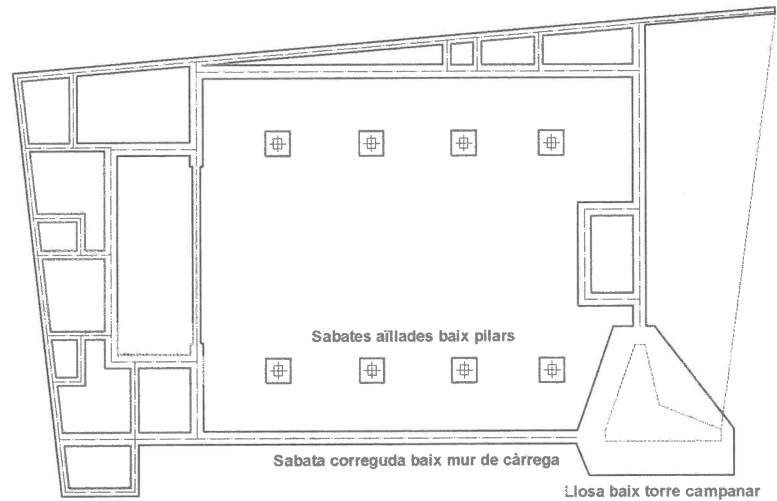

ALÇAT

PLANTA

FONAMENTACIÓ TORRE CAMPANAR

① Torre campanar pes 1.057 Tones

② Bloc repartiment càrrega 1.073'77 Tones

Total 2.130'77 Tones

③ Càrrega uniforme 2.2 Kp/cm²

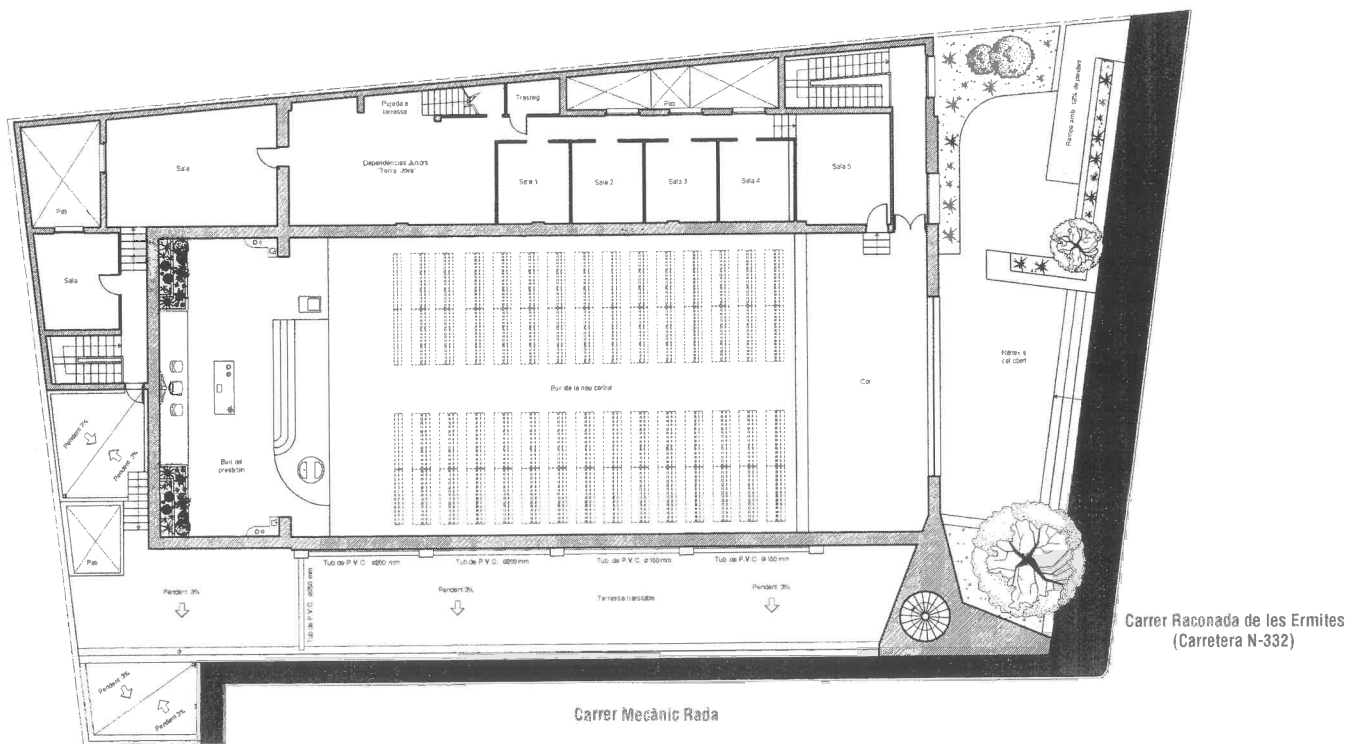
Profunditat fonamentació torre campanar 8 metres

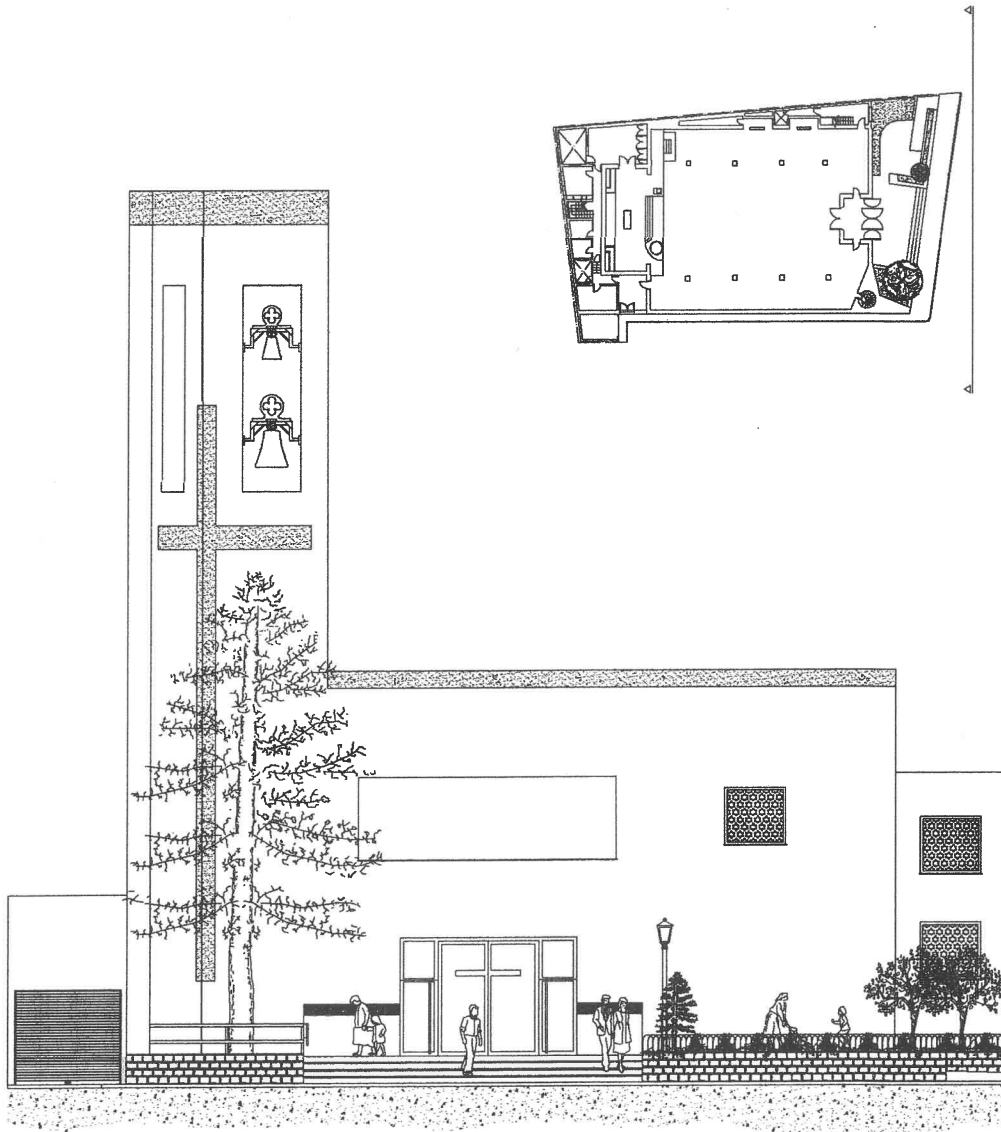
④ Càrrega admissible del terreny 2.5 Kp/cm²

⑤ Placa de repartiment

⑥ D Centre de gravetat
A,B,C Nucli central

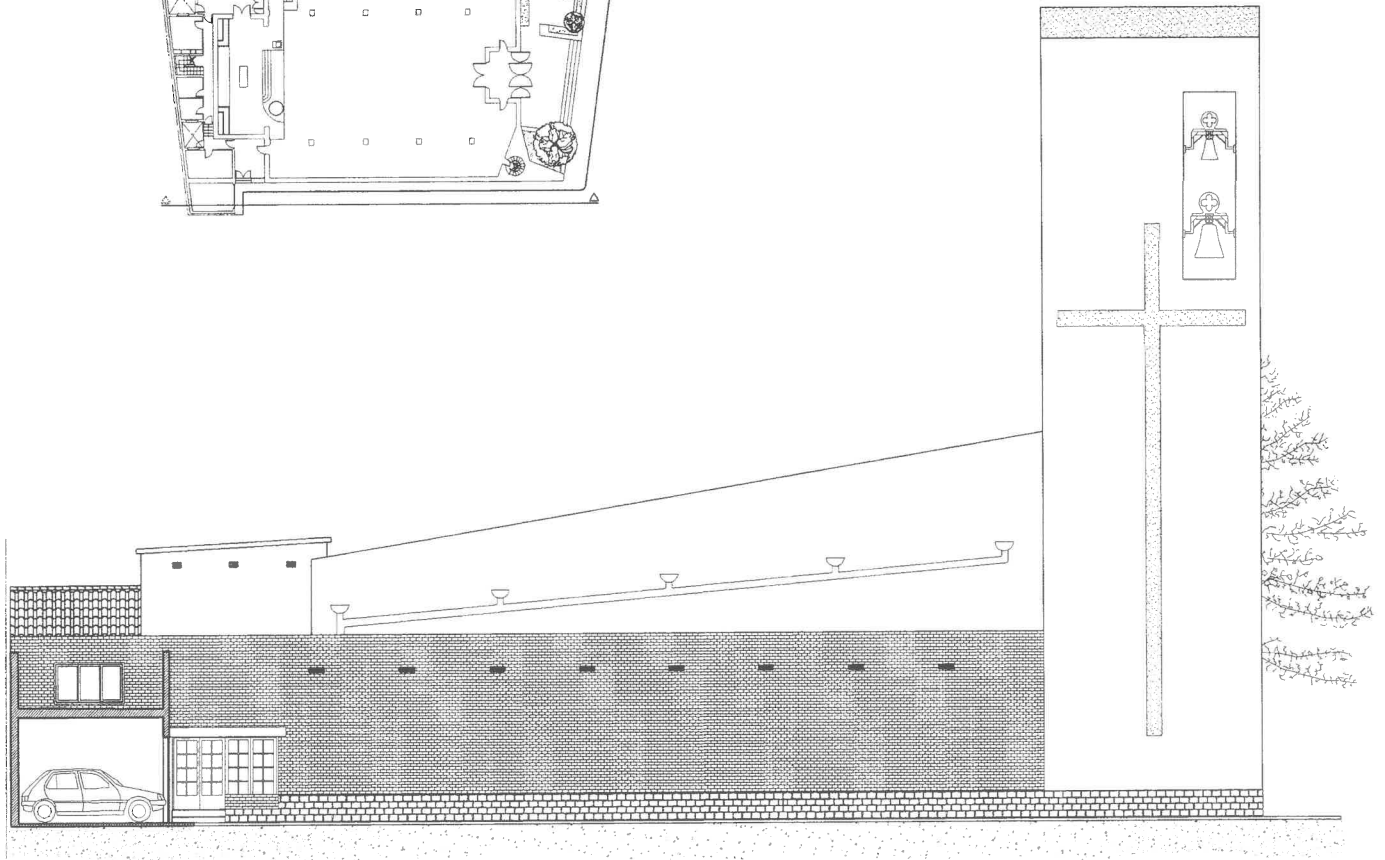
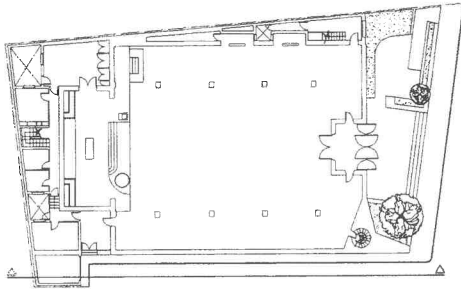
Plànol 2. Fonamentació

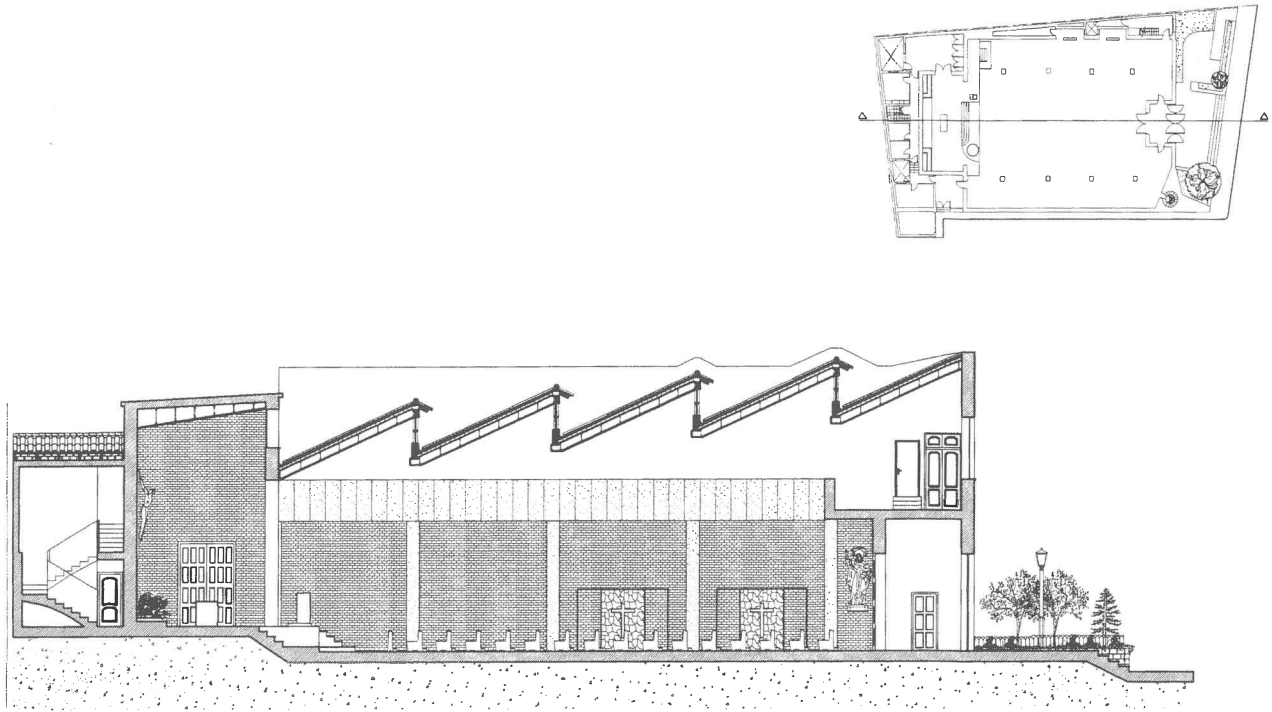
Carrer Raconada de les Ermites
(Carretera N-332)

Plànol 5. Façana principal

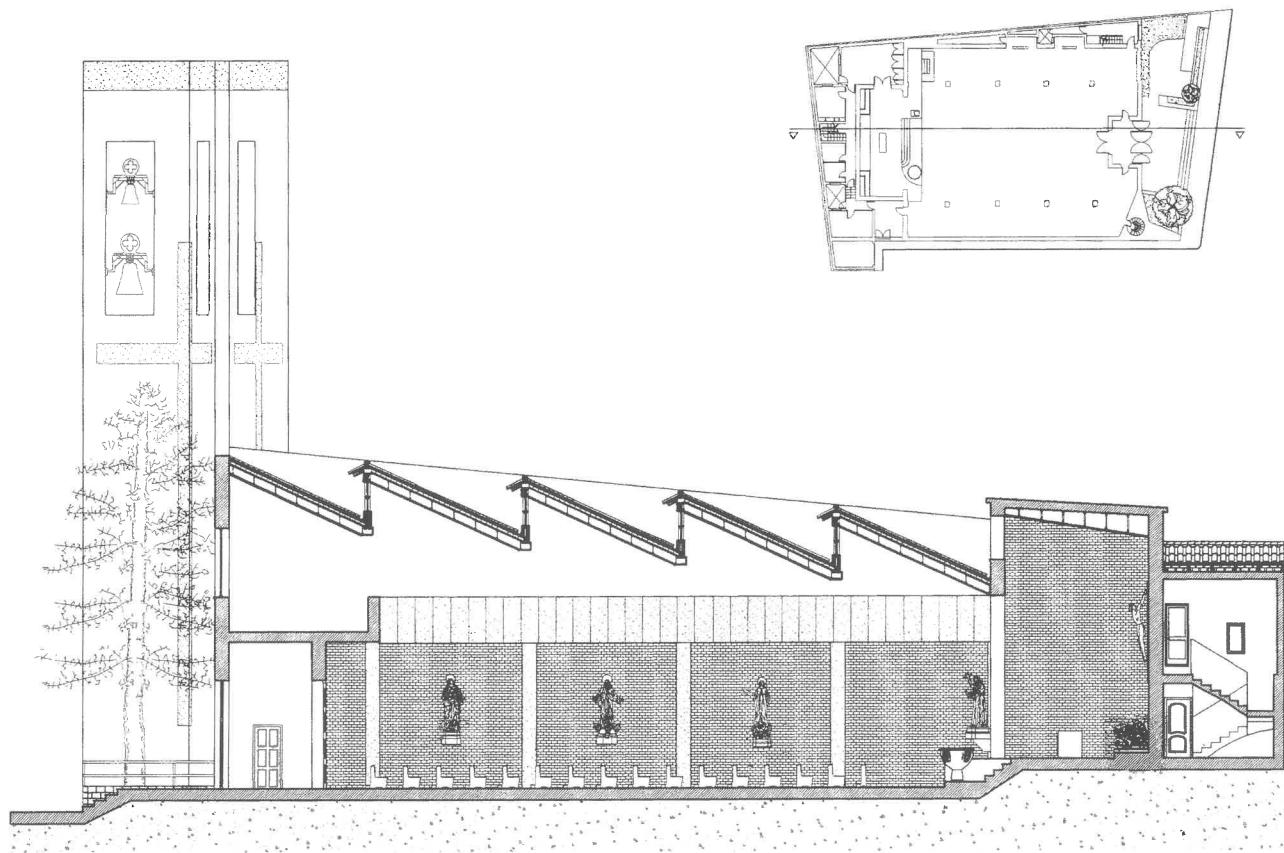

Carrer Mecànic Rada

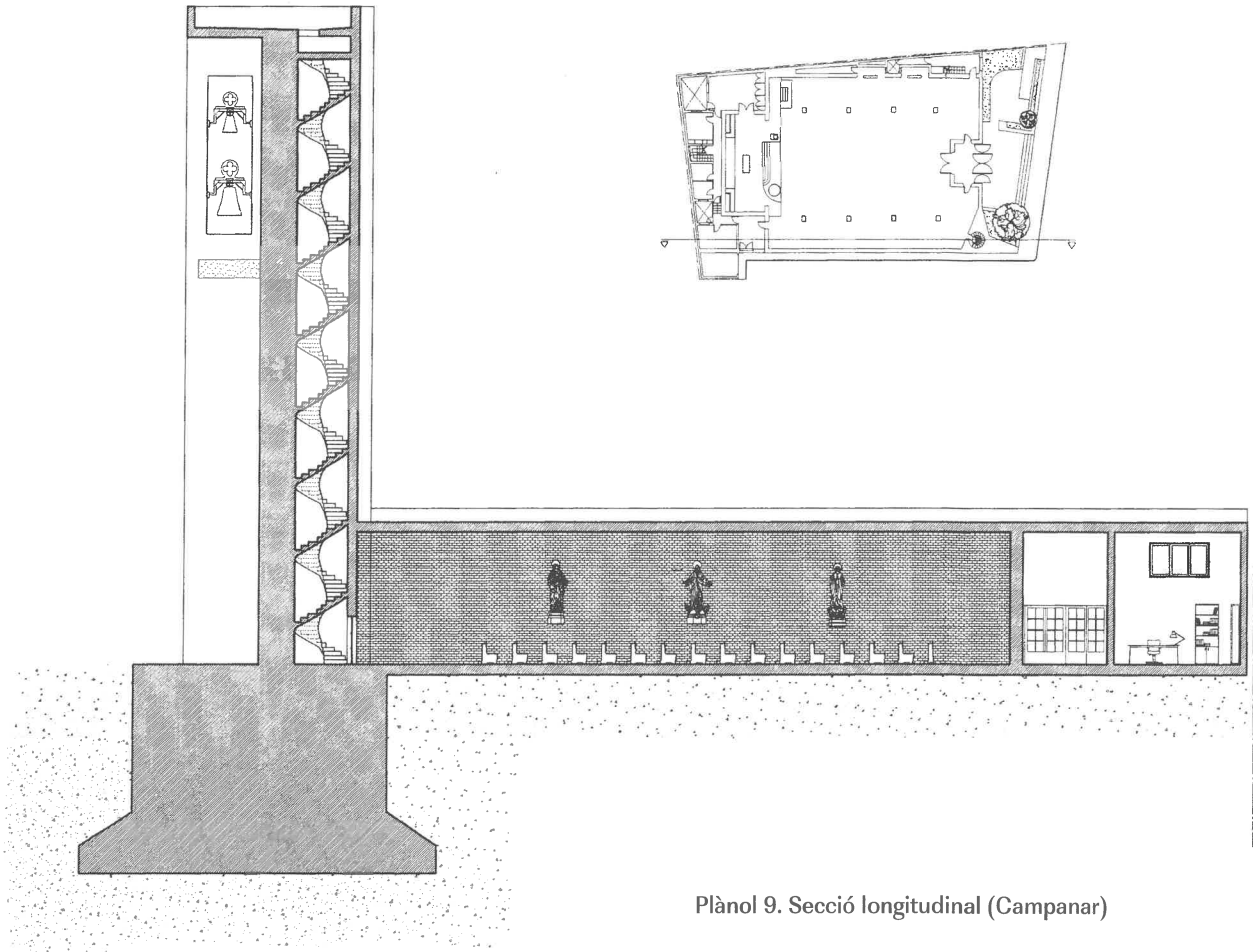
Plànol 6. Façana lateral

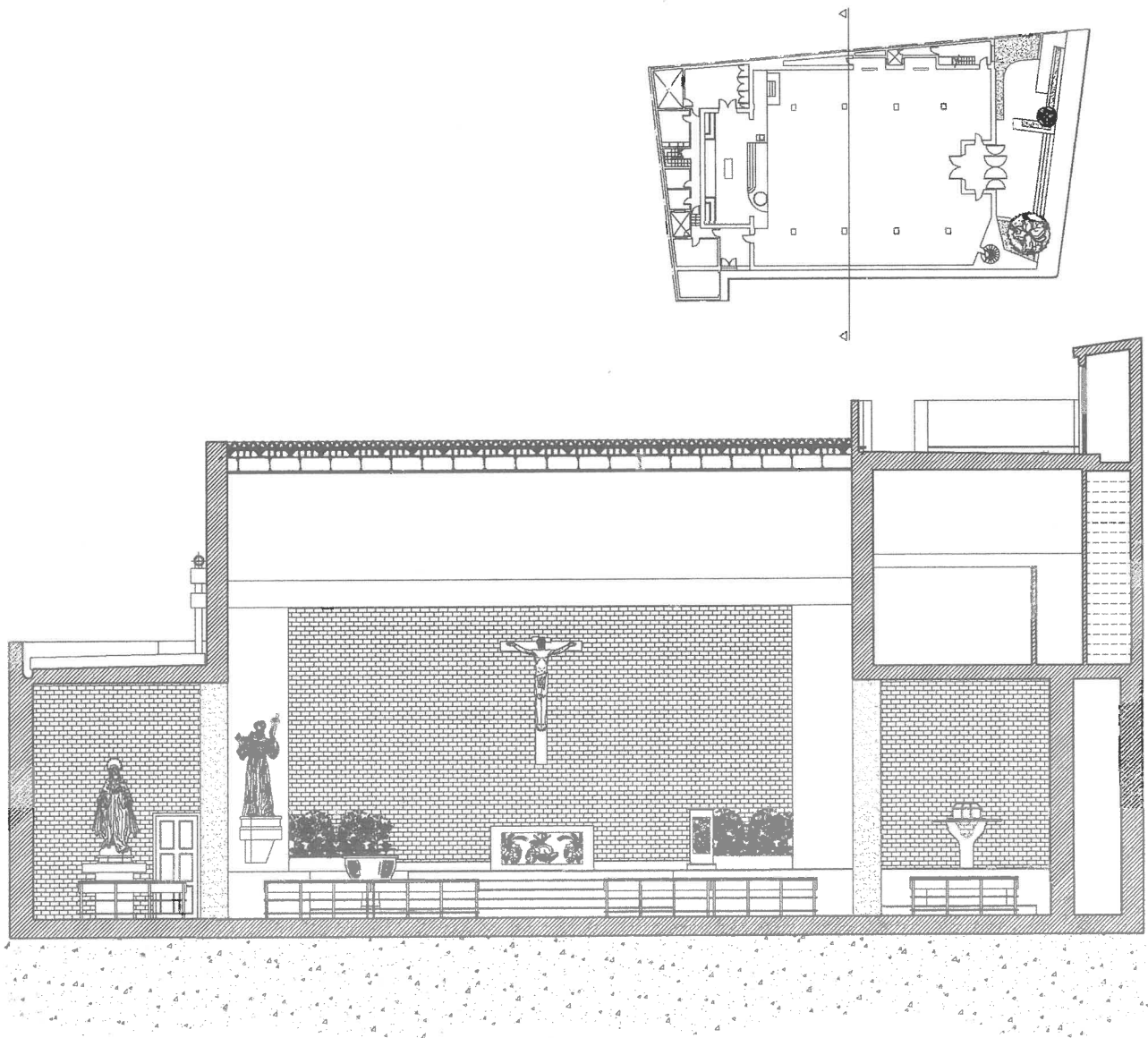
Plànol 7. Secció longitudinal (Confessionaris)

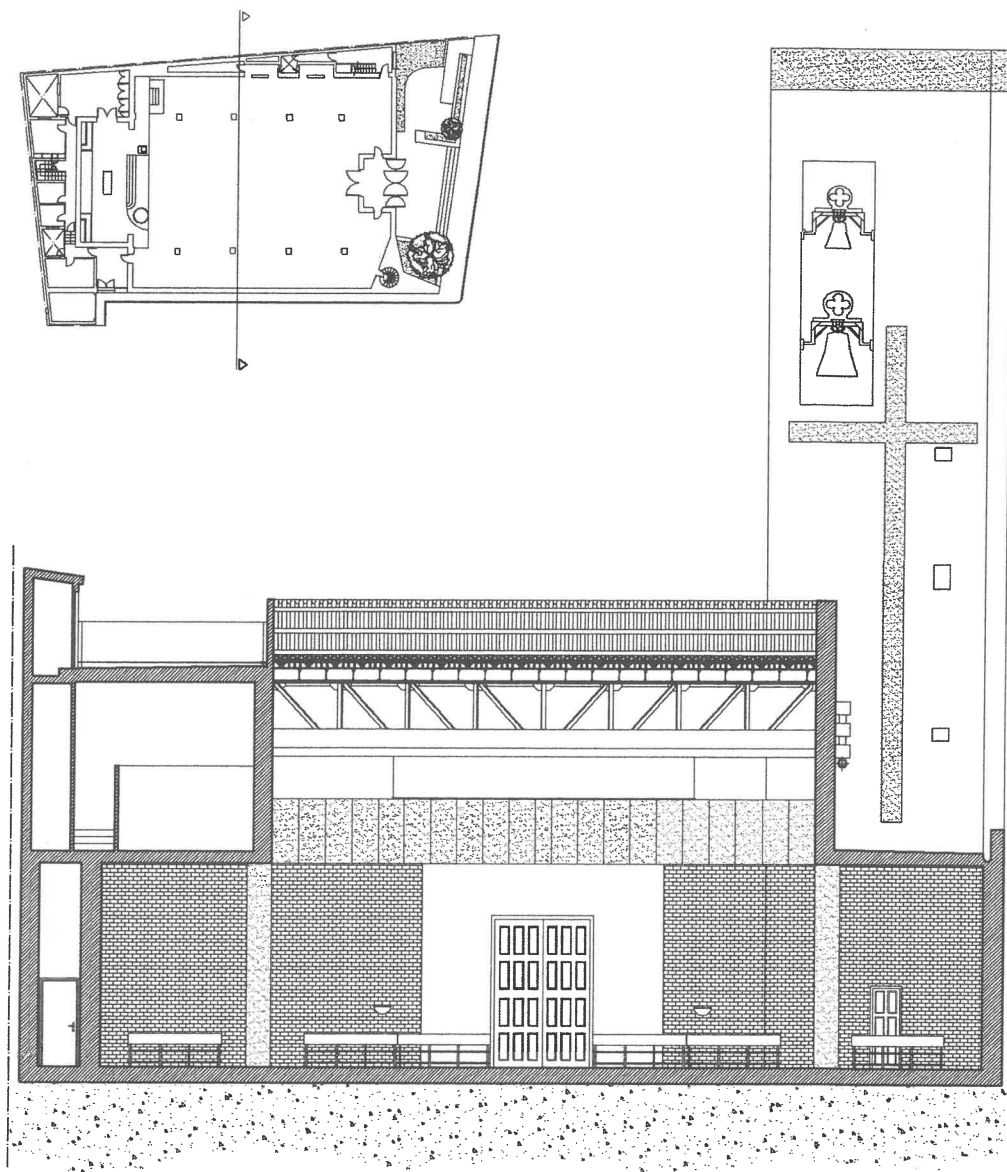
Plànol 8. Secció longitudinal (imatges)

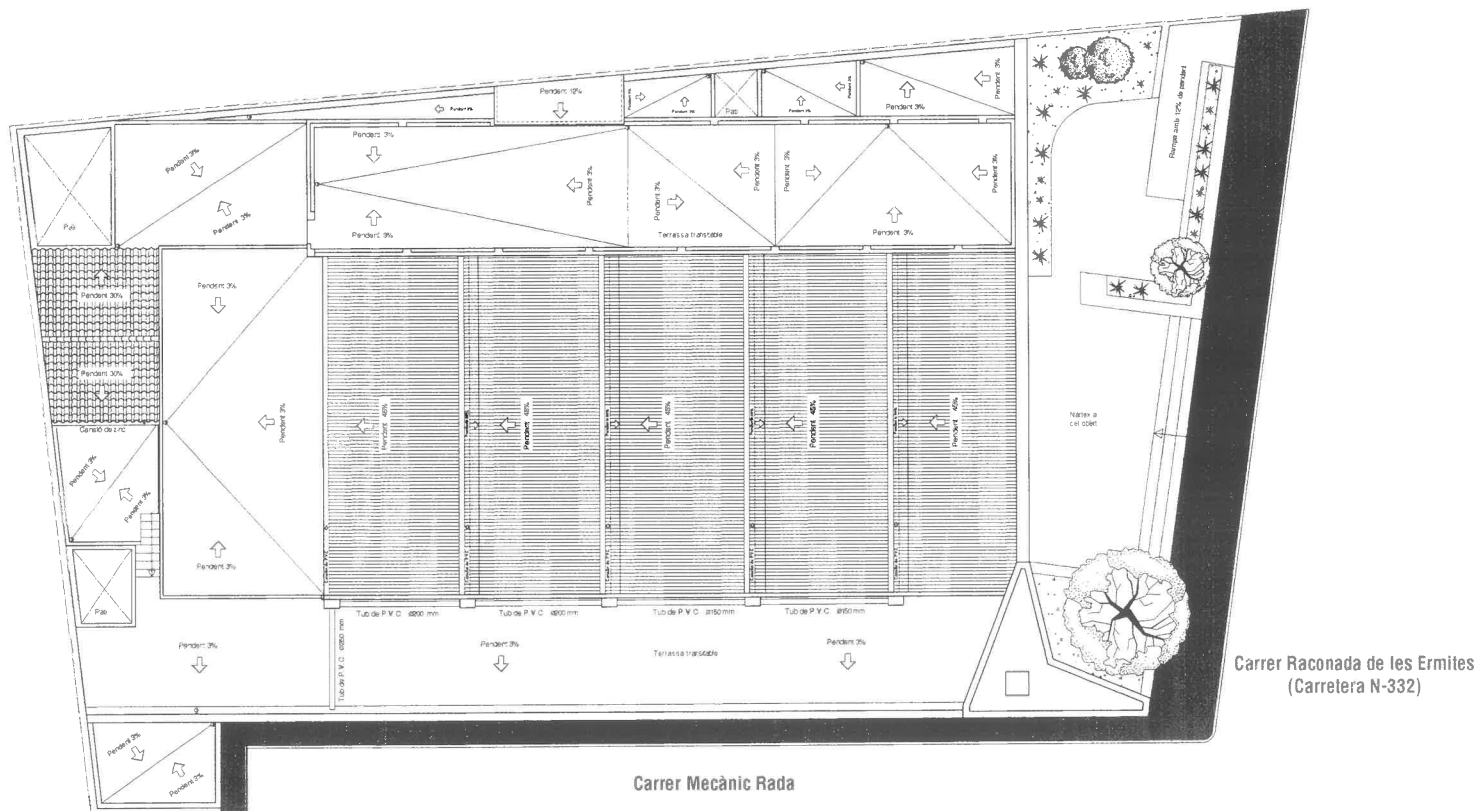
Plànol 9. Secció longitudinal (Campanar)

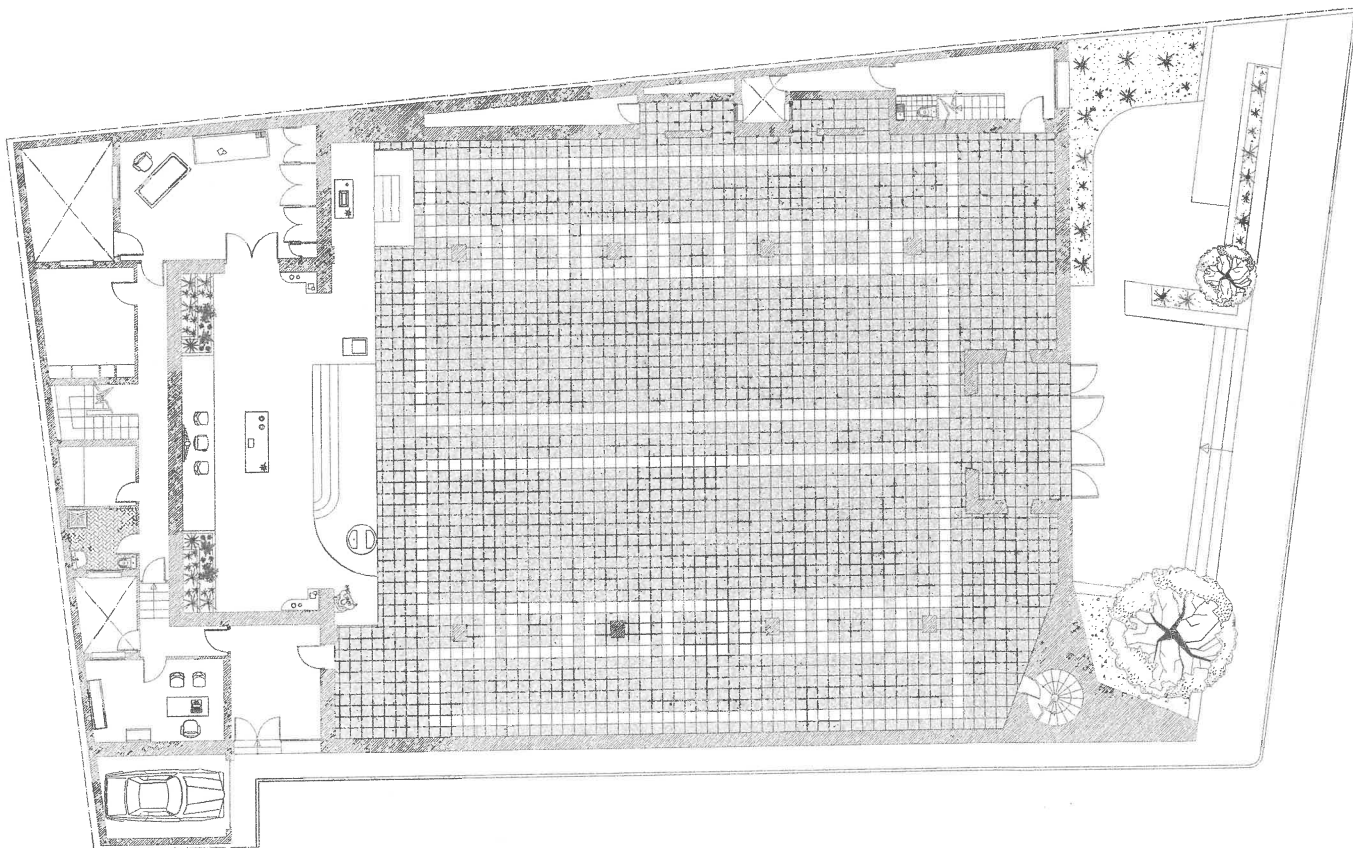
Plànol 10. Secció transversal (Altar)

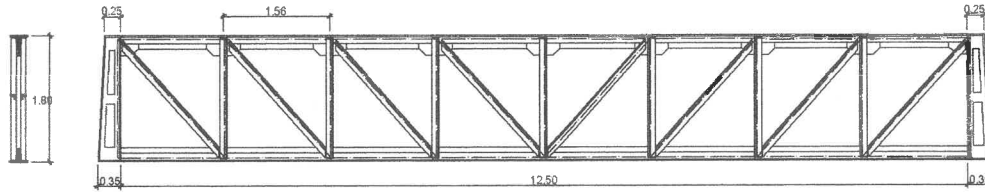
Plànol 11. Secció transversal (Cor)

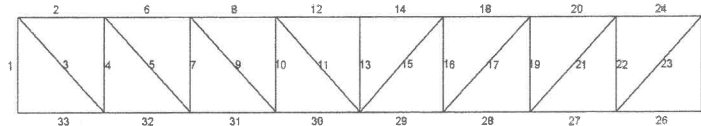
Plànol 12. Coberta

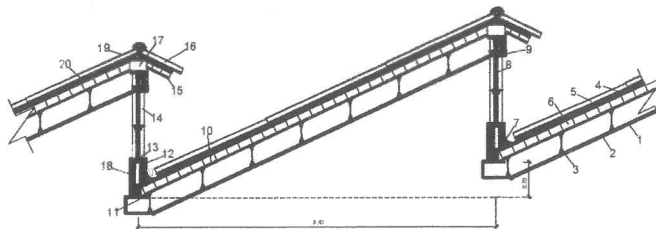
Plánol 13. Paviment

BIGA TRIANGULADA TIPUS PRATT EN COBERTA

ESQUEMA NUCS SOLDATS BIGA PRATT

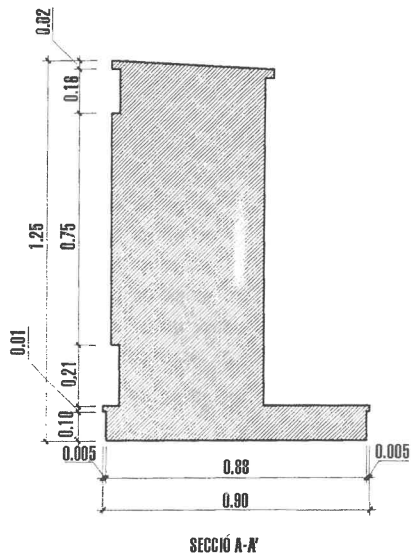
DETALL DEL SOSTRE I VIDRIERES

Nº BARRA	COMPRESIÓ	TRACCIÓ	PERFIL
1-25	17.200		
2-24	12.600		JL 80.80.10
3-23		19.600	JLJ00.100.10
4-22	15.000		JLJ 10.110.10
5-21		14.000	JL 80.80.10
6-20	21.600		JL 80.80.10
7-19	10.700		JLJ00.100.10
9-17		8.400	JL 60.60.10
8-18	26.800		JL 80.80.10
10-16	6.400		JL 80.80.10
11-15		2.800	JL 50.50.10
13	4.300		JL 75.75.10
33-26			JL 80.80.10
32-27		12.600	JL 80.80.10
31-28		21.600	JL 80.80.10
30-29		27.300	JL 80.80.10
12-14	26.800		JL 80.80.10

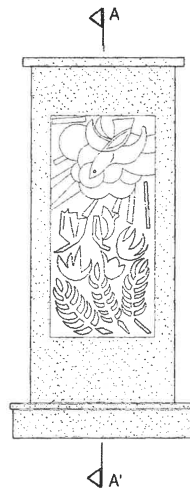
LLEGENDA

①	Plaques de poliuretà amb motius decoratius	⑪	Robló
②	Fals sostre de escaiola	⑫	Revestiment amb morter de cement
③	Estopades de canyam	⑬	Bastidor sujecció vidriera
④	Capa de compressió	⑭	Biga triangulada tipus Pratt
⑤	Plaques de fibrocement ondulat	⑮	Perfil metàlic
⑥	Bovedilles de formigó	⑯	Visera de fibrocement ondulat
⑦	Canaló de P.V.C	⑰	Perfil metàlic
⑧	Vidriera de color emplomada	⑱	Rejola buida RB-7
⑨	Buit de ventilació	⑲	Poliuretà projectat
⑩	Perfil metàlic	⑳	Malla electrosoldada

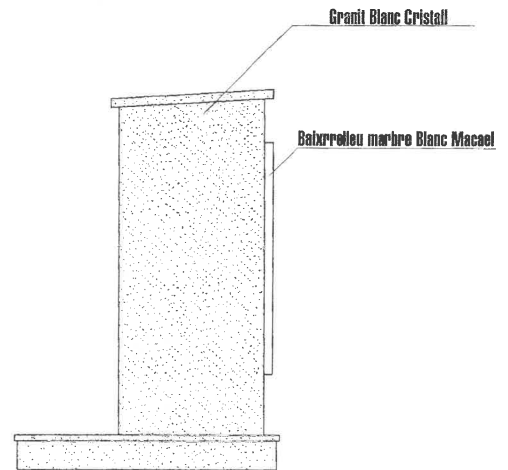
Plànol 14. Detalls constructius

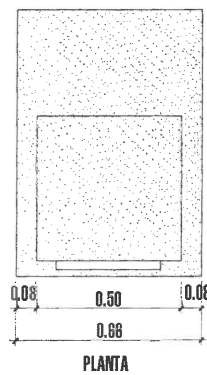
DETALL AMBÓ

ALÇAT

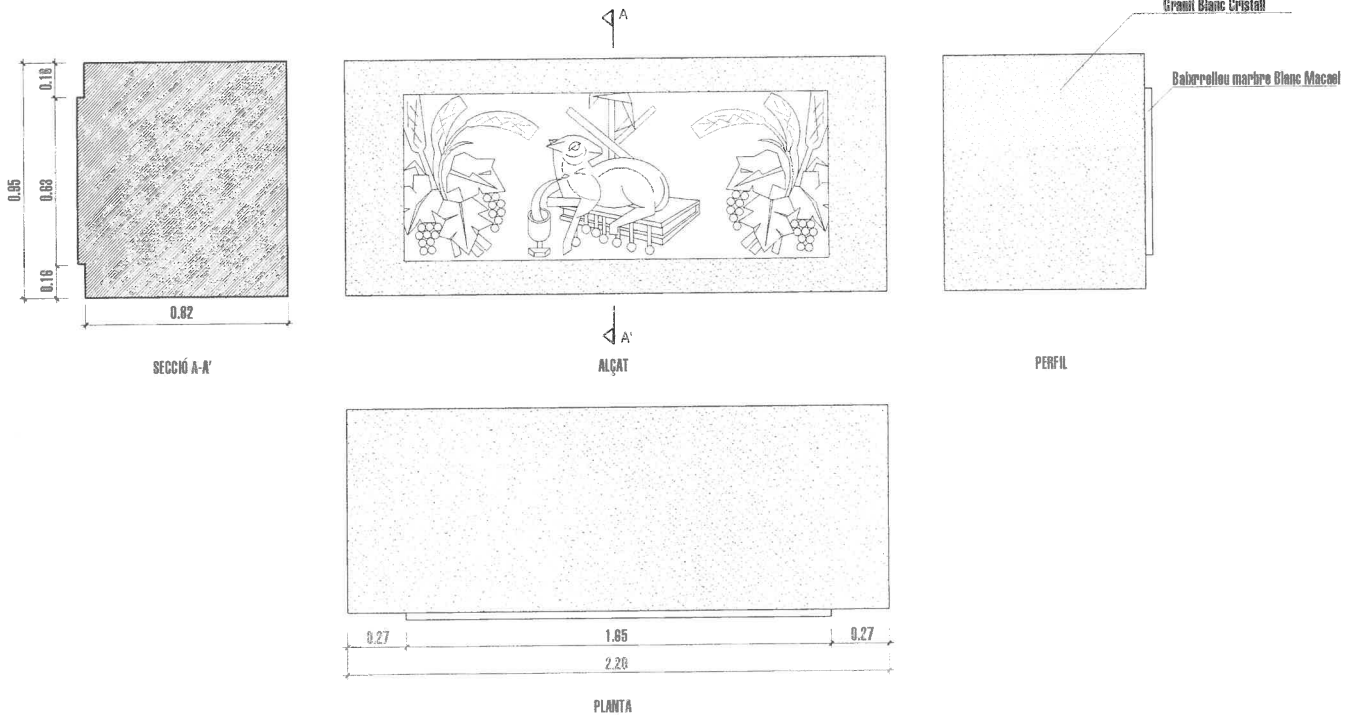

PERFIL

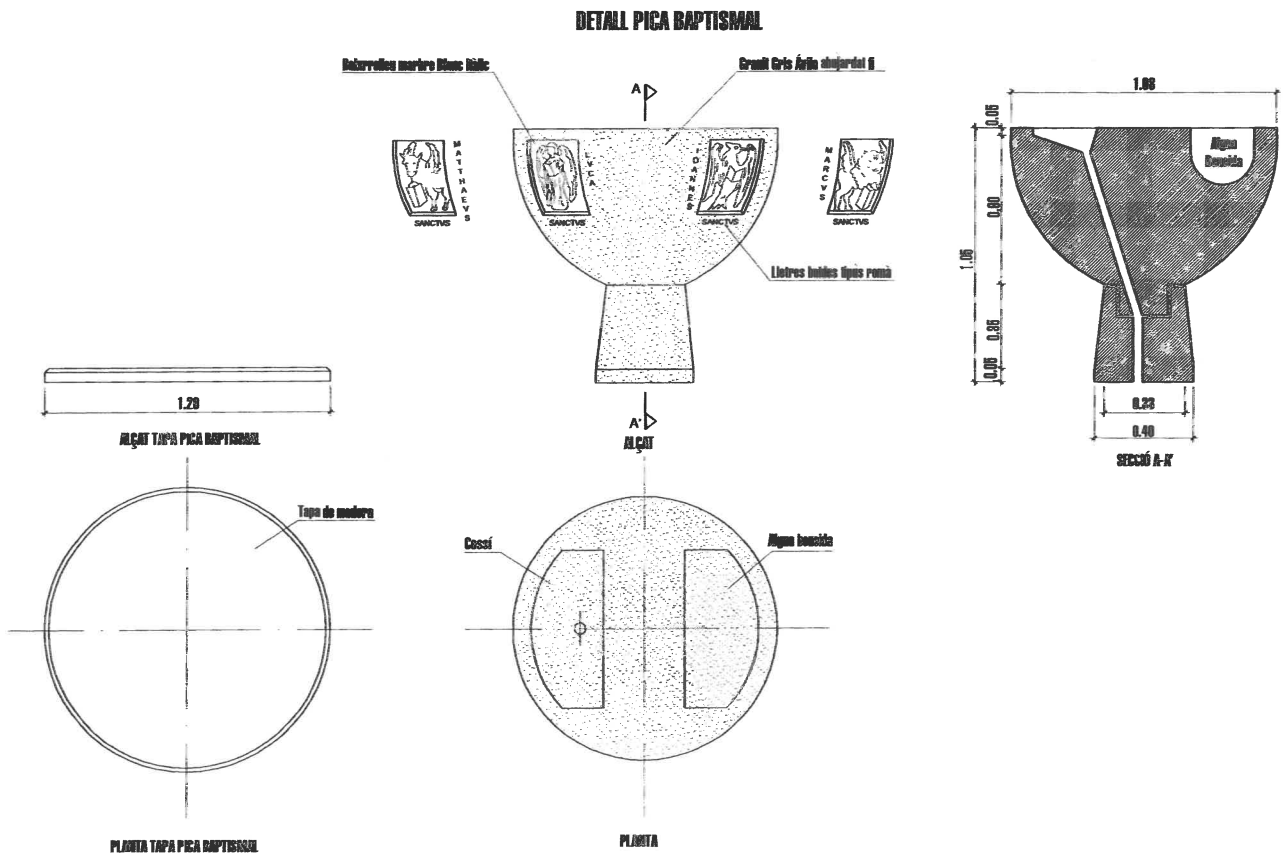

Plànol 15. Detalls Arquitectònics (Ambó)

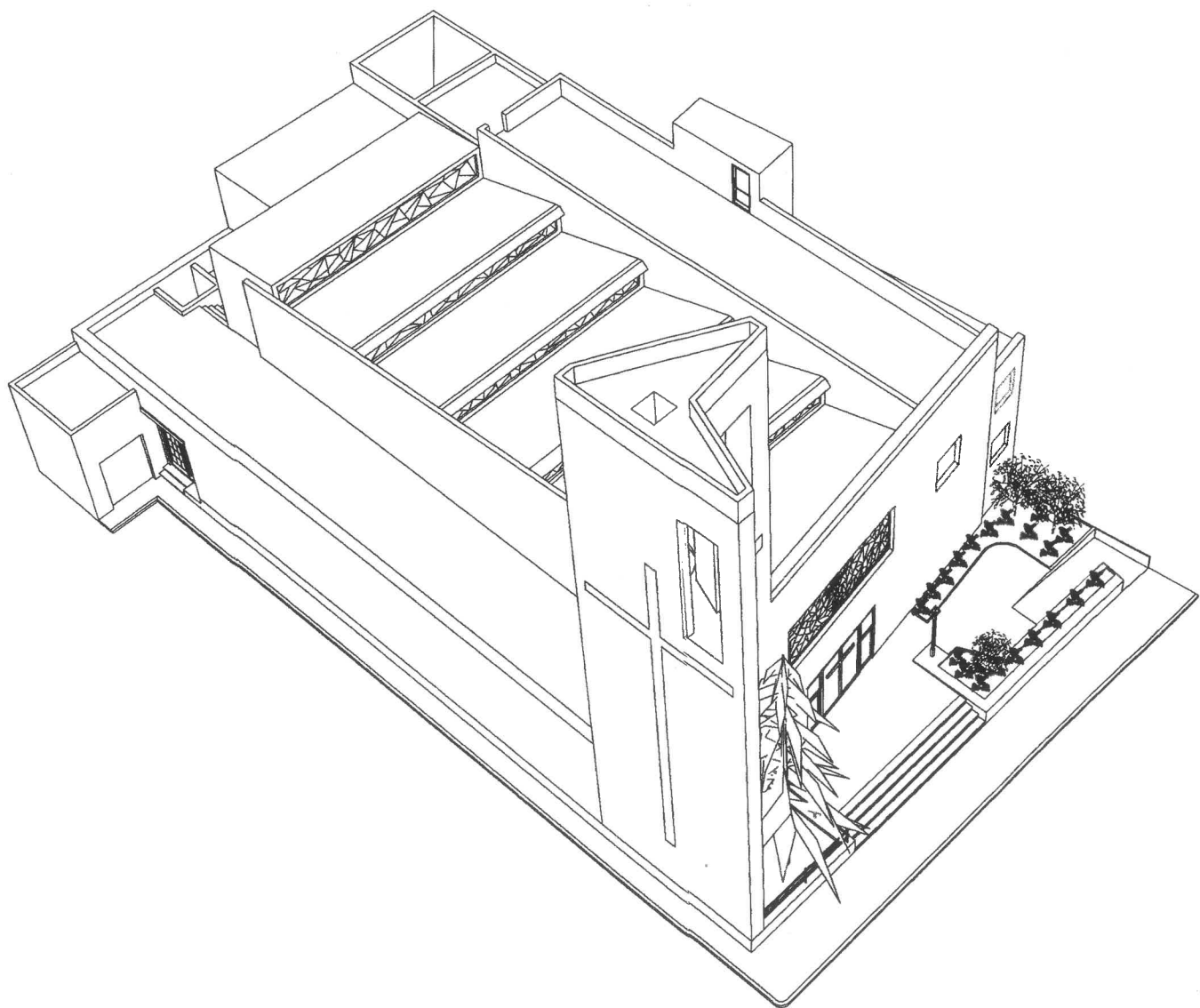
DETALL ALTAR TIPUS BLOC

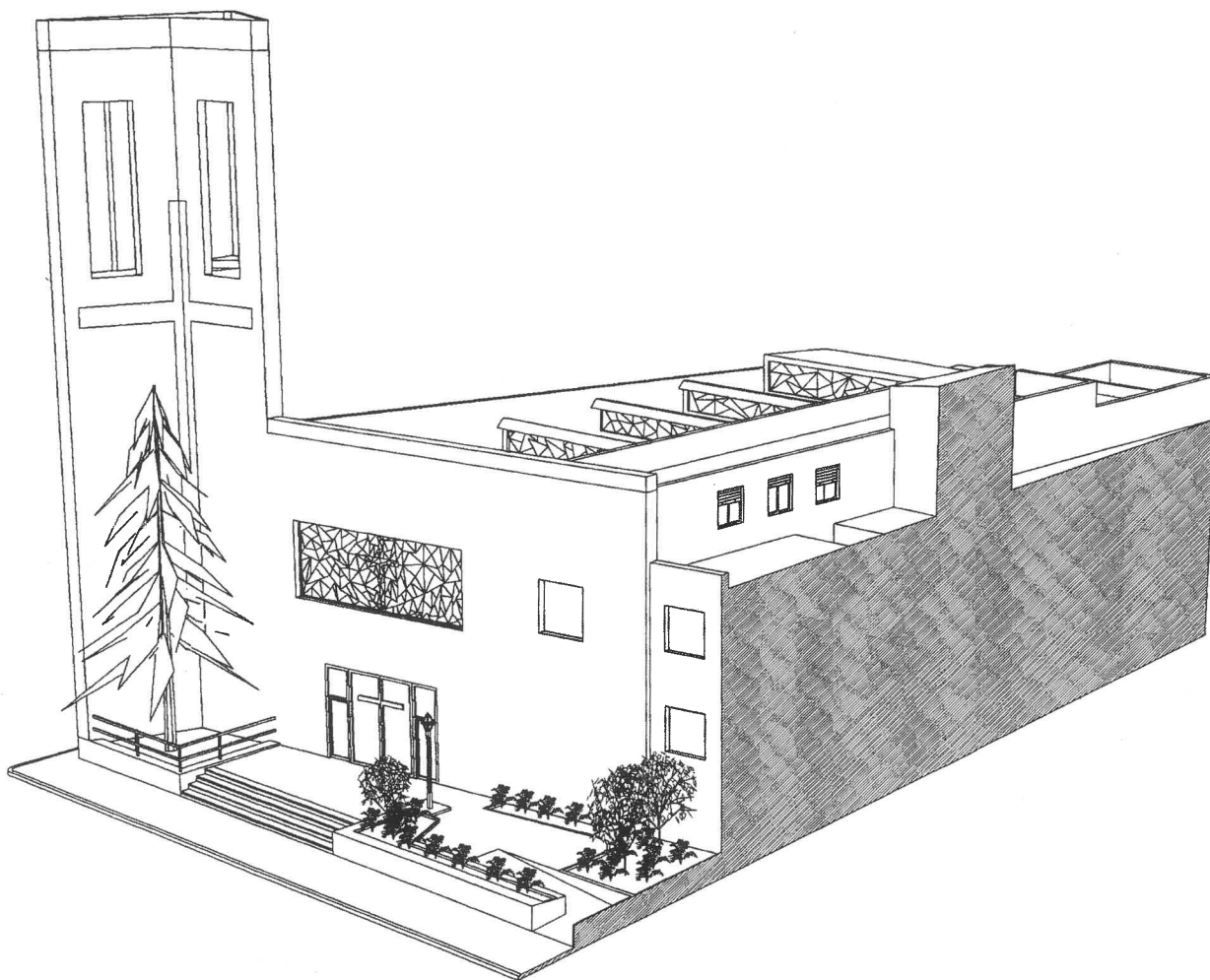
Plànol 16. Detalls arquitectònics (Altar)

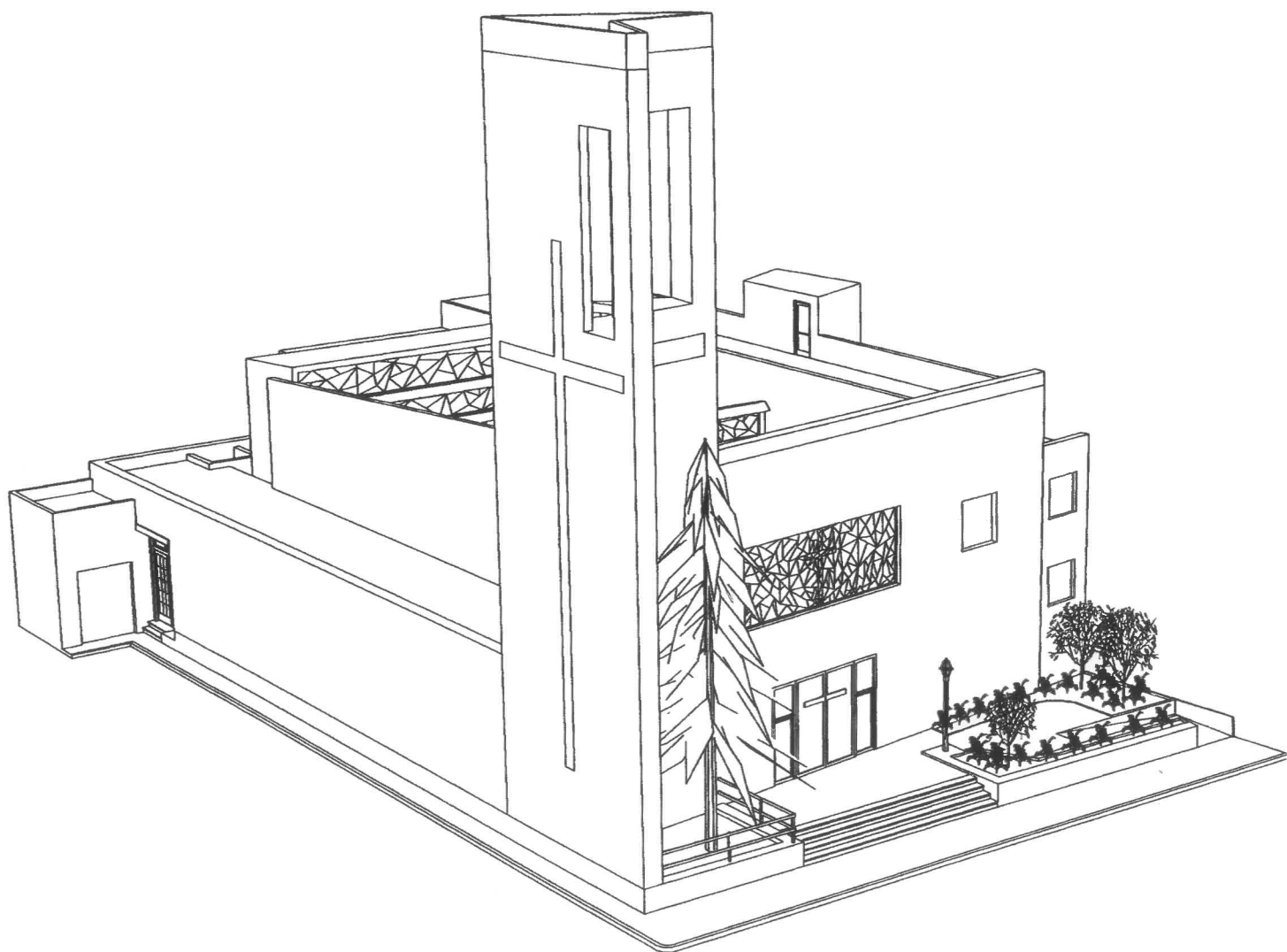
Plànol 17. Detalls arquitectònics (Pica baptismal)

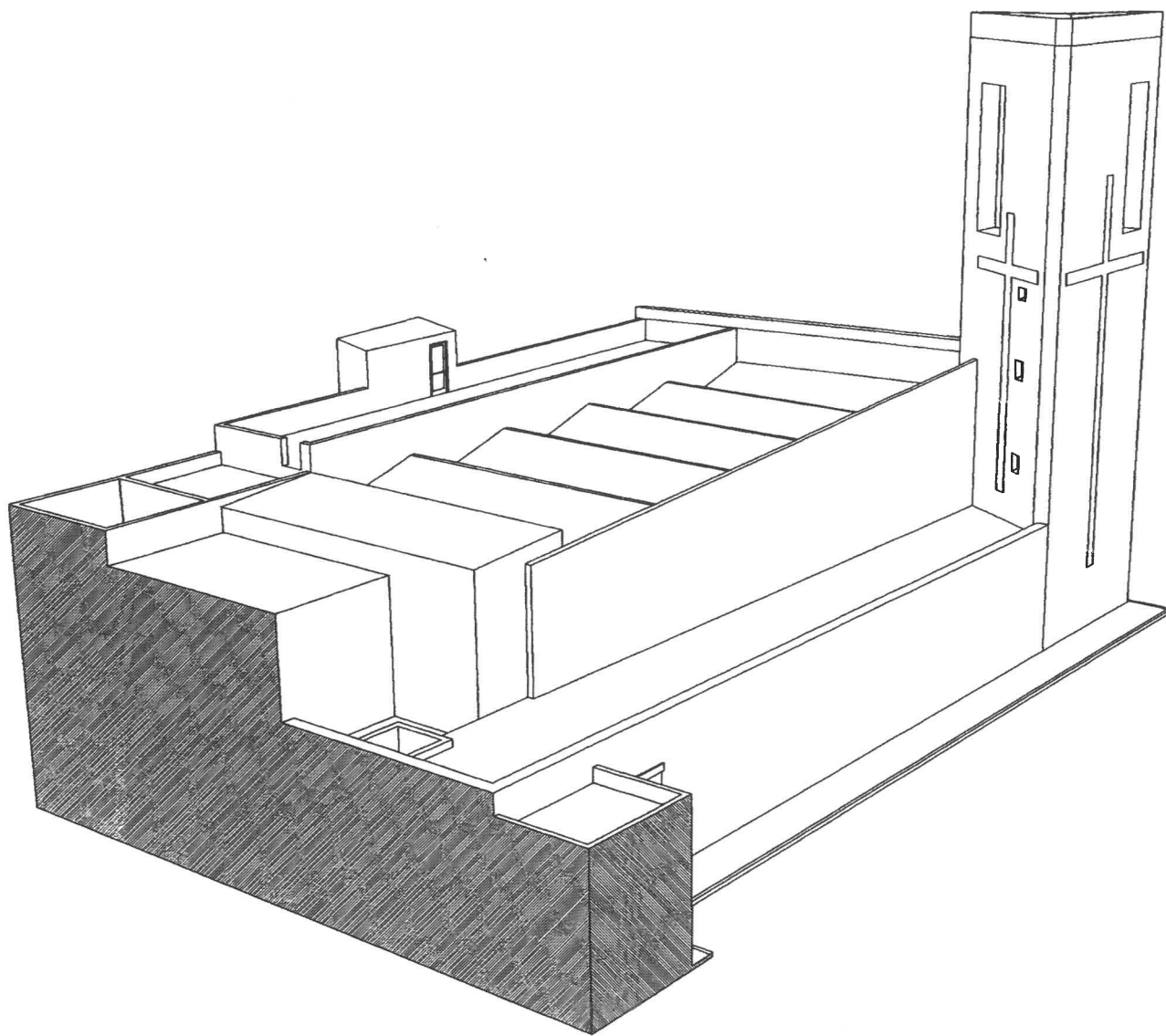
Plànol 18. Perspectiva (vista aèria)

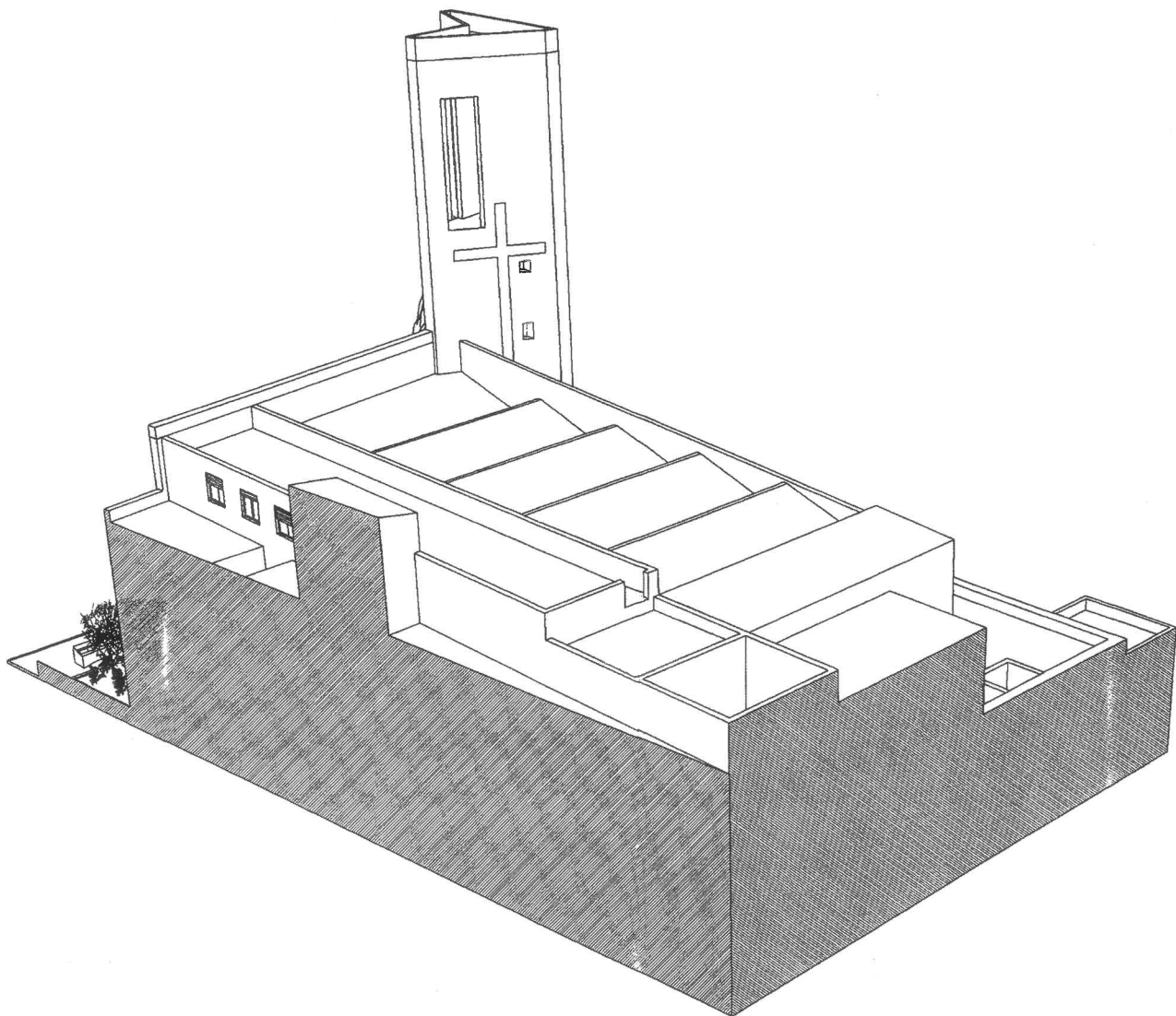
Plànol 19. Perspectiva (Vista nord-est)

Plànol 20. Perspectiva (Vista sud-est)

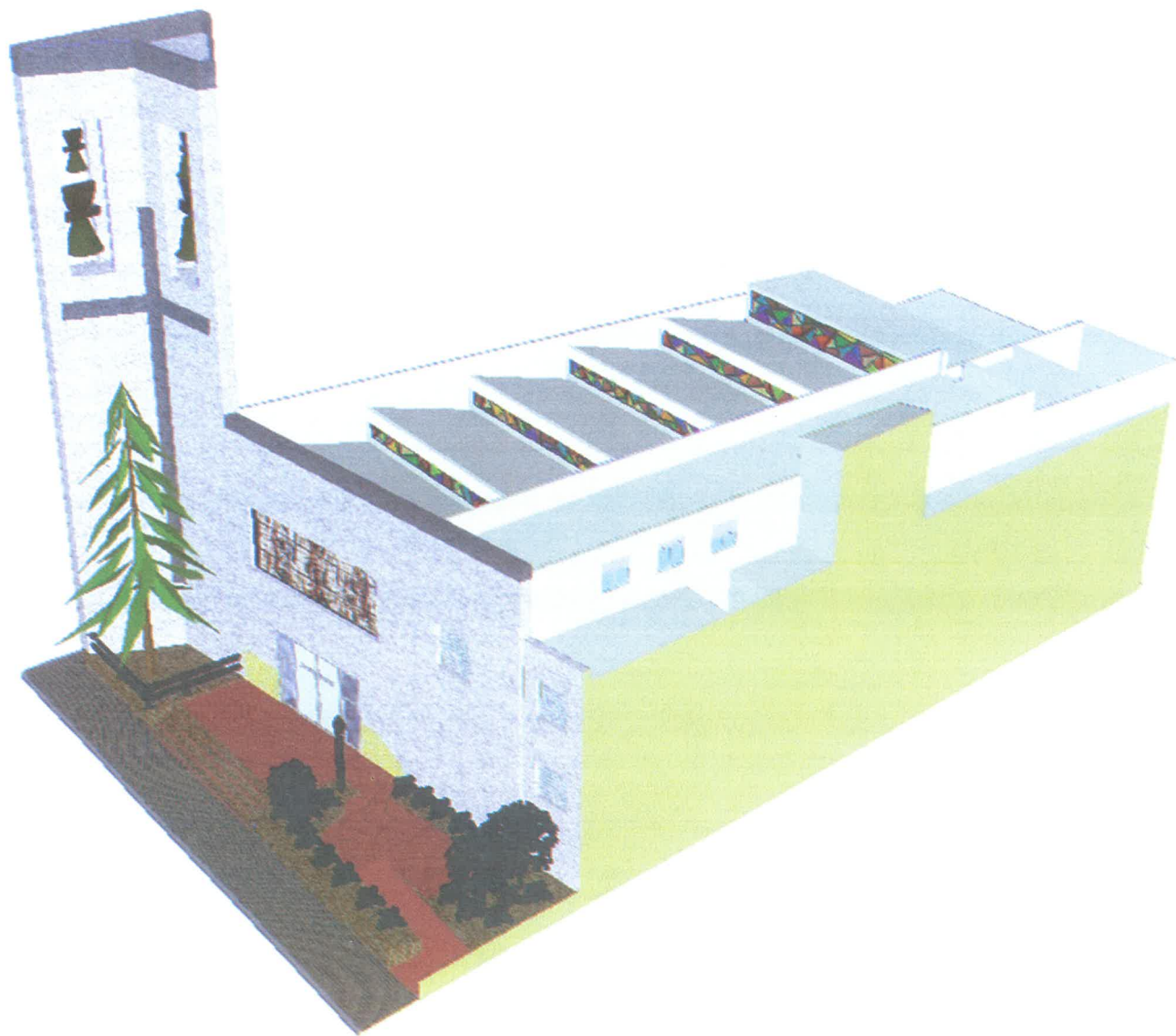
Plànol 21. Perspectiva (Vista sud-oest)

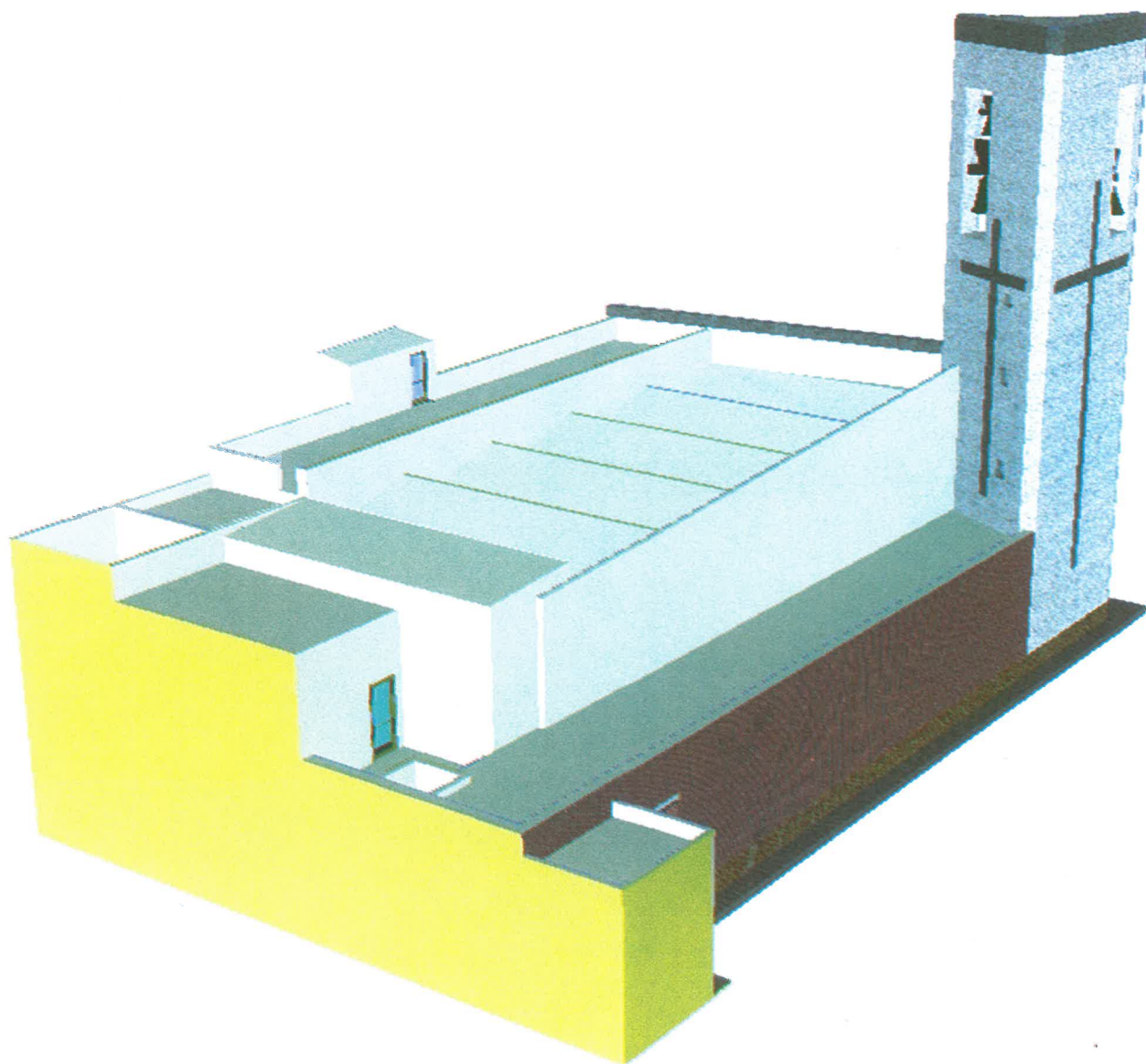
Plăno 22. Perspectiva (Vista nord-est)

INFOGRAFIES

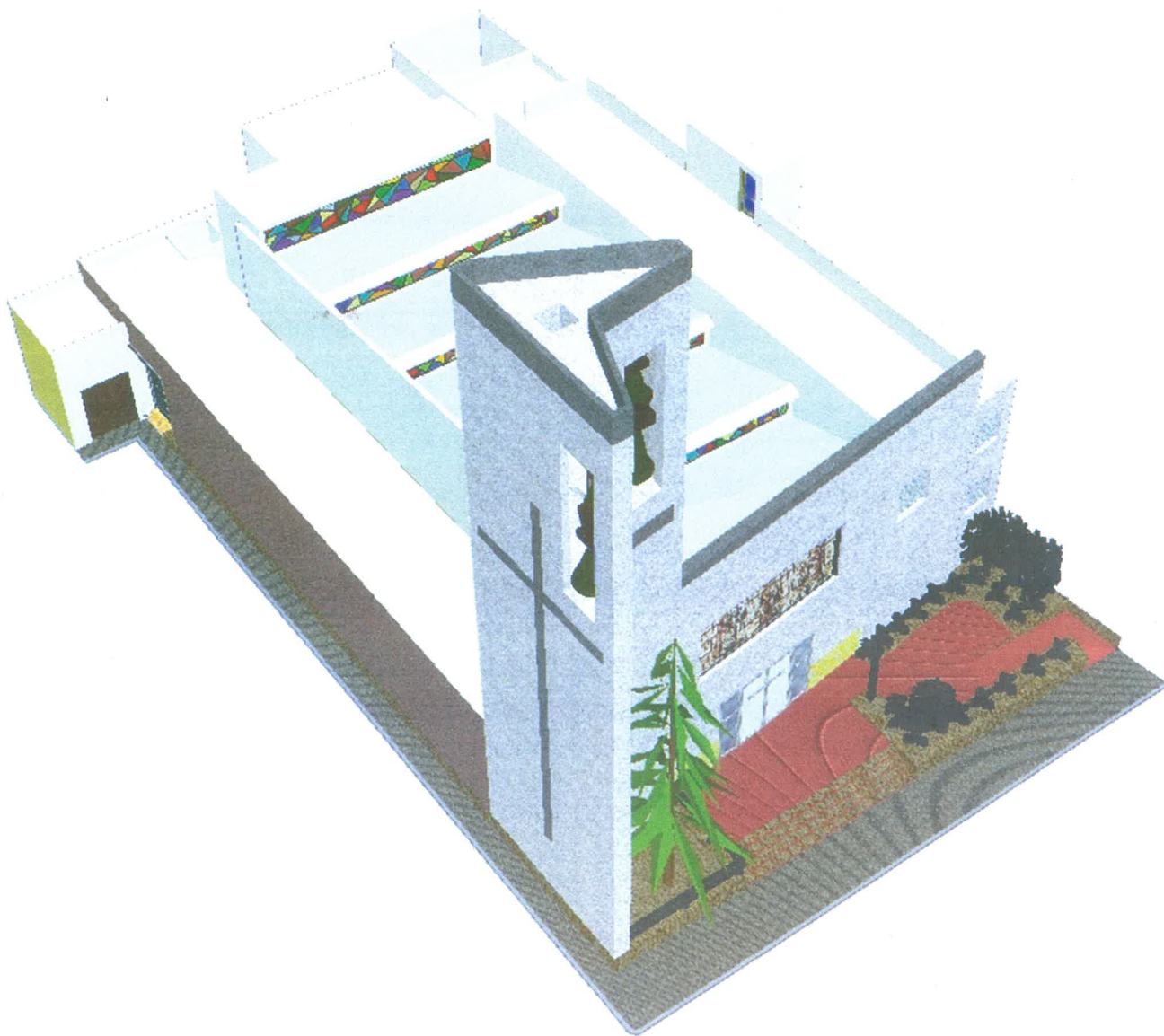
JOAN VICENT SERRANO LORENS

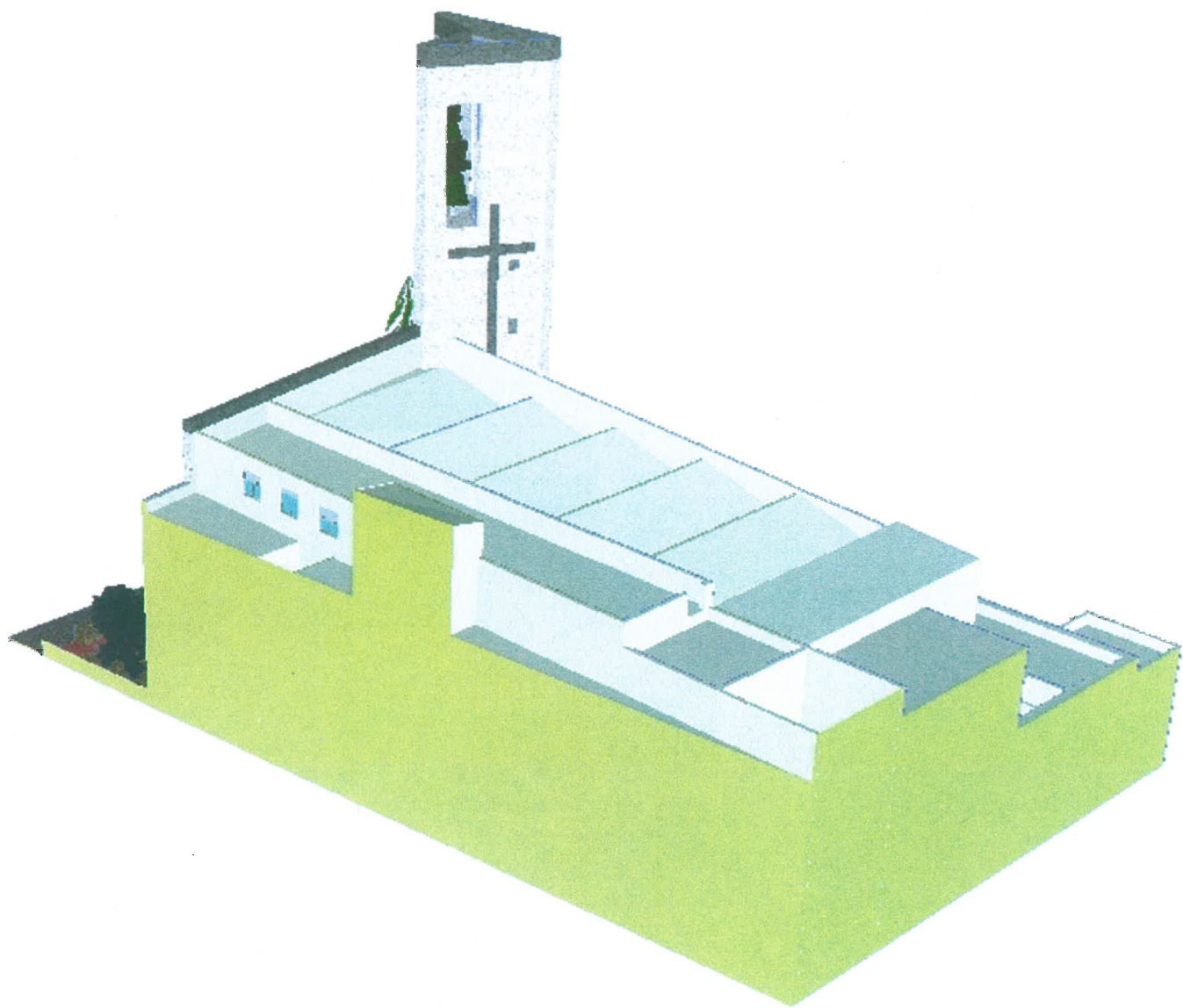
Infografia I. Vista nord-oest

Infografia II. Vista sud-ouest

Infografia III. Vista sud-est

Infografia IV. Vista nord-oest

Cinquantenari fundació parròquia de Sant Francesc d'Assís

Oliva (1954-2004)

JOSEP COLOMAR GISBERT

La presència d'assentaments humans en el nostre terme queda clarament documentada des de la prehistòria i l'època més antiga com ho demostren les diferents troballes arqueològiques en nombrosos jaciments com el de la Cova Foradada, el Castellar Ibèric, restes romanes en partides com l'Elca, Sant Josep, etc.

Però la primera referència que tenim d'Oliva com un autèntic agregat urbà, l'hem de situar a l'època islàmica.

Quan els muladites – els hispanoromans autòctons convertits a la fe musulmana, dintre la civilització islàmica- s'organitzen en les diferents regnes de taifes després la caiguda del califat de Còrdova (la Taifa de València, la Taifa de Dénia, ...), eren els senyors i amos de les terres valencianes i Oliva pertanyia al terme castral de Rebollet.

Després de la conquesta cristiana, (1240-1244), Jaume I atorga als Carròs el castell del Rebollet i les seues alqueries, l'any 1252, i en el document de donació s'esmenta el nostre poble amb la seva denominació actual d'Oliva.

L'arribada dels cristians no suposa la total expulsió dels pobladors originaris – els hispanoromans autòctons – una gran majoria va poder romandre, al mostrar bona predisposició a treballar les terres ocupades pels nous senyors cristians.

L'alqueria musulmana que constituïa l'Oliva islàmica presentaria una importància destacada dins del terme del castell de Rebollet. La seva entitat la faria parèixer una autèntica medina, i açò s'explica per la seva estratègica situació a la vora de l'antiga Via Ibèrica que comunicava Xàtiva i Dénia en el punt de confluència de la via romana costanera que unia València amb Dénia: estem parlant del camí Vell de Xàtiva i el camí vell de Gandía que conflueixen en arribar a Oliva, on s'ajunten les dues vies de comunicació i comerç més importants de l'època i continuen amb un únic traçat cap a Dénia pel Camí Vell .

El nucli de població es recolza sobre un xicotet turó, (Santa Anna), que constitueix la prolongació del Tossal Gros i la Serra Gallinera. S'obri cap a la mar i per l'est és vorejat per la Sèquia Mare.

Arriben els cristians, consagren la Mesquita Major baix l'advocació de l'Assumpció de la Verge, (origen de la Parròquia de Santa Maria), van ocupant les cases existents desplaçant als seus habitants a les demés alqueries repartides pel terme i s'inicia la potenciació d'Oliva com a ciutat cristiana, atorgant-se franquícies i privilegis que reforcen l'assentament dels nous pobladors. Jaume II, a l'any 1324, atorga Dret de Mercat. Sobre la xicoteta fortificació que probablement existiria front a la mesquita major en la part més alta del conjunt urbà, s'iniciarien les primeres fàbriques del que es convertiria posteriorment en d'esplèndid Palau Comtal.

Aprofitant el traçat de la sèquia Mare, es construiria la bassa, (Plaça de Bassa), per impulsar i moure el Molí i l'Enginy.

Es construiria el primer i segon recinte emmurallat, i al cim de la muntanyeta de Santa Anna, el Castell, magnífic exemple de l'arquitectura militar renaixentista més avançada.

A diferència d'altres poblacions valencianes, on l'arribada dels cristians va suposar la construcció d'assentaments de nova planta amb traces regulars i rectilínies, junt als assentaments islàmics existents, (v.g. Cocentaina), o inclòs amb assentaments totalment nous per desplaçament i abandó del poblat existent, (v.g. Gandia, Castelló de la Plana), en el cas d'Oliva, (com el de València ciutat), els nous pobladors ocupen el nucli urbà musulmà amb les seves traces tortuoses, irregulars i quasi laberíntiques, adequant-les a les noves infraestructures i equipaments urbans esmentats abans. És un detall més que ens fa pensar en la importància i capacitat que ja presentava la medina d'Oliva.

Segons explica el professor D. Antonio Mestre;

la formació de la moreria, l'aparició del Raval va ser conseqüència de dos factors fonamentals:

-Augment de la població cristiana a l'àmbit de la vila conquerida i arraconament dels musulmans.

-Ordre del Rei Jaume I, de concentrar en el Raval, a la població musulmana dispersa en diferents alqueries del terme a fi de dificultar el suport que pogueren donar-li al cabdill rebel al Al-Azraq, (1275), tenint-la més controlada.

Així s'elimina la presència musulmana en la vila i en gran part de les alqueries i va concentrant-se progressivament al raval, fora de la ciutat però junt a ella.

D'aquesta forma l'estructura social, en un primer moment, es compon de cristians vells en la vila i musulmans en el raval amb llibertat religiosa. El rei preferia la tolerància a la victòria cruenta, d'aquesta mena al vassallatge dels musulmans correspon amb el respecte de vides, lleis, costums, religió i organització. Aquesta població gaudeix també del favor dels senyors per constituir la mà d'obra fonamental en les explotacions agrícoles de les seves terres.

Aquest barri musulmà de nova creació va ser dotat de mesquita, (origen de l'actual parròquia de Sant Roc), cementiri, molí, bany, carnisseria, forn, almodí, (posada) amb magatzem per als mercaders musulmans de pas per la ciutat, obradors d'oficis propis dels andalusins, etcètera.

El seu emplaçament se situa a l'oest de la vila històrica i la seva trama i estructura urbana és semblant a la de la vila: carrers tortuosos, irregulars i laberíntics al voltant de la nova mesquita, (Plaça de Sant Roc, Carrer del Fossar, Carrer Sant Isidre, Carrer del Pou d'Alçina, Carrer La Hoz, etcètera).

Al 1459 la baronia del Rebollet és elevada a

Comtat d'Oliva. Els musulmans que encara romani- en a les alqueries, enlluernats per l'auge de la vila comtal, van abandonant-les progressivament i provoquen una important expansió del Raval on apareixerà l'Aljama presidida pel Cadí, l'escola amb l'alfaquí.

En aquest segle XV, es construeix la muralla que envolta la vila cristiana i s'amplia i reforça el Palau que domina la vila i controla al Raval des de la seua Torre de l'homenatge mirant cap al minaret de la mesquita. La comunicació dels dos nuclis juxtaposats es resolvia pels portals del Pi, de la Verge Maria i del Raval.

El creixement històric del Raval ha estat al llarg de la seua història de tipus caminer, és a dir reco- lzant-se en les vies d'accés a la ciutat: Barranc i Covatelles, a l'oest camí de la Font d'En Carròs i Potries (carrer Sant Blai), cap al nord-oest, camí Vell de Xàtiva i camí vell de Gandia, cap al nord, vies d'accés principals de la ciutat i que configu- raran el carrer les Tendes i el carrer Sant Vicent.

El 1519 a la guerra de les Germanies, el Comte Seraffí de Centelles és ajudat pels seus súbdits del Raval contra els agermanats. Al fugir el comte d'Oliva i el duc de Gandia pel port de Dénia, des- prés de la batalla del Vernissa, els musulmans que- daren a la mercè dels agermanats que saquejaren les seues cases del Raval i els batejaren a la força en la sèquia Mare que passava vora la moreria d'Oliva. Passada la revolta, tornaren a les seues pràctiques. Però han estat batejats i es conver- teixen en moriscos, cristians nous, amb pràctiques musulmanes.

Al 1526 s'expulsa als moriscos que manifesta- ment no expressen la seua conversió. La gran ma- joria, no obstant, accepten les formes externes cris-

tianes sense abandonar les seues pràctiques i creences íntimes. En aquestes circumstàncies al 1534 es proclama l'erecció canònica de la Parrò- quia de Sant Roc amb majoria de cristians nous, (moriscos), i minoria de cristians vells, sobre l'antiga mesquita consagrada.

Al 1536 i com a conseqüència de la històrica organització pròpia del Raval des de la seua crea- ció, es constitueix l'Ajuntament de la Vila Nova d'Oliva amb el seu justícia en cap, jurats i síndics, subalterns tots del rector de Sant Roc, estant la sala capitular al mateix temple.

El decret d'expulsió dels moriscos al 1609 su- posa que de 2400 habitants del Raval, sols queda- ren 460 cristians vells. És aleshores quant l'Ajuntament de la Vila d'Oliva reclama la supres- sió del de la Vila Nova o Raval, posant-se també en perill la continuïtat de la Parròquia de Sant Roc que amb molts pocs feligresos intenta ser contro- lada per la de Santa Maria i caure baix la seua ju- risdicció.

Davant aquesta situació l'Arquebisbe manté la jurisdicció Parroquial de Sant Roc i el Comte manté l'autonomia política del Consell del Raval, instituït per Carles I. Per a tot açò la nova carta de pobla- ció del comte afaforeix als nous immigrants que arriben al Raval, el que permet una lenta però cons- tant repoblació, no sols de veïns procedents de la vila d'Oliva o dels pobles pròxims, si no d'altres zones del regne, incloent de fora del mateix: la Vila Joiosa, Elx, Alcoi, Xàtiva, Dénia, Cullera, València, Conca, Soria, Saragossa, Barcelona, Mallorca, Niça, Nàpols, etcètera. Segons els estudis del pro- fessor D. Antonio Mestre.

Aquest nou creixement del Raval va garantir la pervivència de la Parròquia i del seu Consell Mu-

nicipal que romandrà com a institució autònoma fins l'any 1710 que va ser suprimit junt amb els Furs Valencians pel Decret de Nova Planta de Felip V de Borbó.

Al llarg del segle XVIII es viu un bon període de creixement econòmic que suposa un important augment de població acompanyant d'una important renovació urbana, que queda significada amb una activitat constructiva que dona com a resultat una sèrie de magnífics edificis públics i privats que hui, alguns dels quals, encara gaudim: capella del Santíssim Crist, temple de Sta. Maria la Major, ermites dels Sants Antoni i Sant Vicent, reforma de l'antic Convent de les Clarisses, amb una riquesa que va escandalitzar al mateix D. Gregorio Mayans, l'Aula de Gramàtica, les reformes de les cases i palaus de la burgesia i l'aristocràcia local: les cases dels Mayans al Carrer Major, dels Orduña, dels Pasqual, dels Tamarit, etc. Son tant sols uns quants testimonis d'aquest bon període.

Així arribem a mitjans segle XIX: el raval s'ha convertit en un populós barri, i la vila amb tota la gran reforma urbana experimentada al llarg dels 150 anys anteriors, encara es troba envoltada per les muralles. Ha augmentat la seva població i necessita desbordar el cercle que l'ofega. Es fa necessari un creixement del conjunt edificat que sobrepassen els límits històrics de les muralles.

Aquest creixement, eixa primera eixampla històrica de la Vila, es donarà cap a l'est i sud-est del casc històric de la citat.

Cap al sud-est seguint el traçat de les vies de comunicació històriques (tal com ho havia fet el raval) recolzant-se en la prolongació del carrer Major seguint el traçat del primer tram del Camí a Dénia (actual carrer Gabriel Ciscar), perllongant

el carrer de la ronda de d'alt de les muralles (carrers Sant Miquel i Sant Rafel), donant inici al carrer Natzarè, on conflueix en el seu inici el carrer del Carme, que no es altre que la continuació des de la plaça de l'Església del carrer de l'Església.

En aquesta primera eixampla històrica juga un paper rellevant la construcció del ferrocarril de Carcaixent a Dénia al 1884, i la ubicació de l'estació. Això potenciarà l'obertura del carrers Constitució i Cervantes com a eix principal del poble amb un traçat i una arquitectura modernista i racionalista de la millor factura.

La barrera física que suposa per una part les vies del tren, per altra permetrà la configuració del Passeig, que unirà amb la moderna secció de "boulevard" el carrer Governador, avinguda de Loygorri, carrer l'Estació i el nou Mercat Municipal, construït al 1949, apareixen les terrasses de ball i cinemes d'estiu, envoltades no solament d'habitatges –alguns ja segons la tipologia moderna d'habitatges col·lectius (finques de pisos)-, sinó també de molts magatzems de taronja pròxims al ferrocarril per facilitar la seva exportació, i altres indústries manufactureres subsidiàries com fusteries, etc., que caracteritzaran aquesta vora de la població al llarg del 2/3 primers del segle XX.

Però tornem on ens havien quedat: a l'inici del carrer Natzarè i entrada del carrer Major pel sud.

Les ultimes dècades del segle XIX i al llarg de les primeres del segle XX anirà consolidant-se aquest triangle conformat pel carrer del Mar, carrer Natzarè i carrer Gabriel Ciscar, estructurat interiorment pel carrer Sant Salvador i les traveseres interiors dels carrers San Ferran, Colom i Reis Catòlics; on apareixen el molí d'arròs a l'inici del nou eixample i els típics habitatges populars entre

mitgeres de planta baixa i cambra en la seva majoria, sense faltar algun testimoni d'habitatge burgès amb magatzem en planta baixa, habitatge gran en planta pis, i habitatges en filera idèntics per als treballadors de les explotacions agrícoles i magatzems en regim de lloguer, o d'ús en hostalatge, com ho testimonien la galta de cases de l'últim tram del carrer Natzarè.

En aquest vèrtex sud del triangle es on se situen "les Ermites", edificacions del segle XVII dedicades a Sant Cristòfol i Verge dels Desemparats que desapareixeran al segle XIX, però que donaren nom al punt original del Barri de Sant Francesc.

Que trobem ací: cap al sud l'inici del camí a Pego i cap a l'oest l'inici del camí a Forna, fortament vinculada a Oliva des de sempre, i una de les eixides quasi naturals de la Vall de la Gallinera a la costa. La ubicació del cementeri vell des de l'any 1816, la ubicació dels rajolars des de principi del segle XX, i l'accés a les mines d'argila conformaran i consolidaran el carrer "Niño" i les seves travesseres del carrer Santa Rosa, Álvaro Marzal, Josep Segrelles, San Ignacio de Loyola i Santa Isabel, amb un traçat reticular cartesià, que configurarà el nucli antic del Barri en el primer terç del segle XX, marcat pel límit natural del Riuet dels Frares que el bordeja, fins botar-lo als anys 60 del segle passat amb l'obertura del carrer Comte d'Oliva solucionant problemes de tràfec de camions dels rajolers.

Cap a l'est i el sud el Barri creixerà, com es històricament natural, recolzant-se en les vies principals de comunicació: carretera de Pego i carretera de Dénia. Així com al voltant del nou convent de Santa Clara (construït als 1944-1950). Apareixen nous habitatges que envolten magatzems de taronja i tallers mecà-

nics (carrer Zorrilla, carrer Ramón Abargues, carrer La Creu), configurant una nova expansió del barri que continua sobre tot al llarg del segle XX i fins als nostres dies amb la incorporació de nous ciutadans, que històricament han anat arribant i arrelant al nostre estimat i acollidor Barri de Sant Francesc.

I després d'aquest ràpid repàs històric, que ben segur, molts dels que esteu ací, havereu explicat amb major detall i precisió que jo, entre altres coses per una qüestió d'edat i per tant, de coneixença mes directa, em permetreu que passe a comentar de manera també breu la significació arquitectònica del temple de Sant Francesc, autèntic catalitzador de la consciència compartida i de la identitat del Barri.

El temple de Sant Francesc d'Oliva. L'arquitectura religiosa en l'avantguarda a meitat del segle xx.

"L'Església mai ha considerat com a propi cap estil artístic, més bé, acomodant-se al caràcter i les condicions dels pobles i a les necessitats dels ritus diversos, ha acceptat les formes de cada temps..." (Concili Vaticà II, capítol VII, 123, sobre l'art i els objectes sagrats).

Fonamentant-se en aquest principi, l'Església Catòlica assumeix l'arquitectura moderna amb certa rapidesa. Cal senyalar una natural evolució condicionada pels factors comuns al fet arquitectònic: mentalitat del promotor, voluntat d'estil i capacitat creativa de l'arquitecte, possibilitats materials i econòmiques.

A mitjans del segle XX els ànims eren poc propicis a la ruptura. El fervor catòlic –única religió admesa– arribava als límits de l'exaltació, es requerien grans

espais capaços d'acollir actes multitudinaris, no obstant això, comença a manifestar-se una depuració formal molt interessant: arquitectura geomètrica sense ornamentacions, volums purs, sinceritat estructural, textures de ceràmica industrial i formigó vist. En aquells dies se sentia dir: pareix un magatzem"; el catolicisme tradicionalista en aquell temps encara se subjugava a Déu; el nou catolicisme que despuntava buscava un encontre amb el Pare.

Partint d'aquests plantejaments, es podria debatre si l'arquitectura religiosa deu formular-se amb propostes que creen climes ultramundans, o si pel contrari, se li deu assignar el llenguatge del moment coetani, contemporani, tal com ha sigut al llarg de la història. L'Església com institució, en línies generals, serà suficientment flexible respecte a eixa evolució d'estil, formes i maneres, sempre que es respecten els seus programes de necessitats i litúrgies (v.g. l'Aula de Pau VI dins del marc renaixentista-barroc del Vaticà).

Així doncs l'assimilació de l'estil modern serà relativament fàcil per les raons següents: per la clara obertura i intens treball pastoral a nous barris de creixement ràpid, per la progressiva simplificació del ritual litúrgic que permet una organització molt senzilla de l'espai arquitectònic, i per la necessitat de deixar constància de l'austeritat en les despeses i elegant sobrietat en els llocs on s'ha de proclamar la paraula de Crist: traces senzilles i materials modestos.

Aquest nou estil no podia ser altre que el racionalisme modern amb certs tocs organicistes, brutalistes o impressionistes.

El Concili Vaticà II sistematitza i divulga aquests postulats, però abans ja els arquitectes

d'avantguarda plantegen amb les seues propostes aquesta revolució en l'arquitectura religiosa, sent el temple de Sant Francesc una mostra molt representativa del que diem. (El projecte el redacta l'arquitecte Joaquin Aracil Aznar, el seu fill José Joaquin Aracil Bellod i el col·laborador Rafael Comenge, el 1957, es presenta en gener de 1958. El Concili Vaticà II es convoca el 1962 i es clausura el 1965)

Quan el Concili es clausura, la imatge exterior de l'Església ja havia començat a canviar. Les conclusions conciliars acceleraran aquests canvis també en els llocs de culte. La vella idea de la croada serà substituïda definitivament per un talant més pastoral; el sacerdot oficiant donarà la cara als germans fidels i dialogarà amb ells; la paraula de Crist i els sacraments es difondran en llocs i ambients sobris.

Fins aleshores els creients arribaven a Deu subjugats en espais majestuosos; ara el que es pretén es aplanar el camí amb espais a escala humana.

Conseqüències concretes de tot açò foren: gir de 180 graus de l'altar (exempt i de cara als fidels); desaparició dels grans púlpits; supressió o simplificació de capelles, materials senzills, èmfasi i valoració de la llum com a símbol i font de comunicació divina.

S'erigeixen temples que, sense renunciar a la seva carrega simbòlica, s'adeqüen a la nova realitat dels temps que corren i es converteixen en aparador de la més candent arquitectura d'actualitat.

Bandes longitudinals de llum natural, horitzontal i sense interrupció que obertes al dent de serra de la coberta projecten la llum de les vidrieres cap al presbiteri: creant un tros d'aire humanitzat i brillantment il·luminat: combinant espai, construcció

i llum per a crear una atmosfera quasi mística que invita a l'oració, a la "comunicació" del creient amb Deu en un espai lleuger i ingràvid.

El temple de Sant Francesc entronca amb l'avantguarda arquitectònic europea i americana, molt pionerament: a patir dels anys 50 del passat segle l'aparició d'arquitectes com Alvar Aalto, Le Corbusier, Pier Luigi Nervi,.... introdueixen un nou sentit a l'espiritualitat en l'espai creant ambients que induïen a l'oració mitjançant la humanització de l'escala, la llum i les noves tecnologies, amb una tendència minimalista i austera: son les obres de Wright, Neutra, Mies Van der Rohe, Khan i els americans Oscar Niemeyer i Felix Candela, etc. Mes a prop, a Espanya cal ressaltar els treballs de joves professionals (en la dècada dels 50) com Coderch, Fisac, Sáenz de Oiza i ací a València destacar l'església del Patriarca Sant Josep del meu antic professor Juan José Estelles. I com no podia ser menys l'església de Sant Francesc d'Oliva i posterior a ella l'església de Sant Nicolau del Grau de Gandia (1960), Nostra Senyora del Loreto de Xàbia (1962), l'ampliació de la mare de Déu les Neus de Calp (1967) i la nova parròquia del Carme de Benidorm (1973). Totes elles posteriors a l'església de Sant Francesc d'Oliva, que podem considerar-la un magnífic eixample pioner d'aquesta arquitectura religiosa d'avantguarda que es consolida als anys 60 i 70.

Però tot plegat hi ha un altra forma mes autentica del coneixement de la realitat, complementaria del discurs àrid i especulatiu, de l'exposició o explicació mes o menys objectiva i raonada, esta altra forma mes autentica del coneixement de la realitat, la constitueixen les histories individuals i subjectives de cadascú de nosaltres concretades

en un temps i en un lloc, recordades de vegades amb certa dosis de fantasia, imaginació i diferents tonalitats de sentiments, que son els que ajuden a interpretar la vida i el mon que habitem.

Es per això, que aprofitant-me impúdicament de l'ocasió que m'heu brindat de parlar-vos hui, i abusant una estona més de la vostra paciència, vos llegiré un article que vaig escriure fa uns anys i que vull recuperar hui fent referència a certes vivències de la infància i adolescència viscuda ací al barri.

Diu així:

Rememorances:

Vaig Arribar al Barri de Sant Francesc amb set anys acabats de complir. El meu avi va fer obres a la casa del carrer "Niño", i hi varem anar tots a viure: els meus pares i germà, oncles i cosins –casa estava plena-.

La casa feia eixa olor característica de l'obra fresca i humida.

Han anat passant els anys, per a mi, per al barri..., per a tots. I han anat quedant en el pou de la memòria records d'imatges i vivències tan entranyables com les pròpies d'infantesa joiosa i com les de la pertorbada adolescència

Les altíssimes xemeneies dels rajolars que llavors, encara fumejaven. Les llums tremoloses de les poques bombetes que il·luminaven de color groc fluix – però càlid- les ombres de les nits anticipades a l'hivern.

Els jocs, els misteris i els secrets al repeu de la muntanyeta de Santa Anna, a la pinada dels dipòsits de l'aigua potable. Passar la mà, en hivern, per la calentor de la paret lluïda del forn de la Beltrana.

Les exploracions i el joc d'amagar-se en les ru-

nes, jardins i horts abandonats de cal Taburó. Les bregues i baralles amb el meu germà i cosins en els camps coberts d'agret prop del Riu Alfadalí i lluny de les queixes dels pares.

Les obres de l'escola de la Carrasca coneixent tant el bon ofici dels obrers, com el divertiment i alguna que altra malifeta de la colla d'amics de l'època. El gel, el sífó, el peix... es venien pel carrer. Amb les primeres gotes de la tardor passava el paraigüer, i més ocasionalment el llanterner ambulant i l'esmolador amb el seu xiulet peculiar. I la gasolinera de les Ermites amb els seus dos alts sortidors pintats de roig.

De tant en tant, pitjades de camions que es quedaven embussats en creuar-se quan pujaven i baixaven dels rajolars –el carrer Comte d'Oliva encara no era obert, i el del "Niño" presentava un moviment, de vegades, fora de mida atesa la seua estretor-.

Quan varen obrir l'esmentat carrer del Comte, instal·laren uns tobogans i engronsadores a la placeta del Riuet del Frares. Allí disputaven per veure qui aconseguia pegar-li la volta a l'engronsadora.

Els diumenges, al matí tallaven regularment la llum. Per a mi, més que un inconvenient, era una desitjada ocasió de poder pujar al campanar de l'església nova –encara en obres- a fer a mà els tocs de la missa; mes que pels tocs, per la dolça fascinació del vertigen sentit des d'aquella alçaria que et permetia abraçar tot el barri, explorar els nius d'orenetes i entropessar

amb alguna rata penada despistada a primera hora del matí.

En aquells anys, els diumenges la gent encara anava al cinema, i ho feien a peu. A mitjan vesprada el tràfec de personal baixant pel carrer "Niño" cap al centre de la ciutat en semblava d'allò més multitudinari. A la nit, de tornada, era a l'invers.

Uns dels meus oncles va obrir una barberia a la planta baixa de la casa. Els homes dels voltants hi anaven, sobretot dissabtes a la vesprada i diumenges al matí, per afaitar-se i "asear-se el coll". La cadira era de pisa esmaltada i pedal de metall, i el seient de vímet finet. Hi havia també dos gàbies amb canaris que acompanyaven les discussions, a voltes acalorades, dels clients, sobre qualsevol inefable assumpte. Allò va ser per a mi una escola; vaig aprendre a llegir el diari i escoltar aquelles instructives polèmiques i parers enfrontats.

Les experiències i emocions s'esmunyien vertiginosament pel transcurs d'un temps que era d'una amplitud infinita. Ara el temps passa vertiginosament i les emocions son mes escasses. Hem perdut màgia i joventut, però hem guanyat experiència i anys.

Els anys han passat, i ara quan visite els pares, en passar les Ermites i enfilem carrer amunt, la mà s'arrima a la paret del forn de la Beltrana i ja no notes calor. Les xemeneies dels rajolars resten al fons del carrer, però no fumegen. Arribe a casa i la trobe mes buida que abans. Però..... tenim la memòria. Eixa memòria que ens torna al present tantes absències, tant estimades.

Simfonia d'imatges

Un passeig pels primers anys de la vida d'una parròquia...

ANTONI ESTEVE I BLAY

La fotografia ha adquirit en l'actualitat una gran rellevància i reconeixement no sols com a element artístic, i de crítica i denúncia de tot allò que ens envolta, sinó també, com a document de inapreciable valor per a l'anàlisi i estudi de la història.

Un recorregut per totes aquestes imatges ens fa conscients de la veritable dimensió que adquireix la fotografia com a document històric i patrimonial, ja que, més enllà de la seua estètica, tot aquest conjunt de fotografies bé com a resultat una sèrie de testimonis que, perfectament entrelligats, defineixen un moment de la història d'Oliva. Fragment valuós del nostre patrimoni.

Aquest recull tracta de la memòria visual. Ací podem veure fotografies que, en el seu moment, van ser realitzades amb l'únic propòsit de documentar actes de rellevància social, familiar o individual. Però també unes altres que són fruit del dia a dia, del moment. El pas del temps ha sobrevalorat aquestes imatges que ara contemplem des de la distància. És el valor del temps, del passat, en definitiva, de la memòria.

Amb la publicació d'aquestes imatges pretenem fonamentalment sensibilitzar la societat de la importància de la imatge en el procés de construcció d'aquesta petita història curta en anys. Perquè en cada fotografia hi ha un fragment de temps, un instant capturat que es desprèn de tots els altres i que arriba fins nosaltres amb aquest aire de breuetat que embarga al temps passat i capturat en un instant.

Fugacitat i permanència conviuen en les fotografies, sobretot, als escenaris, on els protagonistes, s'han quedat fixats en el seu deambular. Veiem que caminen, que es mouen, fan gestos, parlen, canten... Però a les fotografies, els personatges s'han quedat muts i immòbils, l'instant és etern, immutable.

Més enllà de poder comentar cada una de les fotografies reunides en aquesta *Simfonia d'imatges*, (perquè de totes se'n podria parlar i elucubrar-ne) molt, m'ha interessat el fet que els personatges de les imatges, (que de segur molts d'ells mai es van assabentar que l'ull d'una càmera fotogràfica els va triar, i fixar i immortalitzar per a la nostra memòria col·lectiva), han arribat fins nosaltres. És per això que hem volgut apropar a l'observador atent amb aquesta publicació la particular mirada dels fotògrafs, els quals van gravar un tros del seu present, per a guardar-lo de cara al futur.

Així doncs, conscients que la fotografia és, sens dubte, un dels ajudants més poderosos de la nostra memòria sentimental, que allarga les possibilitats d'evocar i recordar els moments més íntims dels humans, hem volgut presentar aquest interessant recull de fotografies que no són altra cosa que moments de la nostra vida, de la nostra història per la peculiar forma que té la fotografia de concentrar un moment de vida en una imatge.

Si l'arxiu fotogràfic de qualsevol població o museu, és d'una riquesa incalculable. El document de la vida, del pas del temps, que suposa una col·lecció de fotografies, com la que ací presentem, evidentment també ho és.

PRIMER MOVIMENT

Andante

Bateig a la primera seu de la parròquia.
Anys 50.

Aspecte que presentava la primera seu de la parròquia durant un acte religiós.

RECUERDO
de la
Primera Misa Solemne
celebrada en la
Nueva Parroquia
de
San Francisco de Asís.

Oliva, 14 marzo de 1954

Imp. Colomar-Oliva

Mares amb els seus fills i filles el dia de la presentació dels més menuts a la Verge Maria.

Dia de la primera comunió. Primers anys de constitució de la parròquia. Les reduïdes dimensions de la primera seu parroquial obligaven a celebrar les grans cerimònies a l'aire lliure.

Processó Mariana. Per aquells anys se celebraven moltes processons i era costum la participació del xiquets i xiquetes de primera comunió.

Escenes d'un casament de l'època.

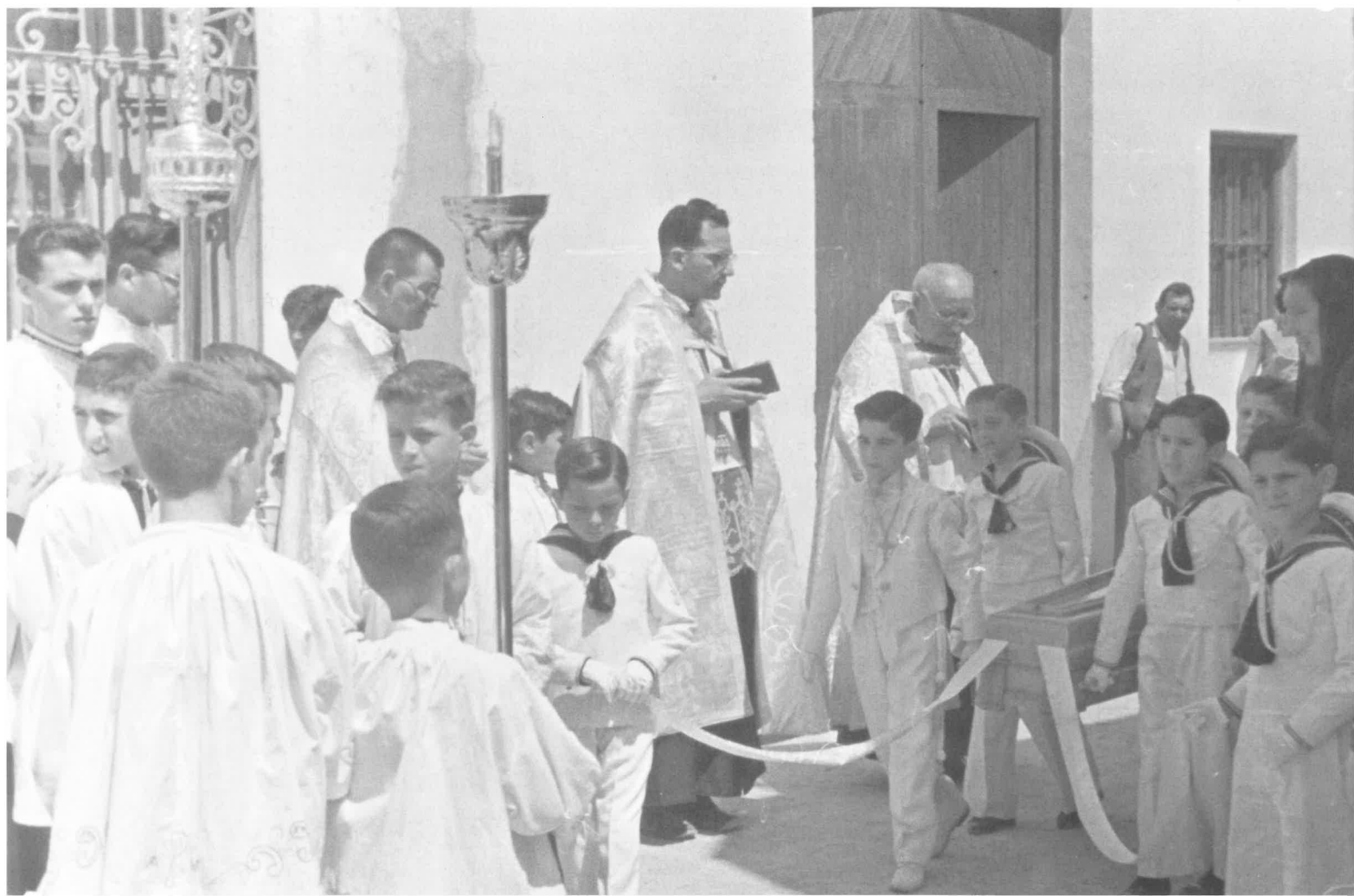

Parelles en el dia
del seu casament

Albat . Impressionant crònica del soterrat d'un infant en cinc imatges. Primera seu de la parròquia. Anys 50 Huit xiquets, vestits de primera comunió recullen el fèretre a la porta de casa mentre el rector llig una oració.

Huit xiquets porten el petit taüt amb les restes de l'infant fins a l'església.

Un moment del pas de la comitiva fúnebre per un dels carrers del barri.

La imatge ens mostra l'ordre de la comitiva que acompanya les restes de l'infant fins l'església al seu pas per la carretera. Creu processional amb canelobres, acòlits, rector de la parròquia, taüt, familiars i acompanyants homens i finalment les dones.

Després de la cerimònia, comiat del fèretre a les portes de la seu de la parròquia.

Pregó de la festa de Sant Francesc d'Assís pronunciat des de la casa d'un veí del barri, per D. Alfonso Soler, clavari major de les primeres festes celebrades en honor del Sant . Any 1954 . Dissabte 2 d'octubre.

Acte de benedicció de la nova imatge de Sant Francesc de Assís donada a la parròquia per D. Vicente Garí Gilabert i la seua filla Paquita Garí Giner. Diumenge 3 d'octubre de 1954.

D. Fernando Tur i la clavariessa major Dª Victoria Serrano de Fuster a l'acte imposició de les cintes a les banderes de les agrupacions participants en la processó de Sant Francesc de l'any 1954.

Els Clavaris Majors, D. Alfonso Soler Soler i Dª Victoria Serrano de Fuster en un moment de l'acte d'imposició de les cintes a les banderes de les agrupacions participants a les primeres festes celebrades en honor de Sant Francesc a la nova parròquia d'Oliva. Any 1954.

Processó del Corpus a Oliva. Carrer de les Moreres. La parròquia de Sant Francesc es suma a aquesta processó interparroquial que recorre els tres barris de la ciutat.

Benedicció de vehicles el dia de Sant Cristòfor a les portes del temple provisional de Sant Francesc d'Assís. D. Fernando beneïx la moto de Paco el valenciano.

Menuts disfressats acompanyats per les seues mares en la processó del Niño Jesús de Praga. Anys 50.

Tradicionals dances al carrer del Niño. Els balladors i balladores acompanyen la imatge del Jesuset de Praga que podem apreciar al fons del carrer.

Miquelet del 'Sevilla' en les festes del carrer del Niño.

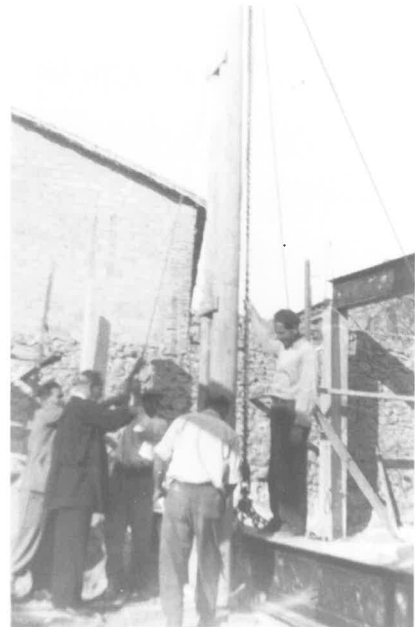

Xiquets participants a les festes del carrer del Niño.

Els xiquets ballant dances al carrer del Niño. Principis anys 50

SEGON MOVIMENT
Andante Moderatto

Imatges del procés de col·locació de vigues de ferro del sostre del temple provisional. (Actual centre parroquial)

Aspecte que presentava l'altar del temple provisional un dia de festa.

Aspecte que presentava el sagrari del temple provisional després de ser obert al culte.

Nueva Parroquia de San Francisco de Asís
OLIVA

TARJETA DE BIENHECHOR Nº 000301

D. *Maria Tula Mirana*
calle *Navarra* n.º *32*

entregará voluntariamente *2* pesetas semanales o ~~men-
suales~~ para ayuda de las obras en construcción del templo
parroquial.

Todos los sábados después de la retransmisión del rezo del santo
rosario, se sortearán 500 ptas. entre los poseedores de los números de Tar-
jeta de Bienhechor.

Dues dones arreplegant el saquet que es passa durant la missa.

Comunions al temple provisional. Anys 50

Comitiva nupcial camí de l'església

els vots del matrimoni.

Un moment de la cerimònia

Oliva 30 Octubre 1956

Ha sido fundada la Rama de mujeres de A. Católica de la Parroquia de S. Francisco el día 30 de Octubre de 1956 bajo la presidencia del S. Consiliario D. Fernando Tur, Pároco de la misma quedando la Directiva formada con el orden siguiente.

Sr. D. Maria Perez	-	Presidenta
" " Maria Blasco	-	Vice
" " Solita Pastor	-	Secretaria
" " Amora Ramirez	-	Vice
" " Vicenta Joria	-	Ersera
" " M. Rosa Benimeli	-	V. de Religión
" " Dolores Morell	-	" " Familia
" " Isabel Parra	-	" " Propaganda
" " M. Rosa Benimeli	-	" " Caridad
" " Maria Morell	-	" " Niños

Tomaron parte en dicha reunión las S. Mercedes Puig y Maria Blasco; cerrando el acto el S. Consiliario en el que las animo a perseverar en el servicio a la Sta. Madre Iglesia por medio de sus respectivos cargos y en el que alento tambien a todas las solas a que sirvieran fielmente a la A. C. prestando desde aqui su servicio a la M. Parroquia. Se termino el acto con el Himno oficial de la rama.

La secretaria. La Presidenta. Et S. Consiliario

Solita Pastor

Vuestra hora ha sonado, mujeres católicas. La Iglesia espera mucho de vosotras. (Pío XII)

Recuerdo de la Bendición de la Bandera de las Mujeres de A. C. de Oliva

PADRINOS:

D. Antonio Colechá Navarro
Juez Comarcal de Oliva, y su esposa
D.ª Gertrudis Latorre Ortiz
Maestra Nacional

Oficío de Preste, el Rvdo. Sr. Cura
D. Fernando Tur

PARROQUIA DE S. FRANCISCO DE ASIS
OLIVA, 5 - X - 1956.

BAYÉN - GANDIA

Oh María, sin pecado concebida, rogad por nos que acudimos a Vos.

RECUERDO

De la bendición de la Bandera de la Asociación de la Medalla Milagrosa, que tuvo lugar el día 1 de Diciembre de 1957, en la Nueva Parroquia de San Francisco de Asís de Oliva.

Padrinos:

D. Pedro Martínez Parra
y su esposa
D.ª Maria March Cañamás.

Benedicció de la bandera d'Acció Catòlica . A la imatge la presidenta, Maria Pérez; i els padrins D. Antonio Colechá i la seua dona Dña. Gertrudis, acompanyats de D. Fernando Tur i feligresos.

Joves d'Acció Catòlica

La parròquia de Sant Francesc donà origen al barri i el barri crea un equip de futbol. D. Fernando amb els jugadors.

I el barri creà una comparsa. La dels Caníbals. D. Fernando i els membres de la filà el dia de la benedicció de la nova comparsa festera d'Oliva.

Campament de joves de l'any 50

Carrossa muntada
sobre vehicle de
tracció motor amb
joves vestits de
xinesos.

Carrossa muntada sobre
carro tirat per cavall.

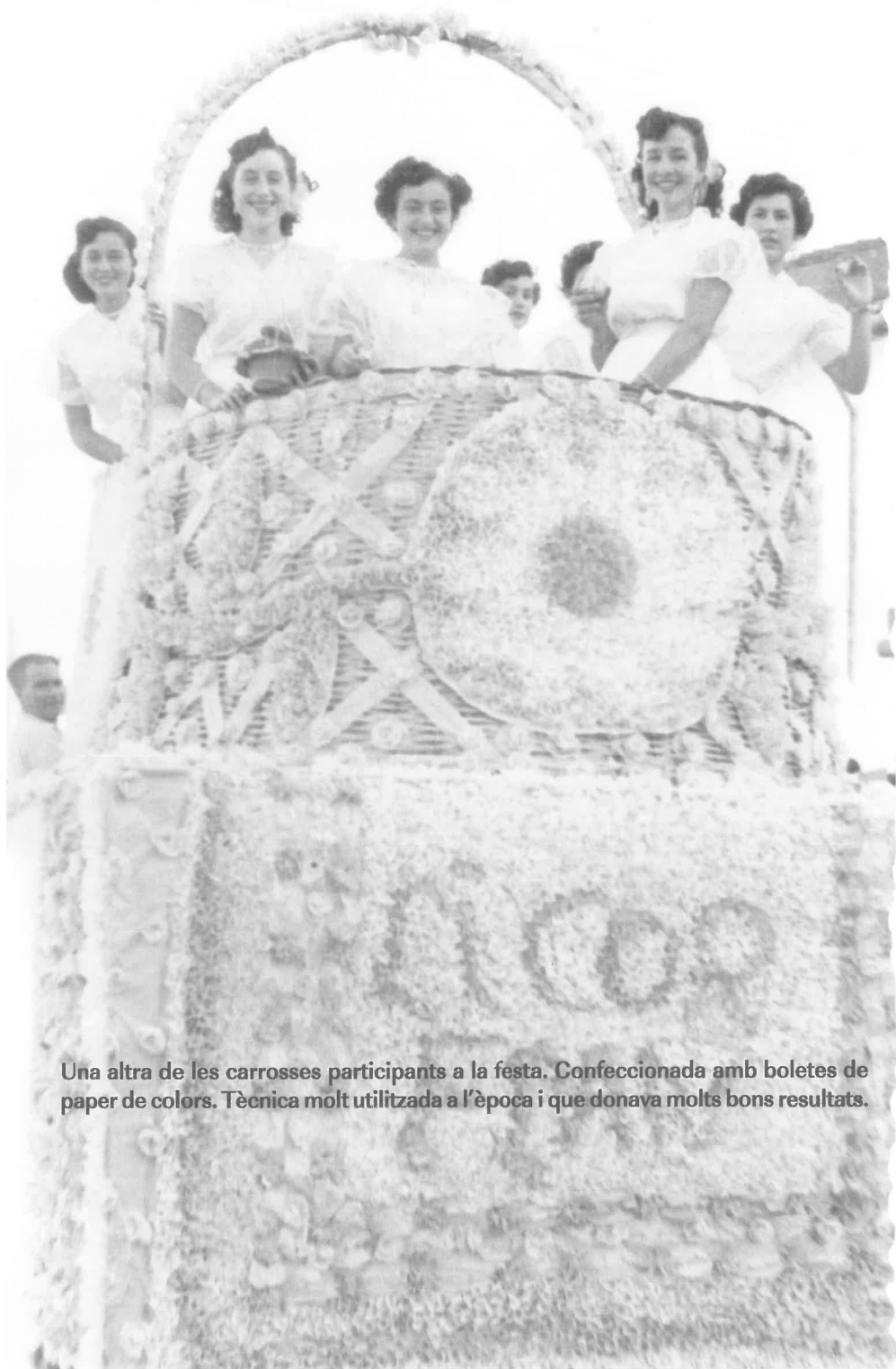

Carrossa que representa una al·legoria celeste on una jove que representa la Verge Maria apareix acompanyada d'una cort celestial d'àngels.

Carrossa participant a les festes. Anys 50

Una altra de les carrosses participants a la festa. Confeccionada amb boletes de paper de colors. Tècnica molt utilitzada a l'època i que donava molts bons resultats.

Joves participants en les festes de sant Francesc.
Anys 50

Detall d'una altra carrossa participant

Festes del carrer del Niño.
Anys 50

Veïns del carrer amb la imatge del 'Niño Jesús de Praga'.

Xiquets i xiquetes vestits de comunió, també participaven en les festes del carrer.

Tir i arrossegament al barri.
Anys 50

Arribada del bisbe d'Oporto monsenyor Antonio Pérez Oliveira a Oliva per a la impartició del sagrament de la confirmació a les tres parròquies. Any 1957

Dia de confirmació. A la imatge el bisbe d'Oporto monsenyor Anonio Pérez Oliveira acompanyat del rector de la parròquia, D. Fernando Tur, D. José Castells, i els padrins de l'acte de la confirmació.

*"Les imponía las manos
y sentían el Espíritu Santo".*

Recibí el Sacramento de la Confirmación
en la Primera Visita Pastoral de la Parroquia
de San Francisco de Asís, practicada en
nombre del Señor Arzobispo de Valencia
Dr. D. Marcelino Olaechea Loizaga
por el

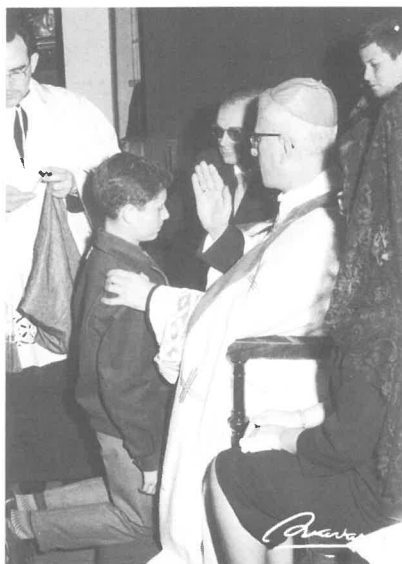
Excmo. y Rvdmo. Sr. D. Antonio Ferreira Gomes
(OBISPO DE OPORTO)

PADRINOS:

D. Juan Canal Cañamás
(DELEGADO DE ASPIRANTES)
y la
Sta. Inmaculada Gilibert Monferrer
(DELEGADA DE CATECISMO)

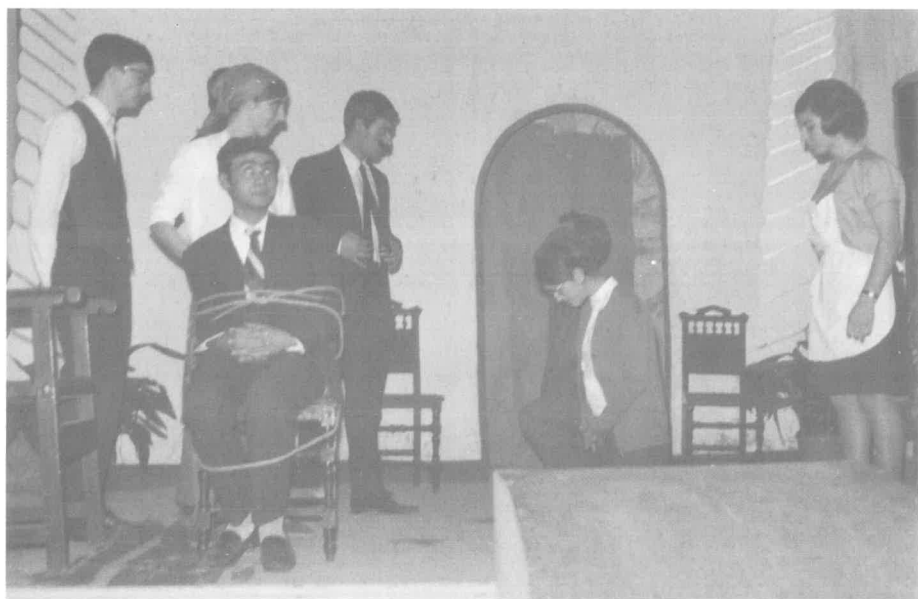
Oliva, 21 de Marzo 1963.

IMP. PERICÁS - OLIVA

Grup de Teatre de Sant Francesc,
dirigit per Pepe Colom

Una escena de la representa-
ció de «Ardiente oscuridad».

Moment de representació de «El metge a garrotades». Anys 60

Aspecte del parador als anys 50

Missa de Campanya al solar del temple parroquial de Sant Francesc

Primer plànol de l'altar amb un tapís realitzat amb boletes de papers de color, on es representa la creu, l'eucaristia i els dos braços símbol dels franciscans. Als peus de l'altar un grup d'acòlits.

TERCER MOVIMENT

Allegro

Imatge de Sant Francesc que presidirà l'acte de col·locació de la primera pedra del temple homònim a la ciutat d'Oliva. L'acompanyaran el Santíssim Crist de Sant Roc i la Santíssima Verge del Rebollet, que excepcionalment seran traslladats en processó acompanyats per nombros públic.

Trasllat del Santíssim Crist de Sant Roc acompanyat per la Junta Parroquial presidida pel reverend D. Alberto Villalba Navasquillo, els feligresos de la parròquia i la comparsa de moros.

Trasllat de la Verge del Rebollet, acompanyada per la Junta Parroquial de Santa Maria la Major, presidida pel plebà, reverend D. Antonio Montagut Garrido, i el capellà de la Capella del Rebollet, reverend D. Federico Castellà Escrivà i demés membres del clero de la parròquia...

...a més, acompanyaran a la patrona d'Oliva en aquest excepcional recorregut, gran nombre de feligresos i la comparsa de pirates.

Moment en què el bisbe de València arriba al solar on tindrà lloc l'acte i saluda els assistents.

D. Fernando Tur, rector de la nova Parròquia, i D. José Fuster, president de la Junta Pro-construcció, li mostren la maqueta del temple de Sant Francesc a D. Jacinto Argaya, Bisbe auxiliar de València.

Aspecte que presentava el solar on es construirà el Ten

uial de Sant Francesc, la vesprada del dijous 2 de maig de 1957

L'acte s'inicià amb la salutació de benvinguda per part del president de la Junta Pro-construcció del Temple, D. José Fuster García, A continuació, el reverend Fernando Tur, fent ús de la paraula s'adreça al públic congregat. Finalment serà el Bisbe auxiliar D. Jacinto Argaya qui s'adreçara a la multitud en un parlament en què destacara la importància de la creació i construcció d'una nova parròquia i temple a la ciutat d'Oliva.

La padrina de l'acte, Maria March Cañamás, i la donant del solar, Ramona Pérez Gisbert, acompanyades per festeres en un moment de la cerimònia.

D. Vicente Martínez Costas, prepara la botella amb els documents i monedes que serà soterrada junt amb la primera pedra.

A les 18.45 minuts de la tarda, segons consta a l'acta notarial, i actuant de Padrins la Sra. María March Cañamás de Martínez Parra i el Sr. Francisco Llorca Escrivà, Alcalde President de l'Ajuntament d'Oliva, es va procedir pel Sr. Bisbe a la benedicció de la primera pedra.

La primera pedra col·locada, segons declaració del Sr, Requiriente, dels padrins, de D. José Fuster García i D. Alfonso Soler Soler, advocats: D. Francisco Gilabert Llorca industrial-propietari i D. Vicente Martínez Cots, oficial de Notaria, estava formada en realitat per dues pedres distintes que procedien: una de l'ermita de Sant Antoni, enclavada en la partida del mateix nom, del terme municipal, pertanyent en l'actualitat a la demarcació territorial de la Parròquia de Sant Roc i una altra de l'Església de Santa Maria la Major d'Oliva.

El tros de pedra de l'ermita de Sant Antoni queda justificat per ser aquesta ermita la primera residència dels franciscans a la nostra Ciutat .

Beneïda la primera pedra, el Bisbe, els padrins, el rector de la parròquia, l'alcalde d'Oliva dipositen la seua paletada per soterrar-la.

Signatura de l'acta per part de les autoritats eclesiàstiques, civils i militars de la ciutat. A més signaran la donant del solar, Ramona Pérez Gisbert i la Padrina Maria March Cañamás, així com els arquitectes i altres personalitats.

Finalment, El notari, D. José Solís Lluch, llig l'acta públicament a tots els assistents, donant per acabada la cerimonia i acte de col·locació de la primera pedra del temple de Sant Francesc d'Oliva.

Aquest llibre s'acabà d'imprimir
el dia 7 de desembre,
vespra de la festivitiat de la
Puríssima Concepció
als obradors de
Gràfiques Colomar, S. A.
d'Oliva

